ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
Β΄ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ
Διευθυντής: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Α. ΔΟΥΖΕΝΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΓΕΝΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΑΤΤΙΚΟΝ
ΠΜΣ «ΨΥΧΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ»
ΔΙΕΥΘ. ΣΠΟΥΔΩΝ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Α. ΔΟΥΖΕΝΗΣ

Διπλωματική Εργασία:

Συναισθηματική ρύθμιση και ενσυνειδητότητα (mentalization) σε εφήβους με επιθετική συμπεριφορά.

Σπυρίδωνος Ελπίδα

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
Γιαννοπούλου Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδοψυχιατρικής

ΑΘΗΝΑ

Οκτώβριος 2019

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιθετικότητα, Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα (Early Maladaptive Schemas), ρύθμιση συναισθήματος (emotion regulation) και ενσυνειδητότητα (mentalization) σε νεαρούς ενήλικες με παραβατική συμπεριφορά.

Σπυρίδωνος Ελπίδα (ΑΜ 20160387)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
Γιαννοπούλου Ιωάννα

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ιωάννα Γιαννοπούλου: Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδοψυχιατρικής,
Β' Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, Π.Γ.Ν. «Αττικό»

Αθανάσιος Δουζένης: Καθηγητής Ψυχιατρικής, Διευθυντής Β΄ Ψυχιατρικής Κλινικής Π.Γ.Ν. «Αττικό», Υπεύθυνος του ΠΜΣ στην «Ψυχιατροδικαστική»

Ρωσσέτος Γουρνέλλης: Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχιατρικής, Β' Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, Π.Γ.Ν. «Αττικό»

ΑΘΗΝΑ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η διεξαγωγή και η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας κατέστη εφικτή με την ενδελεχή υποστήριξη της επιβλέπουσας καθηγήτριας Κας Ιωάννας Γιαννοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδοψυχιατρικής, Β' Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, Π.Γ.Ν. «Αττικό», την οποία θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για την πολύτιμη καθοδήγηση της και την στωικότητα της σε όλη αυτή τη διαδικασία.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον υπεύθυνο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στην Ψυχιατροδικαστική Κ. Αθανάσιο Δουζένη, Καθηγητή Ψυχιατρικής και Διευθυντή της Β΄ Ψυχιατρικής Κλινικής ΠΓΝ «Αττικόν», για το κριτικό του πνεύμα και το κίνητρο που μου έδωσε ώστε να εκπονήσω την παρούσα ερευνητική εργασία στα πλαίσια του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. Ευχαριστώ ακόμη, τον Κ. Ρωσσέτο Γουρνέλλη, Αναπληρωτή Καθηγητή Ψυχιατρικής, στη Β' Ψυχιατρική Κλινική ΠΓΝ «Αττικό», για τη διάθεση ψυχομετρικού εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα.

Θερμές ευχαριστίες στην Κα Μαρούσα Απειρανθίτου, την Κοινωνική Λειτουργό και Προϊσταμένη Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Ε.Κ.Κ.Ν.Α. για την πολύτιμη και λεπτομερή καθοδήγηση της, γεγονός που διευκόλυνε σημαντικά το έργο μου στο Κατάστημα Κράτησης. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στις ψυχολόγους του Ε.Κ.Κ.Ν.Α για την πολύτιμη βοήθεια και στήριξη τους καθ' όλη τη διάρκεια της παρουσίας μου στο Κατάστημα Κράτησης.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στη φίλη και σημαντική συνοδοιπόρο Ξανθή Ανυφαντή, για την πολύτιμη βοήθεια της. Το κριτικό της πνεύμα και το πάθος της για αναζήτηση συντέλεσαν ουσιαστικά στην εκπλήρωση της παρούσας μελέτης.

Φυσικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους πολύτιμους συνοδοιπόρους και φίλους μου, που ο καθένας με τον τρόπο του φρόντιζε να με φωτίζει ώστε να διατηρώ ενεργή την φλόγα της έμπνευσης και του νοήματος σε όλη αυτή τη διαδικασία.

Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου που με έμαθαν να αναζητώ με πάθος και πείσμα και να πραγματοποιώ τα όνειρα μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: οι σύγχρονες κοινωνικό-γνωστικές θεωρίες επιθετικότητας υποστηρίζουν πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ, δυσλειτουργικών γνωστικών λειτουργιών, συναισθηματικών καταστάσεων και αυτό-διαχείρισης, και επιθετικής συμπεριφοράς.

Σκοπός: να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ των Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων, της ενσυνειδητότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της επιθετικότητας σε νεαρούς με παραβατική συμπεριφορά. Η μελέτη αποσκοπεί στο να συγκρίνει διαφορές στις παραπάνω μεταβλητές μεταξύ των νεαρών παραβατών με το δείγμα ελέγχου.

Μέθοδος: 60 νεαροί άνδρες ηλικίας 18-24 ετών (Μ.Ο = 20,88, Τ.Α = 1,77), από τους οποίους οι 30 προερχόντουσαν από το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων στην Αυλώνα (Ε.Κ.Κ.Ν.Α.) και οι υπόλοιποι 30 από ιδιωτικά εκπαιδευτήρια του Νομού Αττικής και του Β. Αιγαίου συμμετείχαν στην έρευνα. Χρησιμοποιήθηκαν τα εξής αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια: Το Ερωτηματολόγιο Ρύθμισης του Συναισθήματος (Emotion Regulation Questionnaire;ERQ; Gross & John, 2004), το Ερωτηματολόγιο Αναστοχαστικής Λειτουργίας (The Reflective Functioning Questionnaire;RFQ; Fonagy et al., 2016), το Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας (The Aggression Questionnaire; Buss & Perry, 1992) και το Ερωτηματολόγιο των Σχημάτων (The Young Schema Questionnaire–Short Form, Version 3;YSQ-S3; Young, & Brown, 2003).

Αποτελέσματα: το τεστ των Mann-Whitney έδειξε μεγαλύτερα επίπεδα σωματικής επιθετικότητας ($p<0,00025$), λεκτικής επιθετικότητας ($p<0,00025$) και εχθρότητας ($p = 0,0025$) στο κλινικό δείγμα συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου. Παρομοίως, στο κλινικό δείγμα βρέθηκαν αυξημένα επίπεδα γνωστικής επανεκτίμησης ($p = 0,013$) και εκφραστικής καταστολής ($p<0,00025$) και μειωμένα επίπεδα αναστοχαστικής λειτουργίας ($p = 0,003$) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου. Επίσης, στατιστικά σημαντικές διαφορές παρατηρηθήκαν ανάμεσα στις δυο ομάδες αναφορικά με τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα, με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα στην πλειοψηφία των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου. Τέλος, η σωματική επιθετικότητα ($B = 0,27$, $SE = 0,85$, $df = 1$, $p = 0,002$), ο θυμός ($B = -0,34$, $SE = 0,12$, $df = 1$, $p = 0,006$), η λεκτική επιθετικότητα ($B = 0,44$, $SE = 0,20$, $df = 1$, $p = 0,031$), η εχθρότητα ($B = 0,19$, $SE = 0,09$, $df = 1$, $p = 0,049$) και η εκφραστική

καταστολή (B = 0,24, SE = 0,08, df = 1, p = 0,002) βρέθηκαν να επιδρούν σημαντικά στην παραβατική συμπεριφορά των νεαρών ανδρών.

Συμπεράσματα: η παρούσα μελέτη είναι η πρώτη που εξετάζει τις συσχετίσεις μεταξύ επιθετικότητας, συναισθηματικής ρύθμισης, ενσυνειδητότητας και πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων σε ελληνικό πληθυσμό, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην έρευνα της νεανικής επιθετικότητας. Επίσης, διευρύνει την έρευνα στο πεδίο της συναισθηματικής ρύθμισης και της παραβατικής συμπεριφοράς, αναδεικνύοντας: (α) σημαντική συσχέτιση της επιθετικότητας και της εκφραστικής καταστολής και της γνωστικής επανεκτίμησης, (β) μεγαλύτερα επίπεδα συναισθηματικής ρύθμισης στους παραβάτες και (γ) την εκφραστική καταστολή ως σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα στην επιθετική συμπεριφορά. Όσον αφορά στη σχέση ενσυνειδητότητας και επιθετικής συμπεριφοράς, αποτελεί μία σχέση επίδρασης που δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς σε διεθνές επίπεδο και καθόλου στην Ελλάδα. Η παρούσα μελέτη κατέδειξε ότι η δυσλειτουργική αναστοχαστική διεργασία συσχετίζεται σημαντικά με την επιθετική συμπεριφορά. Μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να εστιάσουν στην εξέταση διαμεσολαβητικών παραγόντων μεταξύ επιθετικότητας και ενσυνειδητότητας.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ: δυσλειτουργικές γνωστικές λειτουργίες και τρόποι ρύθμισης του συναισθήματος σε νεαρούς ενήλικες με παραβατική συμπεριφορά.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Επιθετικότητα, Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα, Ρύθμιση Συναισθήματος, Ενσυνειδητότητα, νέοι με παραβατική συμπεριφορά

ABSTRACT

Introduction: current socio-cognitive theories of aggression argue that there is a significant relationship between dysfunctional cognitive functions, emotional states, and self-management and aggressive behavior.

Aim of the study: to investigate the relationship between Early Maladaptive Schemas, mentalization, emotional regulation, and aggression in young people with offending behavior. The aim of the study is to compare differences in the above variables between young adult offenders and the control sample.

Method: a sample of 60 young males participated in the current research, aged from 18 to 24 years old (mean = 20.88, mean = 1.77), 30 of which were from the Special Youth Detention Facility in Avlona (E.K.K.N.A.) and the remaining 30 from private education sector in Attica and the North Aegean. The following self-completed questionnaires were used: The Emotion Regulation Questionnaire; ERQ; Gross & John, 2004), The Reflective Functioning Questionnaire; RFQ; Questionnaire; Buss & Perry, 1992) and the Schema Questionnaire (The Young Schema Questionnaire – Short Form, Version 3; YSQ-S3; Young, & Brown, 2003).

Results: the Mann-Whitney test showed higher levels of physical aggression ($p < 0.00025$), verbal aggression ($p < 0.00025$) and hostility ($p = 0.0025$) in the clinical sample compared to the control sample. Similarly, the clinical sample found increased levels of cognitive reappraisal ($p = 0.013$) and expressive supression ($p < 0.00025$) and decreased levels of reflective function ($p = 0.003$) compared with the control sample. Also, statistically significant differences were observed between the two groups regarding the Early Maladaptive Schemas, with the clinical sample presenting greater levels in the majority of Early Maladaptive Schemas than the control sample. Finally, physical aggression ($B = 0.27$, $SE = 0.85$, $df = 1$, $p = 0.002$), anger ($B = -0.34$, $SE = 0.12$, $df = 1$, $p = 0.006$), verbal aggression ($B = 0.44$, $SE = 0.20$, $df = 1$, $p = 0.031$), hostility ($B = 0.19$, $SE = 0.09$, $df = 1$, $p = 0.049$) and expressive suppression ($B = 0.24$, $SE = 0.08$, $df = 1$, $p = 0.002$) were found to significantly influence the offending behavior of young men.

Conclusion: the present study is the first to examine the associations between aggression, emotional regulation, mentalization, and Early Maladaptive Schemas in the Greek population, thereby contributing to the research of youth aggression. It also broadens research into emotional regulation and offending behavior, highlighting: (a) a significant association between aggression and expressive suppression and cognitive reappraisal, (b) higher levels of emotional regulation in offenders, and (c) expressive suppression as a predictor of aggressive behavior. Concerning the relationship between mentalization and aggressive behavior, it is an effect relationship that has not been sufficiently researched internationally and not at all in Greece. The present study showed that the dysfunctional reflective process is significantly correlated with aggressive behavior. Future studies could focus on examining mediators between aggression and mentalization.

Subject area: dysfunctional cognitive functions and ways to regulate emotion in young adult offenders

Key words: Aggression, Early Maladaptive Schemas, Emotion Regulation, Mentalization, young adult offenders

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ…..... 13

ΜΕΡΟΣ Α’: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1. Η έννοια της επιθετικότητας …..... 16

1.1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της επιθετικότητας…….....18

1.1.2. Η μέτρηση της επιθετικότητας ……..…….……...….. 20

1.1.3. Παράγοντες κινδύνου της επιθετικότητας ……...…. 22

1.1.4. Επιθετικότητα και νέοι ……...…... 24

1.2. Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα (Early Maladaptive Schemas) …..... 25

1.2.1. Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα και επιθετικότητα ……...……...…… 27

1.3. Ρύθμιση του συναισθήματος (emotion regulation) …… 29

1.4. Ενσυνειδητότητα (mentalization) ……..……..... 31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1. Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα, συναισθηματική ρύθμιση, ενσυνειδητότητα και επιθετική συμπεριφορά ……. 34

ΜΕΡΟΣ Β’: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

3.1. Γενικοί στόχοι ……...……. .. 42

3.2. Υποθέσεις και Ερευνητικά Ερωτήματα ……...……. 43

3.3. Ταυτότητα της έρευνα……..... 44

3.4. Δείγμα ……..... 44

3.5. Μέσα συλλογής δεδομένων – Κλίμακες Μέτρησης ……...…...46

3.6. Διαδικασία συλλογής δεδομένων …… 49

3.7. Στατιστική επεξεργασία δεδομένων ……...……...51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
4.1. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες ……....52
4.2. Έλεγχος Υποθέσεων και Ερευνητικών Ερωτημάτων…..... 54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ
5.1. Συζήτηση των αποτελεσμάτων …..... 67
5.2. Περιορισμοί της παρούσας έρευνας ……. 77
5.3. Σημαντικά σημεία της μελέτης – προτάσεις για εφαρμογές στην συμβουλευτική…… 78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ …..... 80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ…..... 82

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι :
Τα ερωτηματολόγιο της έρευνας …..... 95

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ :
Έγγραφο Ενυπόγραφης συγκατάθεσης για συμμετοχή σε έρευνα ……..... 105

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1. Παράγοντες κινδύνου βίαιης συμπεριφοράς σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ. (2016)…... 23

Πίνακας 3.1. Καταγραφή αδικημάτων κλινικού δείγματος ……. 45

Πίνακας 4.1. Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (διάμεσος και εύρος) για τις παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης, της ενσυνειδητότητας και της επιθετικότητας στο κλινικό δείγμα και στο δείγμα ελέγχου …… 52

Πίνακας 4.2. Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (διάμεσος και εύρος) για τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα στο κλινικό δείγμα και στο δείγμα ελέγχου ……. 53

Πίνακας 4.3. Συνάφεια (δείκτες Spearman rho) μεταξύ των παραμέτρων της επιθετικότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδητότητας ……. 55

Πίνακας 4.4. Συνάφεια (δείκτες Spearman rho) μεταξύ των παραμέτρων της επιθετικότητας και των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων …… 57

Πίνακας 4.5. Διωνυμική λογιστική παλινδρόμηση για τη στατιστική πρόβλεψη της παραβατικής συμπεριφοράς από τις διαστάσεις της επιθετικότητας ……. 64

Πίνακας 4.6. Ιεραρχική διωνυμική λογιστική παλινδρόμηση για τη στατιστική πρόβλεψη της παραβατικής συμπεριφοράς από τις διαστάσεις της συναισθηματικής αυτορρύθμισης και ενσυνειδητότητας …….. 66

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 4.1. Γράφημα που απεικονίζει τις διαφορές στις παραμέτρους της επιθετικότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδητότητας μεταξύ κλινικού και μη κλινικού δείγματος…… 59

Γράφημα 4.2. Γράφημα που απεικονίζει τις διαφορές στην εμφάνιση των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων μεταξύ κλινικού και μη κλινικού δείγματος……. 62

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μελέτη της ανθρώπινης επιθετικότητας και βίας αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη πεδία έρευνας στην ψυχολογική έρευνα και στην κοινωνική φιλοσοφία. Η επιθετικότητα ως κύριο στοιχείο μελέτης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, έχει μελετηθεί από ένα μεγάλο εύρος ψυχολογικών θεωριών, όπως θεωρίες κινήτρου του ενστίκτου, θεωρίες μάθησης και συμπεριφοράς, γνωστικές προσεγγίσεις της επεξεργασίας των πληροφοριών, εξελικτικές θεωρίες, μοντέλα αυτό-ρύθμισης, βιολογικές και νεύρο-επιστημονικές θεωρήσεις (Forgas, Kruglanski, & Williams, 2011).

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις της επιθετικότητας δίνουν έμφαση σε μία ευρύτερη εικόνα λειτουργίας του ατόμου. Η επιθετικότητα εξετάζεται όχι ως αυτόνομο παθολογικό στοιχείο και μόνο υπό το πρίσμα των γενετικών και νευροβιολογικών δυσλειτουργιών, αλλά ως μέρος ενός ευρύτερου συστήματος προτύπων αλληλεπίδρασης και συσχέτισης με το περιβάλλον (Sroufe, 2005). Κατά αυτή την έννοια, η παραπάνω θεώρηση ξεπερνά ένα στατικό μοντέλο ερμηνείας της επιθετικότητας, με σκοπό να απεικονίσει ολιστικά τις λειτουργίες του ατόμου και τις προβληματικές συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα, τα προβλήματα συμπεριφοράς εντάσσονται στο πλαίσιο της ατομικής ιστορίας, καθώς και της γνωστικής και συναισθηματικής ανάπτυξης του ατόμου. Έτσι η επιθετικότητα μελετάται μέσω των δυναμικών αλληλεπιδράσεων συγκεκριμένων ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων και δυσκολιών του ατόμου σε σχέση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που συναντά στον περίγυρο του (Dishion, 2014).

Οι σύγχρονες κοινωνικό-γνωστικές θεωρίες επιθετικότητας (Crick & Dodge, 1994; Anderson & Bushman, 2002) υποστηρίζουν πως υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ: (α) δυσλειτουργικών γνωστικών λειτουργιών, (β) συναισθηματικών καταστάσεων και αυτό-διαχείρισης, και (γ) επιθετικής συμπεριφοράς.

Πιο συγκεκριμένα, η μετατροπή της επιθετικότητας και των μη αποδεκτών τρόπων επικοινωνίας και συνδιαλλαγής σε κοινωνικοποιημένες συμπεριφορές επιτυγχάνεται μέσα από την ανάπτυξη των γνωστικών δομών, την απόκτηση μεγαλύτερου αυτοελέγχου συναισθημάτων και συμπεριφορών και τη συναισθηματική ωρίμανση, μέσω της εσωτερίκευσης και ανάπτυξης θετικών εμπειριών/μοντέλων αλληλεπίδρασης και θετικών αναπαραστάσεων εαυτού/άλλου. Οι παράμετροι αυτοί είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την θέση και τον ρόλο που είχε ως παιδί το

άτομο μέσα στην οικογένεια, τις συμπεριφορές των ενηλίκων, τη δυναμική των συναισθηματικών σχέσεων και προτύπων συνδιαλλαγής και συμπεριφοράς που αναπτύσσονται διαχρονικά στο οικογενειακό πλαίσιο μεταξύ γονέων και παιδιών (Mikulincer & Shaver, 2015).

Όσον αφορά στον έλεγχο της επιθετικότητας και των συναισθημάτων, αλλά και στην ανάπτυξη αποδεκτών μορφών συμπεριφοράς, φαίνεται να παίζουν σημαντικό ρόλο οι μηχανισμοί της μίμησης, της αφομοίωσης, της ταύτισης, της εσωτερίκευσης και της αναπαραγωγής προτύπων συμπεριφοράς, που το άτομο εδραιώνει μέσα στο περιβάλλον που μεγαλώνει (Sroufe, 2005).

Σύμφωνα με το παραπάνω συσχετιστικό μοντέλο, η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να διερευνήσει πώς συγκεκριμένες δυσλειτουργικές γνωστικές λειτουργίες και τρόποι ρύθμισης του συναισθήματος σχετίζονται με την επιθετική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, οι δυσλειτουργικές γνωστικές λειτουργίες θα ερευνηθούν μέσω της θεωρίας των σχημάτων και της ενσυνειδητότητας, ενώ η ικανότητα της συναισθηματικής αυτορρύθμισης θα ερευνηθεί μέσω της συναισθηματικής εξισορρόπησης.

ΜΕΡΟΣ Α’: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1. Η έννοια της επιθετικότητας

Η έρευνα γύρω από την επιθετική συμπεριφορά έχει απασχολήσει αρκετές δεκαετίες επιστήμονες από διαφορετικά πεδία. Βιβλιογραφικά συναντώνται διάφοροι όροι της επιθετικότητας, όπως βία, σύγκρουση, παραβατική ή παρεκλίνουσα συμπεριφορά, εχθρότητα, ή και θυμός, που άλλοτε είναι ταυτόσημοι, άλλοτε συνώνυμοι και άλλοτε με βασικές διαφορές. Ο Connor (2002) διαχωρίζει την επιθετικότητα σε τέσσερις μορφές: (α) αμυντική (defensive), (β) εχθρική (offensive), (γ) σχεσιακή (relational) και (δ) επιβλαβής προς τους άλλους ή τον εαυτό (harmful to oneself or others). Για τον λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η διασαφήνιση της έννοιας της επιθετικότητας, αλλά και η τοποθέτηση του όρου στην παρούσα μελέτη. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι μορφές και οι κατηγορίες της επιθετικής συμπεριφοράς.

Οι προβληματικές συμπεριφορές έχουν ένα εξελικτικό χαρακτήρα, όπου στις παιδικές ηλικίες συναντώνται με πιο ήπιες και δυσλειτουργικές συμπεριφορές, ενώ όσο το παιδί μεγαλώνει οι συμπεριφορές αυτές μπορούν να πάρουν πιο σοβαρή μορφή και να καταλήξουν σε παραβατικές πράξεις στην εφηβεία και στην πρώιμη ενήλικη ζωή (Dishion, 2014). Στην παρούσα μελέτη η επιθετικότητα εξετάζεται σε νεαρούς ενήλικες που μόλις έχουν περάσει τη ζώνη εφηβείας και διανύουν τα πρώτα ενήλικα χρόνια της ζωής τους.

Ως εξωτερικευμένη μορφή συμπεριφοράς, η επιθετικότητα χαρακτηρίζεται από την ένταση, τη διάρκεια, τη μορφή, τον στόχο, τα κίνητρα, και τα συνοδά συναισθήματα (Gendreau & Archer, 2005). Ένας πρώτος, λοιπόν, διαχωρισμός της επιθετικότητας που αφορά στην ένταση που έχει, είναι ανάμεσα στις (α) διαταρακτικές και προβληματικές συμπεριφορές που είναι ήπιας μορφής και συναντώνται στην προσχολική και σχολική ηλικία και (β) στις παραβατικές συμπεριφορές οι οποίες εμφανίζονται στην πρώιμη εφηβεία ή στα πρώιμα ενήλικα χρόνια (Hinshaw & Beauchaine, 2016).

Σε σχέση με τη μορφή, η επιθετικότητα χαρακτηρίζεται ως εμφανής/σωματική (direct/physical) ή ως έμμεση (indirect). Εμφανής/σωματική επιθετικότητα θεωρείται κάθε έκδηλη πράξη και συμπεριφορά που προκαλεί σωματική βλάβη ή απειλεί την σωματική ακεραιότητα του ατόμου. Ενώ, ως έμμεση επιθετικότητα χαρακτηρίζονται συμπεριφορές με

συνωμοτική διάθεση και συγκεκαλυμμένο τρόπο, όπως η διάδοση κακιάς φήμης, η διάδοση μυστικών, ο αποκλεισμός ατόμων από μία ομάδα, ο διασυρμός. (Vaillancourt, 2005).

Μία σημαντική κατηγορία διαχωρισμού της επιθετικότητας είναι σε σχέση με τα κίνητρα, όπου ερμηνεύεται ως αντιδραστική (reactive) ή προσχεδιασμένη (proactive) (Dodge, 1991). Η έννοια της αντιδραστικής επιθετικότητας έχει τις ρίζες της στην θεωρία αγανάκτησης – θυμού, όπου όταν ένας στόχος ματαιώνεται, είτε υπάρχει πρόκληση απειλής ή αγανάκτησης τότε το άτομο αντιδρά με θυμό σε αυτό που έχει συμβεί με σκοπό να βλάψει τον δράστη της πρόκλησης. Η αντιδραστική επιθετικότητα είναι μία άμεση και παρορμητική απάντηση στην πηγή πρόκλησης της ενόχλησης. Από την άλλη μεριά, η προσχεδιασμένη επιθετικότητα βασίζεται στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης και ερμηνεύεται ως επίκτητη συμπεριφορά που σκοπό έχει την διαφύλαξη από τους άλλους ή την κυριαρχία σε άλλους (Vitaro & Brendgen, 2005).

Ένας άλλος διαχωρισμός της επιθετικής συμπεριφοράς που αφορά στον στόχο, είναι μεταξύ συντελεστικής (instrumental aggression) και εχθρικής επιθετικότητας (hostile aggression). Ενώ η συντελεστική επιθετικότητα έχει στόχο τη διατήρηση ή απόκτηση κάποιου αντικειμένου και συναντάται κυρίως στα παιδιά, η εχθρική επιθετικότητα προϋποθέτει την ανάπτυξη γνωστικών και συναισθηματικών λειτουργιών και στρέφεται σε άτομα, πρώτα στους γονείς και μετά προς συνομηλίκους (Vitaro & Brendgen, 2005).

Ένα ακόμα σημαντικό διαφοροποιό στοιχείο των επιθετικών συμπεριφορών είναι εάν η επικείμενη πράξη χαρακτηρίζεται από καταστρεπτική (destructive aggression) ή μη συμπεριφορά. Το άτομο με καταστρεπτική συμπεριφορά έχει κυρίως σκοπό να βλάψει είτε τον εαυτό του σε μια αυτοκατευθυνόμενη πράξη ή τους άλλους. Άτομα που εμφανίζουν αυτή την τάση έχουν κυρίως σοβαρά ελλείμματα στη συναισθηματική τους ανάπτυξη ενώ συχνά απουσιάζουν οι μηχανισμοί ενσυναίσθησης και φοβικών αντιδράσεων που αναστέλλουν την επιθετικότητα (Frick, 2006).

Η παρούσα μελέτη θα επικεντρωθεί σε τέσσερεις παράγοντες της επιθετικότητας: (α) τη σωματική επιθετικότητα, (β) τη λεκτική επιθετικότητα, (γ) τον θυμό και (γ) την εχθρότητα. Οι παραπάνω παράγοντες αντιπροσωπεύουν τις τρεις διαστάσεις της επιθετικότητας: (α) την συμπεριφορική (σωματική και λεκτική επιθετικότητα), (β) την συναισθηματική (θυμός) και (γ) τη γνωστική (εχθρότητα), (Buss & Perry, 1992).

1.1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της επιθετικότητας

Η έρευνα της ψυχολογίας στην επιθετική συμπεριφορά απαντά σε τρία θεμελιώδη ερωτήματα: (α) από που πηγάζει η επιθετικότητα (β) τι την προκαλεί και (γ) τι την μετασχηματίζει (Forgas, Kruglanski, & Williams, 2011). Μέχρι σήμερα έχει προταθεί σημαντικός αριθμός θεωρητικών ερμηνευτικών μοντέλων που αφορούν την εμφάνιση και διατήρηση της επιθετικής συμπεριφοράς. Η πρώτη κατηγορία είναι οι θεωρίες των ενστίκτων, με κυριότερες την ηθολογική και την ψυχαναλυτική θεωρία. Στη δεύτερη κατηγορία είναι οι θεωρίες συμπεριφοράς, με κυριότερες το μοντέλο της ματαίωσης-επιθετικότητας, που βασίζεται στη θεωρία των ορμών (drive theory), και στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Στην τρίτη κατηγορία συγκαταλέγονται οι κοινωνικό-γνωστικές θεωρίες (social cognitive theories), και ειδικότερα η θεωρία της επεξεργασίας κοινωνικών πληροφοριών (social information processing theories).

Η υπόθεση της ενστικτώδους βάσης της επιθετικής συμπεριφοράς έχει ρίζες τόσο στη βιολογική προσέγγιση του Lorenz, (1966), η οποία πηγάζει από την εθολογία όσο και στην κλασσική ψυχαναλυτική θεωρία. Σύμφωνα με την εθολογική θεωρία, η επιθετική συμπεριφορά αποδίδεται στο βασικό ένστικτο της επιθετικότητας που αποτελεί αυθύπαρκτη ιδιότητα της ανθρώπινης φύσης. Σύμφωνα με την κλασσική ψυχαναλυτική θεωρία του Freud (1916) η επιθετικότητα είναι εγγενής στην ανθρώπινη φύση και η επιθετική ενέργεια εκτονώνεται όταν η παρόρμηση για ευχαρίστηση ή για αποφυγή του πόνου ματαιώνεται. Η ψυχαναλυτική ερμηνεία της επιθετικότητας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην προώθηση της κατανόησης της επιθετικής συμπεριφοράς και ενέπνευσε τη δημιουργία της σημαντικής υπόθεσης της ματαίωσης – επιθετικότητας, σύμφωνα με την οποία η εμφάνιση μιας επιθετικής συμπεριφοράς προϋποθέτει την εμπειρία κάποιας ματαίωσης και αντίστροφα η εμπειρία της ματαίωσης οδηγεί πάντα στην εκδήλωση κάποιας μορφής επιθετικής συμπεριφοράς (Dollard, Doob, Miller, Mowrer & Sears, 1939). Οι Miller και Dollard (1941) ανασκεύασαν τη θεωρητική υπόθεση της ματαίωση-επιθετικότητας, υποστηρίζοντας ότι η επιθετικότητα δεν είναι απαραίτητα η μοναδική αντίδραση στη ματαίωση, αλλά, η επιθετική συμπεριφορά είναι πάντα αποτέλεσμα κάποιας ματαίωσης. Τέλος, σε αναδιατύπωση της υπόθεσης ματαίωσης –επιθετικότητας με όρους της κλασσικής εξαρτημένης (συντελεστικής) μάθησης, ο Berkowitz (1974) υποστήριξε ότι η εμπειρία της ματαίωσης οδηγεί το άτομο σε μια κατάσταση ψυχοφυσιολογικής διέγερσης και θυμού, αλλά,

προκειμένου να εκδηλωθεί επιθετική συμπεριφορά, απαραίτητη είναι η παρουσία ερεθισμάτων που έχουν ήδη συνδεθεί με θυμό και επιθετικότητα στο παρελθόν. Η συνεισφορά της υπόθεσης ματαίωσης –επιθετικότητας ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθότι αναγνώρισε τον κεντρικό ρόλο των εξωτερικών ερεθισμάτων στην εκδήλωση της επιθετικής συμπεριφοράς. Στη συνέχεια, ο Bandura (1991), κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης έδωσε έμφαση σε περιβαλλοντικούς και γνωστικούς παράγοντες καθώς και στους μηχανισμούς της αυτό-ρύθμισης. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή το παιδί μαθαίνει την επιθετική συμπεριφορά, μέσω της παρατήρησης και μίμησης επιθετικών προτύπων (π.χ. γονείς, συνομήλικοι). Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης έχει συνεισφέρει αρκετά στην ερμηνεία των επιπτώσεων της βίας που προβάλλουν τα ΜΜΕ και της αναπαραγόμενης επιθετικότητας (Krahé, 2013).

Οι πιο σύγχρονες θεωρίες για την ερμηνεία της επιθετικότητας περιλαμβάνουν την κοινωνικό-γνωστική θεωρία επεξεργασίας πληροφοριών που αναφέρονται σε κοινωνικά ερεθίσματα την οποία ανέπτυξε οι Dodge και Crick (1990). Σύμφωνα με το μοντέλο τους, ο τρόπος με τον οποίο θα αντιδράσει ένα άτομο στη ματαίωση ή σε μια πιθανή πρόκληση εξαρτάται από τον τρόπο που θα επεξεργαστεί γνωστικά και θα ερμηνεύσει τα κοινωνικά ερεθίσματα που θα δεχτεί από το περιβάλλον. Η γνωστική επεξεργασία κοινωνικών ερεθισμάτων καθοδηγείται από λανθάνουσες γνωσιακές δομές (knowledge structures), όπως τα σχήματα (schemata), τα σενάρια (scripts) και τα εσωτερικευμένα μοντέλα επεξεργασίας (internal working models) τα οποία είναι αποθηκευμένα στη μνήμη (Coie & Dodge, 1998) και τα οποία διαμορφώνονται από τις εμπειρίες που έχει βιώσει το άτομο κατά την διάρκεια της κοινωνικοποίησής του. Μία ακόμη σημαντική θεωρητική προσέγγιση είναι αυτή της γνωστικής συναινετικής, με κύριο εκπρόσωπό της τον Berkowitz (1989), ο οποίος υποστηρίζει ότι τα αρνητικά συναισθήματα με τη μορφή θυμού και οι γνωστικές επανεκτιμήσεις διαμεσολαβούν μεταξύ ευερεθιστότητας και επιθετικότητας. Ως εκ τούτου, η ευερεθιστότητα οδηγεί στην επιθετική συμπεριφορά μόνο όταν εγείρονται αρνητικά συναισθήματα. Σύμφωνα με την θεωρία του Berkowitz, η επιθετικότητα δεν είναι ένα αναπόφευκτο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλλά μάλλον μια δυνατότητα, η οποία διευκολύνεται ή καταστέλλεται σύμφωνα με τη συναισθηματική εμπειρία που προκαλείται από το γεγονός και τη γνωστική επεξεργασία που ακολουθεί. Μία ακόμη θεωρητική προσέγγιση της επιθετικότητας είναι αυτή της Μεταβίβασης της Διέγερσης που προτάθηκε από τον Zillmann (1988), η οποία προσεγγίζει την συναισθηματική κατάσταση του θυμού, μέσω της επιρροής που έχει πάνω της η

ψυχοφυσιολογική διέγερση και η γνωστική επανεκτίμηση. Ο Zillman θεωρεί πως είναι καθοριστικής σημασίας ο τρόπος που ερμηνεύεται και κατηγοριοποιείται η φυσιολογική αντίδραση σε ένα ενοχλητικό ερέθισμα και αυτό θα κρίνει την πιθανή επιθετική αντίδραση.

Τέλος, θα γίνει αναφορά σε ένα νεότερο και πιο περιεκτικό μοντέλο που ενσωματώνει πτυχές πολλών από τις θεωρίες που συζητήθηκαν μέχρι στιγμής και αυτό είναι το Γενικό Μοντέλο Επιθετικότητας (GAM) που αναπτύχθηκε από τους DeWall και Anderson (2011). Το μοντέλο αυτό στοχεύει να εξηγήσει πώς εμφανίζεται η επιθετική συμπεριφορά τόσο σε συγκεκριμένες καταστάσεις όσο και σε βάθος χρόνου. Σε επίπεδο ερμηνείας ενός μεμονωμένου επεισοδίου, το συγκεκριμένο μοντέλο λαμβάνει υπόψη πώς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του ατόμου και της κατάστασης που βιώνει αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και προκαλούν συναισθηματικές και γνωστικές αντιδράσεις που σε κατάσταση ψυχοφυσιολογικής διέγερσης ενεργοποιούν την εκδήλωση της επιθετικής συμπεριφοράς μέσω αυτοματοποιημένων εκτιμήσεων του ατόμου.

Από την επισκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων της επιθετικότητας φαίνεται με ποιο τρόπο η κάθε θεωρία συνεισφέρει στην κατανόηση της επιθετικής συμπεριφοράς και προσφέρει με την οπτική της θεωρητικά μοντέλα που βοηθούν στην ανάδειξη συγκεκριμένων συσχετίσεων που αφορούν στην επιθετική συμπεριφορά.

1.1.2. Η μέτρηση της επιθετικότητας

Οι πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί της έννοιας της επιθετικότητας, συχνά δημιουργούν μία εννοιολογική σύγχυση στις μελέτες, που συνήθως καταλήγει σε μία ποικιλία εργαλείων μέτρησης αμφισβητήσιμης εγκυρότητας (Biaggio, Supplee, & Curtis, 1981). Το τρίπτυχο μοντέλο: θυμός, εχθρότητα και επιθετικότητα, γνωστό και ως AHA! Syndrome (Aggression-Hostility-Anger), (Spielberger & Reheiser, 2010), ξεχωρίζει και κατηγοριοποιεί τους βασικούς όρους και τα σχετικά εργαλεία μέτρησης που έχουν δημιουργηθεί αναφορικά με την επιθετικότητα.

Ο θυμός, ως πυρήνας του παραπάνω μοντέλου, αναφέρεται σε μία συναισθηματική κατάσταση που ποικίλλει στην ένταση των συναισθημάτων, από μία μέτρια ενόχληση έως μία έντονη οργή. Από την άλλη μεριά, η εχθρότητα προϋποθέτει συναισθήματα θυμού που

παρακινούν επιθετικές συμπεριφορές σε αντικείμενα ή ανθρώπους. Έτσι η βασική διαφορά των τριών εννοιών είναι ότι ο θυμός και η εχθρότητα αφορούν σε συναισθήματα και στάσεις, ενώ η έννοια της επιθετικότητας συνεπάγεται καταστροφική ή τιμωρητική συμπεριφορά απέναντι σε ανθρώπους ή αντικείμενα (Spielberger & Reheiser, 2010).

Οι αρχικές προσπάθειες να αξιολογηθεί ο θυμός βασιζόταν κυρίως σε κλινικές συνεντεύξεις, συμπεριφορικές παρατηρήσεις και σε προβολικές τεχνικές, που συχνά κατέληγαν να συγχέουν τα συναισθήματα θυμού με την κατεύθυνση και την εκδήλωση θυμού. Το BDHI (Buss-Durkee Hostility Inventory, 1957) θεωρείται ένα από τα πρώτα αξιόλογα ψυχομετρικά εργαλεία που μετράει την εχθρότητα. Ενώ, ο σημαντικότερος εννοιολογικός διαχωρισμός μεταξύ θυμού και εχθρότητας πραγματοποιείται στην δεκαετία του 70΄ με την εμφάνιση τριών εργαλείων, το Ερωτηματολόγιο Αντιδραστικότητας (RI: Reaction Inventory), το Ερωτηματολόγιο Θυμού (AI: Anger Inventory) και το Ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς του Θυμού (ASR: Anger Self-Report), που καταφέρνουν να αξιολογήσουν συγκεκριμένες καταστάσεις που προκαλούν στο άτομο θυμό. Το State – Trait Anger Scale (STAS: Spielberger, 1980), κατασκευάστηκε για να μετρήσει την ένταση του θυμού ως συναισθηματική κατάσταση και τις ατομικές διαφορές ως χαρακτηριστικό προσωπικότητας.

Μέσα από τη μελέτη των εργαλείων μέτρησης της επιθετικότητας και των εννοιών που επεξεργάζονται φαίνεται ότι ενώ ο θυμός ήταν κεντρικός άξονας μελέτης, συνδέεται επίσης με την εχθρότητα και συχνά λειτουργεί ως κινητήριος δύναμη της επιθετικής συμπεριφοράς.

Ένα από τα πιο δημοφιλή και καλά εδραιωμένα εργαλεία μέτρησης της επιθετικότητας που ξεχωρίζει τον θυμό από την εχθρότητα είναι αυτό της Επιθετικότητας (AQ; Buss & Perry, 1992; Buss &Warren, 2000). Είναι ένα ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς που έχει σχεδιαστεί για την αξιολόγηση ποικίλων μορφών επιθετικότητας. Το συγκεκριμένο εργαλείο μετράει τέσσερεις κλίμακες: τη σωματική επιθετικότητα, τη λεκτική επιθετικότητα, τον θυμό και την εχθρότητα. Η σωματική και λεκτική επιθετικότητα που περιέχει τον τραυματισμό ή την βλάβη προς τρίτους αντιπροσωπεύει την κινητήρια δύναμη της συμπεριφοράς. Ο θυμός ο οποίος περιέχει την ψυχοφυσιολογική διέγερση και προετοιμάζει το άτομο για την εκδήλωση της επιθετικότητας αντιπροσωπεύει την συναισθηματική συνιστώσα της συμπεριφοράς. Η δε εχθρότητα που χαρακτηρίζεται από αισθήματα κακής θέλησης και αδικίας αντιπροσωπεύει τη γνωστική συνιστώσα της συμπεριφοράς (Buss & Perry, 1992).

1.1.3. Παράγοντες κινδύνου επιθετικότητας

Η εισαγωγή της έννοιας των παραγόντων κινδύνου στο πεδίο της αναπτυξιακής ψυχοπαθολογίας, σηματοδότησε μια οικοσυστημική προσέγγιση των προβλημάτων συμπεριφοράς. Η χρήση της έννοιας εισήχθη με την λογική της πρόβλεψης και του εντοπισμού παραμέτρων που καθιστούν ευάλωτες ορισμένες ομάδες στο να αναπτύξουν δυσλειτουργικές μορφές συμπεριφοράς (Fraser, Kirby, & Smokowski, 2004).

Οι αναπτυξιακοί παράγοντες κινδύνου αναφέρονται σε κάθε παράγοντα που δύναται να έχει επηρεάσει το παρελθόν του ατόμου. Με αυτή την έννοια, αναπτυξιακοί παράγοντες ορίζονται οι καταστάσεις και οι μεταβλητές που επηρεάζουν την συναισθηματική, νοητική, κοινωνική και φυσική ανάπτυξη του ατόμου (VandenBos, 2007). Πιο συγκεκριμένα, πηγές αναπτυξιακών κινδύνων αποτελούν (α) το ευρύτερο περιβάλλον, (β) το άτομο και τα χαρακτηριστικά του, ηλικία, φύλο, προσωπικότητα, (γ) η οικογένεια, (δ) το σχολικό περιβάλλον και (ε) το δίκτυο φίλων (Marcus, 2017).

Οι παράγοντες κινδύνου είναι προσωπικά χαρακτηριστικά ή περιβαλλοντικές συνθήκες που προβλέπουν την εμφάνιση, τη συνέχεια ή την κλιμάκωση της βίας. Οι παράγοντες κινδύνου για τη βία δεν είναι στατικοί, έχουν δυναμικό χαρακτήρα και επιδέχονται τροποποίησης. Συνεπώς, η προγνωστική αξία τους αλλάζει ανάλογα με το πότε συμβαίνουν, σε ποιο κοινωνικό πλαίσιο και υπό ποιες συνθήκες. Μερικοί παράγοντες εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας ή ακόμα και νωρίτερα, ενώ άλλοι δεν εμφανίζονται μέχρι την εφηβεία. Ορισμένοι γίνονται λιγότερο σημαντικοί καθώς ένα άτομο ωριμάζει, ενώ άλλοι παραμένουν καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής, ενώ ορισμένοι παράγοντες μπορεί να συνιστούν κινδύνους κατά τη διάρκεια ενός σταδίου ανάπτυξης, αλλά όχι άλλου. Επιπλέον, οι παράγοντες που προβλέπουν την έναρξη της βίας δεν είναι απαραίτητα οι ίδιοι με αυτούς που προβλέπουν τη συνέχιση ή την παύση της (Dahlberg & Potter, 2001). Οι παράγοντες κινδύνου μπορεί να εμφανίζονται στο ίδιο το άτομο, ή στις σχέσεις με τα κοντινά του άτομα, ή στην ευρύτερη κοινότητα. Παρακάτω, παρατίθεται πίνακας με πολλούς από τους παράγοντες κινδύνου ανά κατηγορία. όπως αναφέρονται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2016):

Πίνακας 1.1.

Παράγοντες κινδύνου βίαιης συμπεριφοράς σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ. (2016).

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΒΙΑΙΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ		
Στο άτομο	**Στις στενές του σχέσεις**	**Στην κοινότητα - Κοινωνία**
Δια/χές συμπεριφοράς (ελλειμματική προσοχή, υπερκιν/τα, εναντιωματική).	Κακή επίβλεψη των παιδιών από τους γονείς	Πρόσβαση και κατάχρηση αλκοόλ
Ανάμειξη με εγκληματικές δραστηριότητες	Σκληρές, χαλαρές ή ασυνεπείς γονικές πειθαρχικές πρακτικές	Πρόσβαση και χρήση πυροβόλων όπλων
Πρώιμη ανάμειξη με αλκοόλ, ουσίες, καπνό	Χαμηλό επίπεδο προσκόλλησης μεταξύ γονέων και παιδιών	Συμμορίες και προμήθεια παράνομων ουσιών
Χαμηλή νοημοσύνη και σχολικά επιτεύγματα	Χαμηλή συμμετοχή των γονέων στις δραστηριότητες των παιδιών	Μεγάλη εισοδηματική ανισότητα πολιτών
Χαμηλή σχολική δέσμευση και σχολική αποτυχία	Γονική κατάχρηση ουσιών ή εγκληματικότητα ή γονική κατάθλιψη	Φτώχεια
Ανεργία	Χαμηλό οικογενειακό εισόδημα ή ανεργία στην οικογένεια	Η ποιότητα της διακυβέρνησης μιας χώρας (νόμοι, βαθμός επιβολής τους, και οι πολιτικές για την εκπαίδευση και την κοινωνική προστασία).
Έκθεση στη βία (οικογενειακή)	Σχέσεις με παραβατικούς συνομηλίκους και / ή συμμορίες	

Το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας που έχει γίνει σχετικά με τους παράγοντες κινδύνου εντοπίζει και μετρά την προγνωστική τους αξία ξεχωριστά, χωρίς να λαμβάνει υπόψη την αλληλεπίδραση τους. Ωστόσο, μελέτες που εξετάζουν πολλαπλούς παράγοντες κινδύνου δείχνουν ότι έχουν ανεξάρτητες, αθροιστικές επιδράσεις - δηλαδή, σε όσο περισσότερους παράγοντες κινδύνου εκτίθεται ένα παιδί, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να γίνει βίαιο. Έτσι, ένας 10χρονος που εκτίθεται, για παράδειγμα, σε 6 ή περισσότερους παράγοντες κινδύνου είναι 10 φορές πιο πιθανό να γίνει βίαιος από την ηλικία των 18 ετών, σε σχέση με έναν 10χρονο που εκτίθεται σε έναν μόνο παράγοντα (Herrenkohl, Maguin, Hill, Hawkins, Abbott, & Catalano, 2000).

Οι περισσότεροι από τους παράγοντες κινδύνου που εντοπίστηκαν δεν φαίνεται να έχουν ισχυρή βιολογική βάση. Αν' αυτού, θεωρείται ότι προκύπτουν από την κοινωνική μάθηση ή από τον συνδυασμό κοινωνικής μάθησης και βιολογικών διεργασιών. Αυτό σημαίνει ότι οι βίαιοι νεαροί που έχουν βίαιους γονείς είναι πιθανότερο να έχουν διαμορφώσει τη συμπεριφορά τους μαθαίνοντάς την από την βίαιη συμπεριφορά των γονέων τους, παρά να την έχουν κληρονομήσει (Dahlberg & Potter, 2001).

Μία ακόμη προσέγγιση των παραγόντων κινδύνου, είναι αυτοί που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες κινδύνου προσωπικότητας αναφέρονται σε οποιοδήποτε σταθερό και διαρκές εσωτερικό χαρακτηριστικό που συνάγεται από ένα πρότυπο συμπεριφορών, συναισθημάτων και συνηθειών του ατόμου που ερμηνεύει και προβλέπει την συμπεριφορά του ατόμου (VandenBos, 2007).

1.1.4. Επιθετικότητα και νέοι

Η επιθετική συμπεριφορά στα πρώιμα χρόνια της ενηλικίωσης, είναι ένα πεδίο έρευνας που έχει μελετήσει αρκετά η αναπτυξιακή ψυχοπαθολογία. Ένα από τα βασικά επιτεύγματα της είναι η ικανότητα να χαρτογραφεί τον μετασχηματισμό των μικρών προβλημάτων αυτορρύθμισης στην ανάπτυξη σοβαρών μορφών επιθετικότητας σε νεαρούς ενήλικες (Dishion, 2014). Η προσέγγιση της αναπτυξιακής ψυχοπαθολογίας βασίζεται σε ένα οικολογικό πλαίσιο ερμηνείας για να επεξεργαστεί τα συστήματα που επηρεάζουν την επιθετικότητα που αναπτύσσεται από την παιδική ηλικία με πιο εμφανή τα σημάδια στους νέους (Bronfenbrenner, 1979). Το αναπτυξιακό μοντέλο της επιθετικότητας βασίζεται σε τρεις υποθέσεις: (α) οι αποτρεπτικές και απειλητικές κοινωνικές συμπεριφορές μπορούν να επηρεάσουν άμεσα το κοινωνικό περιβάλλον ενισχύοντας την επιθετικότητα, (β) η εισροή ατόμων με επιθετική συμπεριφορά σε ομάδες μπορεί να επηρεάσει και να ενισχύσει την επιθετικότητα και στα άλλα μέρη της ομάδας και (γ) η επιθετικότητα είναι προβλέψιμη και με τις κατάλληλες παρεμβάσεις μπορεί να προληφθεί ή να μειωθεί (Dishion, 2014).

Η αναπτυξιακή ψυχοπαθολογία στη μελέτη αναζήτησης των παραγόντων εμφάνισης της επιθετικής συμπεριφοράς στους νέους, δίνει αρκετή σημασία στην παιδική ηλικία (Dodge, Coie,

& Lynam, 2006), και τον ουσιώδη ρόλο της οικογένειας στη διαμόρφωση των ενδοψυχικών λειτουργιών του ατόμου που έχουν αντίκτυπο στην μετέπειτα κοινωνική του ένταξη.

1.2. Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα (Early Maladaptive Schemas)

Τα Σχήματα κατέχουν μία σημαντική θέση στις νέες ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις και ειδικότερα σε αυτές που είναι εστιασμένες σε δυσλειτουργίες της προσωπικότητας. Οι ορισμοί που έχουν χρησιμοποιηθεί προέρχονται από την Γνωσιακή προσέγγιση, ωστόσο η θεωρητική προσέγγιση του Young (2005) συνεχίζει να εξελίσσεται και ως ψυχοθεραπευτική δουλειά αλλά και σε ερευνητικό επίπεδο (Genderen, Rijkeboer, & Arntz, 2015).

Στη θεωρία Σχημάτων του Young (1990, 1999) αναφέρεται ότι τα σχήματα που αναπτύσσονται κυρίως ως αποτέλεσμα τοξικών παιδικών εμπειριών, μπορεί να αποτελούν τον πυρήνα των διαταραχών της προσωπικότητας και να συμβάλλουν σε πολλές χρόνιες διαταραχές του άξονα Ι. Για να διερευνήσει αυτή την ιδέα, ο ίδιος καθόρισε ένα υποσύνολο σχημάτων που ονόμασε Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα (Early Maladaptive Schemas). Οπότε ως σχήμα ορίζει: ένα ευρύ, διαδεδομένο θέμα ή πρότυπο, που αποτελείται από αναμνήσεις, συναισθήματα, γνωστικές λειτουργίες και σωματικές αισθήσεις που αφορά τον εαυτό του και τις σχέσεις του με άλλους και αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας ή της εφηβείας.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, η συμπεριφορά ενός ατόμου δεν αποτελεί μέρος του ίδιου του σχήματος, όμως οι δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές αναπτύσσονται ως απαντήσεις σε ένα σχήμα. Έτσι, οι συμπεριφορές οδηγούνται από σχήματα αλλά δεν αποτελούν μέρος των σχημάτων (Young, Klosko, & Weishaar, 2005).

Τα άτομα που έχουν αναπτύξει δυσλειτουργικά σχήματα κατά την διάρκεια των παιδικών τους χρόνων, επιζητούν τις ανεκπλήρωτες συναισθηματικές ανάγκες που δεν είχαν καλυφθεί και προσαρμόζονται ή αναπαραγάγουν αρνητικές εμπειρίες, όπως καυγάδες, απόρριψη, επιθετικότητα (Young, Klosko, & Weishaar, 2005). Όταν στην ενήλικη ζωή, το σχήμα ενεργοποιείται από συγκεκριμένα γεγονότα που το άτομο τα προσλαμβάνει σαν παρόμοια με τις τραυματικές εμπειρίες του παρελθόντος, τότε βιώνει ένα δυνατό και αρνητικό συναίσθημα, όπως, θλίψη, απώλεια, ντροπή, φόβο ή οργή (Young, Klosko, & Weishaar, 2005).

Τα σχήματα δημιουργούνται ως αποτέλεσμα των ανεκπλήρωτων συναισθηματικών αναγκών του ατόμου. Αυτές οι πέντε βασικές συναισθηματικές ανάγκες του ατόμου είναι για: (α) ασφαλείς συναισθηματικούς δεσμούς, (β) αυτονομία και αίσθηση ταυτότητας, (γ) ελευθερία έκφρασης αναγκών και συναισθημάτων, (δ) αυθορμητισμό και παιχνίδι, (ε) ρεαλιστικά όρια και αυτοέλεγχο. Επίσης, υπάρχουν τέσσερεις τύποι πρώιμων εμπειριών που υποθάλπουν την απόκτηση ενός σχήματος: (α) η τοξική ματαίωση των αναγκών, όταν δηλαδή το παιδί αποστερείται βασικά αγαθά, τότε αποκτάται το σχήμα της Συναισθηματικής Αποστέρησης ή της Εγκατάλειψης, (β) η θυματοποίηση και το τραύμα, όταν το παιδί θυματοποιείται και είναι τραυματισμένο, τότε αναπτύσσονται σχήματα Δυσπιστίας / Κακοποίησης, Άμυνας ή Ντροπής, ή Ευπάθειας στην πρόκληση Βλάβης, (γ) το υπερβολικά καλό δόσιμο σε κάτι, όταν οι γονείς παρέχουν στο παιδί κάτι σε υπερβολικό βαθμό, τότε μπορούν να αναπτυχθούν σχήματα Εξάρτησης / Ανικανότητας ή Μεγαλοπρέπειας, (δ) η επιλεκτική εσωτερίκευση ή αναγνώριση των σημαντικών άλλων, όταν το παιδί αναγνωρίζει και ενσωματώνει επιλεκτικά τις σκέψεις, εμπειρίες και συμπεριφορές των γονέων.

Το μοντέλο σχημάτων του Young χωρίζεται σε πέντε τομείς, σύμφωνα με τις συναισθηματικές ανάγκες: (α) τον τομέα της Αποσύνδεσης και της Απόρριψης, (β) της Μειωμένης Αυτονομίας και Δράσης, (γ) των Μειωμένων Ορίων (δ) της Κατεύθυνσης προς τους Άλλους και (ε) της Υπερ-εγρήγορσης και της Απαγόρευσης.

Πιο αναλυτικά, τα άτομα με κυρίαρχα σχήματα στον τομέα της (α) Αποσύνδεσης και της Απόρριψης, συνήθως προέρχονται από ασταθείς, κακοποιητικές, απορριπτικές ή αποκομμένες οικογένειες και έχουν βιώσει αρκετά τραυματική παιδική ηλικία και σαν ενήλικες τείνουν να βρίσκονται σε αυτό-καταστροφικές σχέσεις. Ο τομέας αυτός αποτελείται από τα σχήματα της Εγκατάλειψης /Αστάθειας, της Δυσπιστίας / Κακοποίησης, της Συναισθηματικής Στέρησης, της Κοινωνικής Απομόνωσης / Αποξένωσης και της Ανεκτικότητας / Ντροπής.

Ο δεύτερος τομέας που αφορά στη (β) Μειωμένη Αυτονομία, χαρακτηρίζει άτομα που προέρχονται από υπερπροστατευτικές οικογένειες ή από οικογένειες που δεν φροντίζουν καθόλου. Τα άτομα με κυρίαρχα τα σχήματα της Εξάρτησης/Ανικανότητας, του μη Ανεπτυγμένου Εαυτού και της Αποτυχίας, συχνά δυσκολεύονται να διαχωρίσουν τον εαυτό τους από τις γονικές τους φιγούρες και να δράσουν ανεξάρτητα.

Ο τομέας που αφορά (γ) στα Μειωμένα Όρια, χαρακτηρίζει τα άτομα που δεν έχουν αναπτύξει επαρκώς εσωτερικά την έννοια των ορίων και της αυτοπειθαρχίας. Συνήθως τα άτομα με κυρίαρχα σχήματα αυτά της Μεγαλοπρέπειας και της Ανεπαρκούς αυτό-κυριαρχίας, δυσκολεύονται να σεβαστούν τους άλλους, να συνεργαστούν, να έχουν μακροπρόθεσμους στόχους και να δεσμευτούν. Τα άτομα αυτά συνήθως έχουν ναρκισσιστικά στοιχεία στην προσωπικότητά τους, χαρακτηρίζονται από εγωκεντρισμό, ανευθυνότητα, καθώς επιθυμούν να κάνουν αυτό που θέλουν, να είναι κυριαρχικοί, δίχως ενσυναίσθηση και ικανότητα να εξισορροπούν τα συναισθήματά τους.

Ο τομέας που αφορά στην (δ) Κατεύθυνση προς τους Άλλους αφορά κυρίως τα άτομα που έχουν την τάση να φροντίζουν τις ανάγκες των άλλων παρά τις δικές τους. Συνήθως αυτή η συμπεριφορά συμβαίνει για να λάβει το άτομο την αποδοχή και να διατηρήσει τον συναισθηματικό δεσμό. Τα σχήματα που αντιστοιχούν στην κατηγορία αυτή είναι της Υποδούλωσης, της Αυτό-θυσίας και της Αναζήτησης Αποδοχής.

Τέλος, ο τομέας που αφορά στην (ε) Υπερ-εγρήγορση / Απαγόρευση χαρακτηρίζει άτομα που καταπιέζουν τα συναισθήματα και τις παρορμήσεις τους και συχνά προσπαθούν να είναι συνεπείς με τους αυστηρούς εσωτερικευμένους κανόνες τους, καταφέρνοντας έτσι να μην χαίρονται, να μην εκφράζονται, να μην ηρεμούν και να μην απολαμβάνουν τις σχέσεις τους. Τα σχήματα που χαρακτηρίζουν αυτή την κατηγορία είναι αυτά της Αρνητικότητας / Πεσιμισμού, της Συναισθηματικής Απαγόρευσης, των Αδιάκοπων Προτύπων / Υπερ-κριτικής και της Τιμωρητικότητας.

1.2.1. Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα και επιθετικότητα

Η σύγχρονη κοινωνικό-γνωστική θεωρία της επιθετικότητας και οι σχετικές έρευνες αναδεικνύουν την σχέση μεταξύ Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων και επιθετικότητας σε πληθυσμό με επιθετική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, τα γνωστικά σχήματα που σχετίζονται με την επιθετικότητα φαίνεται να προκαλούν δυσάρεστες γνωστικές και συναισθηματικές καταστάσεις και να έχουν την τάση να επαναφέρουν στη μνήμη εμπειρίες και ιδέες που σχετίζονται με την επιθετικότητα (Dunne, Gilbert, & Daffern, 2018).

Επιζητώντας την πλήρη κατανόηση της βίας και τους τρόπους μείωσής της, η έρευνα εστιάζεται αρκετά στον ρόλο της γνωστικής λειτουργίας (Anderson & Bushman, 2002). Η κοινωνικό-γνωστική θεωρία χωρίζει τις γνωστικές λειτουργίες σε τρεις τομείς: (α) του γνωστικού περιεχομένου, που αφορά σε βασικές πληροφορίες που είναι αποθηκευμένες στη μνήμη, (β) της γνωστικής δομής, που αφορά στη δομή του γνωστικού περιεχομένου και εμπεριέχει αναπαραστάσεις, νοητικά μοντέλα και ιδέες. Την κυριότερη μορφή γνωστικής δομής αποτελούν τα σχήματα και οι καταγραφές, και τέλος (γ) της γνωστικής επεξεργασίας πληροφοριών που αφορά στους μηχανισμούς που παράγουν το γνωστικό περιεχόμενο (Huesmann, 1998).

Οι κοινωνικό-γνωστικές προσεγγίσεις θεωρούν πως οι ατομικές διαφορές στην επιθετική συμπεριφορά σε ένα μεγάλο βαθμό καθορίζονται από τις εσωτερικές δομές, την αυτορρύθμιση, τις γνωστικές λειτουργίες και τις γνωστικές δομές. Τα κοινά στοιχεία των θεωρητικών κοινωνικό-γνωστικών μοντέλων που μελετούν την επιθετικότητα είναι: (α) ότι αποτελούνται από μία σειρά υπό-επεξεργασιών της κοινωνικής πληροφόρησης, και το πιθανότερο είναι πως η επιθετικότητα είναι αποτέλεσμα προκαταλήψεων ή ελλειμμάτων που συμβαίνουν στα διαφορετικά στάδια των υπό-επεξεργασιών (Crick & Dodge, 1994), (β) τα άτομα που εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά κατέχουν μια πιο επιθετικού τύπου δομή γνώσης (σχήματα επιθετικότητας, επιθετικές μνημονικές καταγραφές) και τέλος, (γ) τα συναισθήματα και οι γνωστικές λειτουργίες επηρεάζουν την δυνατότητα επιθετικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, οι συναισθηματικές καταστάσεις μπορούν να επηρεάσουν τις υπό-επεξεργασίες της κοινωνικής πληροφόρησης που παράγουν κοινωνική συμπεριφορά και να ενεργοποιήσουν την επιθετικότητα σε μία κατάσταση (Anderson & Bushman, 2002). Ωστόσο, η κοινωνική γνωστική λειτουργία δεν αποτελεί την αιτία της επιθετικής συμπεριφοράς, αλλά είναι μία διαμεσολαβητική διαδικασία που ενώνει τις εξωτερικές καταστάσεις με τα εσωτερικά σχήματα και την κοινωνική συμπεριφορά (Huesmann, 1998).

Τα προσωπικά χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με εξωτερικές μεταβλητές επηρεάζουν την γνωστική επεξεργασία του ατόμου, το συναίσθημα και τον βαθμό ψυχοφυσιολογικής διέγερσης. Με την σειρά τους αυτές οι εσωτερικές λειτουργίες επηρεάζουν την ερμηνεία και την διαδικασία απόφασης που οδηγεί στην επικείμενη πράξη που μπορεί ή και όχι να είναι επιθετική (Anderson

& Bushman, 2002). Οι γνωστικές διαστρεβλώσεις και οι αντίστοιχες πεποιθήσεις που διαμορφώνει το άτομο ενεργοποιούν συγκεκριμένα ΠΔΣ τα οποία καθιστούν το άτομο επιρρεπή σε επιθετικές συμπεριφορές (Fisher & Beech, 2007).

1.3. Ρύθμιση του συναισθήματος (emotion regulation).

Στην παρούσα ενότητα εξετάζεται ο ρόλος της συναισθηματικής ρύθμισης (ΣΡ) στην κοινωνικό-συναισθηματική ζωή των νέων. Αρχικά παρουσιάζεται η έννοια της ΣΡ και έπειτα ο ορισμός και το θεωρητικό μοντέλο που έχει επιλεχθεί στην παρούσα μελέτη. Τέλος, γίνεται αναφορά στις στρατηγικές της ΣΡ που εξετάζει το παρόν μοντέλο.

Η ΣΡ αποτελεί ένα διακεκριμένο θέμα στην αναπτυξιακή ψυχολογία για πάνω από 40 χρόνια (Adrian, Zeman, & Veits, 2011). Αρχικά, η μελέτη της ΣΡ εστιαζόταν στην κατανόηση των πρώιμων κινδύνων για πιθανή ανάπτυξη ψυχοπαθολογίας και της ερμηνείας της κοινωνικής λειτουργικότητας στην παιδική ηλικία. Όσο η έρευνα σε αυτό το πεδίο διευρύνεται, στρέφεται σε ένα εύρος θεμάτων και ηλικιακών ομάδων, θέτοντας γενικότερα ερωτήματα σχετικά με την επιρροή της ΣΡ στις θεωρίες γύρω από το συναίσθημα (Zimmermann & Thompson, 2014). Πιο συγκεκριμένα, οι σύγχρονες μελέτες της ΣΡ συνδέουν το βιολογικό με το σχεσιακό και το κοινωνικό κομμάτι, εξετάζοντας με τον τρόπο αυτό την επιρροή στην συναισθηματική συμπεριφορά και διαχείριση, παρέχοντας μια ευρύτερη οπτική στην ψυχολογική ανάπτυξη από τη ματιά του συναισθήματος (Rawana, Flett, McPhie, Nguyen, & Norwood, 2014). Στην ερευνητική ανασκόπηση η ΣΡ αναφέρεται σε στρατηγικές οι οποίες χαρακτηρίζουν τον τρόπο διαχείρισης, την εκκίνηση, τη διατήρηση, την τροποποίηση, την ένταση ή και τη διάρκεια των συναισθημάτων, και όλο αυτά συνθέτουν την έννοια της συναισθηματικής ρύθμισης (Gross & Thompson, 2007).

Σε σχέση με τους εφήβους και την πρώιμη ενήλικη ζωή, η ΣΡ θεωρείται κεντρικό στοιχείο για την κοινωνικό-συναισθηματική προσαρμογή του ατόμου (Silk, Steinberg, & Morris, 2003), και θεωρείται θεμελιώδης για την συνολική ευημερία του ατόμου (Zeman, Cassano, Perry-Parrish, & Stegall, 2006). Αποτελεί τη διαδικασία μέσω της οποίας οι νέοι φιλτράρουν τα συναισθήματα τους για να ελέγχουν το πώς νιώθουν και συνεπώς για να επικοινωνούν τα

συναισθήματά τους. Η ΣΡ αποτελεί πιθανότητα έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική αλληλεπίδραση επειδή έχει άμεση επιρροή στη συναισθηματική έκφραση και την συμπεριφορά. Επίσης, η ΣΡ φαίνεται να διευκολύνει ή και να ενισχύει τις θετικές προσδοκίες για κοινωνική αλληλεπίδραση (Cunningham, 1988), τη χρήση αποτελεσματικών στρατηγικών κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Langston & Cantor, 1989), καθώς και τις εκτελεστικές λειτουργίες που συνδέονται με τον συντονισμό διάφορων ικανοτήτων που απαιτούνται για μία πιο αποτελεσματική κοινωνική συμπεριφορά.

Υπάρχουν αρκετές προσεγγίσεις που ορίζουν την ΣΡ όπου η κάθε μία προσανατολίζεται σε διαφορετικά θεωρητικά μοντέλα ή ερευνητικούς στόχους, αλλά στην συγκεκριμένη μελέτη χρησιμοποιείται ένα θεωρητικό μοντέλο που συνδέει τον εσωτερικό κόσμο των συναισθημάτων του ατόμου με την έκφραση των συναισθημάτων. Έτσι, ο ορισμός που χρησιμοποιείται στην παρούσα μελέτη, βλέπει την ΣΡ ως ένα τρόπο κοινωνικοποίησης που ρυθμίζει το εξωτερικό δίκτυο επιρροών, καθώς και τις εσωτερικές διεργασίες του ατόμου. Ο Gross (1998) ορίζει την ΣΡ ως: «τη διαδικασία με την οποία έχουμε επιρροή στα συναισθήματα που θα επικρατήσουν τη στιγμή που υπάρχουν, καθώς και τον τρόπο που τα βιώνουμε και τα εκφράζουμε».

Το μοντέλο του Gross εξηγεί γιατί κάποιες στρατηγικές ρύθμισης μπορεί να είναι επωφελείς, ενώ άλλες να είναι επιζήμιες, ενώ δίνει σημασία στον χρόνο επιτέλεσης μιας στρατηγικής της ρύθμισης ως αποφασιστικής σημασίας για τον αντίκτυπο και τις συνέπειές της. Αυτό το μοντέλο προτείνει ότι οι στρατηγικές της ΣΡ μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες, (α) σε αυτές που είναι προγενέστερα επικεντρωμένες και αφορούν στις στρατηγικές εκείνες που χρησιμοποιούνται πριν μια συναισθηματική απόκριση να έχει ενεργοποιηθεί πλήρως, και (β) σε αυτές που είναι εστιασμένες στην απόκριση, στρατηγικές που υιοθετήθηκαν μετά από μια συναισθηματική αντίδραση που έχει ήδη δημιουργηθεί. Οι στρατηγικές της ΣΡ που έχουν μελετηθεί αρκετά μεταξύ αυτών που προτείνονται στο μοντέλο είναι (α) η γνωστική επανεκτίμηση [Cognitive Reappraisal (CR)], μια στρατηγική εστιασμένη στο προγενέστερο, η οποία περιλαμβάνει την επανεξέταση ενός συναισθήματος που προκαλεί ένα συγκεκριμένο γεγονός, προκειμένου να αλλάξει τον αντίκτυπο που έχει στο άτομο και (β) η εκφραστική καταστολή [Expressive Suppression (ES)] η οποία αναστέλλει την έκφραση του συναισθήματος που έχει δημιουργηθεί στην συγκεκριμένη περίπτωση (Gross, 2007).

Οι στρατηγικές της ΣΡ φαίνεται να σχετίζονται με διαφορετικές πτυχές της ανθρώπινης λειτουργικότητας. Η επιλογή μίας μη λειτουργικής στρατηγικής ΣΡ (για παράδειγμα της εκφραστικής καταστολής) από το άτομο, φαίνεται να συσχετίζεται με κατάθλιψη (Gresham & Gullone, 2012), κοινωνική δυσλειτουργικότητα (Saxena, Dubey, & Pandey, 2011), υψηλά επίπεδα αρνητικών συναισθημάτων και χαμηλά επίπεδα θετικών συναισθημάτων (Dennis, 2007), και όλα αυτά αποτελούν προγνωστικούς παράγοντες συναισθηματικών, κοινωνικών και φυσικών δυσκολιών για το άτομο (Schutte, Malouff, & Bhullar, 2009; Gross & John, 2004). Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη στον τρόπο ρύθμισης του συναισθήματος δείχνει πως κάθε αρνητικό συναίσθημα και εμπειρία που δεν μπορεί να εκφραστεί από το άτομο, παραμένει μέσα του ανεπεξέργαστο και αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δυσκολία να επανακάμψει την διάθεση του, καθώς και την μεγαλύτερη πιθανότητα να έχει αργότερα εκρήξεις θυμού ή ψυχικά προβλήματα (Gross 2010; Gullone, et al., 2010; Dennis, 2007).

1.4. Ενσυνειδητότητα (Mentalization)

Η έννοια της ενσυνειδητότητας αφορά στην ικανότητα να αντιληφθεί κανείς τη συμπεριφορά τη δική του και των άλλων ως παράγωγο των συναισθηματικών και γνωστικών ψυχικών καταστάσεων. Οι ρίζες της ενσυνειδητότητας προέρχονται από την γνωστική ψυχολογία, την ψυχανάλυση, την θεωρία του δεσμού και την αναπτυξιακή ψυχοπαθολογία. Η έννοια αρχίζει να συναντάται για πρώτη φορά στην βιβλιογραφία της ψυχανάλυσης τη δεκαετία του 70’και τα τελευταία 30 χρόνια αρχίζει να χρησιμοποιείται σε εναλλαγή με την Θεωρία του Νου (Theory of Mind) στη γνωστική αναπτυξιακή βιβλιογραφία (Sharp, 2006).

Η έννοια της ενσυνειδητότητας αναφέρεται στην εκ προθέσεως στάση που έχει το άτομο απέναντι στους άλλους με το να τους συμπεριφέρεται σαν όντα με πρόθεση, παρά σαν αντικείμενα δίχως νόηση. Είναι κάτι περισσότερο από τη Θεωρία του Νου, διότι δεν αφορά μόνο στην κατανόηση ότι οι άλλοι κατέχουν πεποιθήσεις οι οποίες κινητοποιούν την συμπεριφορά τους. Έτσι, η έννοια της ενσυνειδητότητας αποτελείται από την γνωστική (Θεωρία του Νου) και την ενσυναισθητική συνιστώσα (Baron-Cohen, 2003). Σύμφωνα με τις δύο αυτές συνιστώσες, λειτουργική ενσυνειδητότητα υπάρχει όταν το άτομο κατανοεί την έννοια των ψευδών

πεποιθήσεων και ταυτόχρονα καταφέρνει να συλλάβει την σύνδεση μεταξύ σκέψεων και συναισθημάτων στις σκέψεις που αφορούν συναισθήματα και επιθυμίες.

Παλαιότερες έρευνες σχετικά με την ενσυνειδητότητα απαντούσαν κυρίως στο ερώτημα εάν το άτομο είναι ικανό να κατανοήσει την σκέψη των άλλων. Η σύγχρονη μελέτη, από την άλλη μεριά, έχει σκοπό να διερευνήσει εάν το άτομο παρερμηνεύει την σκέψη, τα συναισθήματα και την πρόθεση των άλλων, μετρώντας έτσι τις εσφαλμένες αντιλήψεις, τις διαστρεβλώσεις ή και τις προκαταλήψεις που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της ενσυνειδητότητας (O'Connor & Hirsh, 1999). Η έννοια της ενσυνειδητότητας δεν αποτελεί μία επιστημονική συλλογιστική, αλλά μία αναδυόμενη επιστημονική προσέγγιση η οποία αλληλεπικαλύπτει διεξοδικά τομείς της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας των ψυχολογικών θεωριών και της επιστημονικής έρευνας, στη φιλοσοφία, στην ψυχανάλυση, στη θεωρία του δεσμού, στην αναπτυξιακή ψυχολογία και ψυχοπαθολογία, στις νευροεπιστήμες και στην εξελικτική βιολογία (Allen, 2006).

Ο λόγος που καθίσταται σημαντική η λειτουργία της ενσυνειδητότητας για την κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου είναι, διότι του παρέχει την ικανότητα να διαχωρίσει την εσωτερική από την εξωτερική πραγματικότητα και την εσωτερική νοητική και συναισθηματική διεργασία από διαπροσωπικά γεγονότα. Πιο συγκεκριμένα, η λειτουργία της πραγματοποιείται μέσω του αναστοχασμού, των διαπροσωπικών στοιχείων και συγκεκριμένων γνωστικών λειτουργιών που περιέχουν την κατανόηση των συναισθηματικών καταστάσεων, την προσοχή και την προσπάθεια ελέγχου, καθώς και την ικανότητα κρίσης και αξιολόγησης καταστάσεων (Fonagy, 2011). Η ανάπτυξη της αρχίζει να αναπτύσσεται κατά την διάρκεια των πρώιμων λεκτικών και μη αλληλεπιδράσεων του παιδιού με τους φροντιστές του (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2004), ενώ οι ασφαλείς σχέσεις θεωρούνται το κατάλληλο πλαίσιο για την ανάπτυξη της ενσυνειδητότητας (Fonagy, Bateman, & Luyten, 2012). Οι τραυματικές εμπειρίες στην παιδική ηλικία φαίνεται να συνδέονται με καθυστέρηση της ανάπτυξης στη Θεωρία του Νου, όπου αποτελεί προϋπόθεση για την ενσυνειδητότητα (Cicchetti, Rogosch, Maughan, Toth, & Bruce, 2003). Ελλείμματα στην λειτουργία της φαίνεται να συνδέονται με διαταραχές συμπεριφοράς (Ha, Sharp & Goodyer, 2011), αντικοινωνική συμπεριφορά, και επιθετικότητα (Yoon, Hughes, Gaur, & Thompson, 1999). Συνοψίζοντας, τόσο ο συναισθηματικός δεσμός που αναπτύσσει το

παιδί, όσο οι τραυματικές εμπειρίες και η ενσυνειδητότητα, φαίνεται να συνδέονται με την επιθετικότητα.

Στην παρούσα μελέτη η έννοια της ενσυνειδητότητας προσεγγίζεται από το μοντέλο του Fonagy (Fonagy & Bateman 2008), το ο οποίο επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των κοινωνικό-γνωστικών διαδικασιών που συμβαίνουν στον πυρήνα των διαπροσωπικών αλληλεπιδράσεων στις σχέσεις δεσμού στο οικογενειακό περιβάλλον (Fonagy & Luyten, 2009). Βάση αυτού του μοντέλου η ενσυνειδητότητα ορίζεται ως η ικανότητα του ατόμου να κατανοεί το περιεχόμενο και τις αιτίες των σκέψεων και των συναισθημάτων του ίδιου του εαυτού και των άλλων (Fonagy, Steele, Moran, Steele, & Higgitt, 1991). Πιο συγκεκριμένα, είναι η ικανότητα του ατόμου να σκεφτεί και να αναστοχαστεί τις εμπειρίες του και να διατυπώσει ερμηνείες τόσο για την δική του συμπεριφορά όσο και των άλλων. Το θεωρητικό μοντέλο του Fonagy δίνει έμφαση στους ψυχολογικούς μηχανισμούς της επικείμενης βίαιης συμπεριφοράς και υποστηρίζει ότι η επιθετικότητα προκαλείται από μειωμένη ή υπανάπτυκτη ικανότητα συμβολισμού των νοητικών καταστάσεων του εαυτού και των άλλων (Levinson & Fonagy, 2004).

Οι κλίμακες αξιολόγησης της ενσυνειδητότητας συνήθως έχουν μεγάλο κόστος και είναι αρκετά χρονοβόρες, διότι αξιολογούν γνωστικούς, συναισθηματικούς ή και σωματικούς παράγοντες. Ορισμένες από αυτές περιλαμβάνουν τεστ όρασης [“Child Eyes Test” (CET; Baron-Cohen, Wheelwright, Hill, Raste, & Plumb, 2001)], ενώ άλλες περιλαμβάνουν την παρακολούθηση βίντεο [Movie for the Assessment of Social Cognition (MASC; Dziobek et al., 2006)]. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην αναστοχαστική λειτουργία (Reflective Functioning) που συνήθως συναντάται στην βιβλιογραφία της ψυχοδυναμικής προσέγγισης και η αξιολόγηση της μπορεί να γίνει με εργαλείο αυτό-αναφοράς. Η συγκεκριμένη κλίμακα αναπτύχθηκε ως ένα σύντομο, εύκολο στην χρήση εργαλείο που αξιολογεί πιθανή δυσλειτουργία ή ανισορροπία της ενσυνειδητότητας και δεν αποσκοπεί να αποτυπώσει τις διαφορετικές διαστάσεις της ενσυνεισδητότητας (Fonagy et al., 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1. Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα, συναισθηματική ρύθμιση, ενσυνειδητότητα και επιθετική συμπεριφορά

Στην ενότητα αυτή θα γίνει ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας σχετικά με έρευνες που αφορούν στην επιθετική συμπεριφορά και συσχετίζονται με (α) τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα, (β) τη συναισθηματική ρύθμιση και (γ) την ενσυνειδητότητα.

Τα δυσλειτουργικά πρότυπα πεποιθήσεων επηρεάζουν την αντίληψη που έχει το άτομο για τον εαυτό του και για τους άλλους, ως αποτέλεσμα την στρέβλωση του τρόπου που επεξεργάζεται το άτομο τις πληροφορίες που λαμβάνει με συνέπεια τα ακατάλληλα πρότυπα συμπεριφοράς (Young, Klosko, & Weishaar, 2005). Κάθε διαταραχή προσωπικότητας έχει ένα συγκεκριμένο γνωστικό προφίλ το οποίο αποτελείται μεταξύ άλλων από συγκεκριμένα βασικά σχήματα (Beck, Freeman & Davis, 2004). Σύμφωνα με την παραπάνω θεώρηση, το ερευνητικό πεδίο της θεωρίας των σχημάτων στρέφει το ενδιαφέρον του σε παθολογίες και τα αντίστοιχα σχήματα που φαίνεται να κυριαρχούν σε κάθε μία από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, οι έρευνες με το μοντέλο σχημάτων του Young έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους κυρίως (1) σε διαταραχές προσωπικότητας, κυρίως της οριακής διαταραχής, (2) σε ψυχιατροδικαστικό πληθυσμό, κυρίως με διαταραχές προσωπικότητας, (3) σε εξαρτήσεις, (4) σε αγχώδεις διαταραχές, (5) σε διαταραχές διάθεσης και (6) σε διαταραχές πρόσληψης τροφής, (Bamelis, Bloo, Bernstein, & Arntz, 2012). Σχετικά με την επιθετική συμπεριφορά, έχουν βρεθεί να συσχετίζονται θετικά οι συγκεκριμένες κατηγορίες σχημάτων: (α) της Αποσύνδεσης και της Απόρριψης (Disconnection and Rejection) - δυσπιστία, εγκατάλειψη, μειονεξία, συναισθηματική στέρηση και κοινωνικός αποκλεισμός, (β) της Ανεπαρκούς Αυτονομίας (Impaired Autonomy) - εξάρτηση, ευαλωτότητα, ελλειμματικός εαυτός και αποτυχία, και (γ) των Ανεπαρκών Ορίων (Impaired Limits), - αυτονόητο δικαίωμα και ανεπαρκής αυτοέλεγχος, (Orue, Calvete, & Fernández-González, 2019).

Στη συνέχεια γίνεται συνοπτική ανασκόπηση σε σύγχρονες εμπειρικές μελέτες που υποδεικνύουν την σχέση μεταξύ συγκεκριμένων Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων και επιθετικότητας.

Μελέτες σχετικά με τα ΠΔΣ σε πληθυσμό με παραβατική συμπεριφορά συσχετίζουν συγκεκριμένα σχήματα με την επιθετικότητα. Ο Loper (2003) διερεύνησε την σχέση μεταξύ των ΠΔΣ και της επιθετικότητας, σε πληθυσμό γυναικών σε φυλακές, και έδειξε ότι η κατηγορία σχημάτων των Ανεπαρκών Ορίων είχε υψηλή συσχέτιση με την σωματική και λεκτική επίθεση, καθώς και την εχθρότητα. Σημαντική συσχέτιση βρέθηκε και με την κατηγορία σχημάτων της Αποσύνδεσης και της Απόρριψης με την εχθρότητα. Σε μία άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ομάδα νέων που είχαν διαπράξει σεξουαλικά εγκλήματα, τα αποτελέσματα έδειξαν θετική συσχέτιση με τα ΠΔΣ του αυτονόητου δικαιώματος, της κοινωνικής απομόνωσης, της συναισθηματικής αναστολής, και του ανεπαρκούς αυτοελέγχου (Richardson, 2005).

Έρευνα των Tremblay και Dozois (2009) σε δείγμα φοιτητών έδειξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ επιθετικής συμπεριφοράς και των σχημάτων της δυσπιστίας, του ανεπαρκούς αυτοελέγχου, και του αυτονόητου δικαιώματος. Σε άλλη μελέτη (Calvete & Orue, 2012) που αφορούσε εφήβους με επιθετική συμπεριφορά, τα σχήματα που βρέθηκαν να είναι κυρίαρχα ήταν αυτά της δυσπιστίας και του αυτονόητου δικαιώματος.

Πιο πρόσφατη μελέτη σε δείγμα ανδρών σε φυλακές, που μελετά την συσχέτιση επιθετικότητας και ΠΔΣ αποδεικνύει ότι οι δυσπροσαρμοστικές γνωστικές λειτουργίες, η συναισθηματική κατάσταση και διαχείριση έχουν σημαντικό ρόλο στην επιθετική συμπεριφορά (Dunne et al., 2018). Η παραπάνω έρευνα έδειξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ ορισμένων δυσλειτουργικών σχημάτων (ανεπαρκής αυτοέλεγχος, δυσπιστία) και επιθετικότητας και στη συνέχεια μετά από συμβουλευτική παρέμβαση στο δείγμα φάνηκε η συσχέτιση αυτή να αλλάζει Συγκεκριμένα, το σχήμα του ανεπαρκούς αυτοελέγχου φάνηκε να χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό το δείγμα στην πρώτη φάση διαδικασίας λήψης ιστορικού της επιθετικότητας, ενώ στο δεύτερο βήμα της έρευνας, μετά από την παρέμβαση κατά την οποία τα άτομα είχαν ήδη επεξεργαστεί τον τρόπο που σχετίζονται με το παραπάνω σχήμα, δεν παρατηρήθηκε θετική συσχέτιση με το σχήμα. Η μελέτη των Dunne και συνεργατών (2008) καταφέρνει να αναδείξει σχήματα που σχετίζονται με την επιθετικότητα αλλά και να αποδείξει ότι όταν το άτομο συνειδητοποιεί το κυρίαρχο σχήμα του, με την κατάλληλη παρέμβαση, υπάρχει πιθανότητα να μετακινηθεί ως προς την συμπεριφορά του.

Παρόλο που το αναφερόμενο μοντέλο σχημάτων αποτελεί ένα περιεκτικό και ολοκληρωμένο εργαλείο, δεν έχει ακόμα ερευνηθεί επαρκώς σε σχέση με την επιθετικότητα (Dunne et al.,

2018), ενώ στην Ελλάδα δεν βρέθηκαν να υπάρχουν αντίστοιχες μελέτες. Ωστόσο, η χρήση του τόσο σε ερευνητικό όσο και κλινικό επίπεδο αποδεικνύεται να είναι σημαντική για την διευκρίνιση των σχημάτων που παίζουν ρόλο στην επιθετική συμπεριφορά, καθώς και της αντίστοιχης θεραπευτικής παρέμβασης που τα παραπάνω ευρήματα αποδεικνύουν να είναι αποτελεσματική.

Η εστίαση στο ερευνητικό πεδίο της αυτορρύθμισης για την κατανόηση της επιθετικότητας και της παραβατικής συμπεριφοράς δεν είναι καινούρια (Packer, Best, Day, & Wood, 2009). Τα τελευταία χρόνια, έρευνες στο πεδίο της εγκληματολογικής ψυχολογίας και της επιθετικότητας έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους στην ρύθμιση του συναισθήματος (emotion regulation) (Garoffalo, Holden, Zeigler, Hill & Velotti, 2016). Η ρύθμιση του συναισθήματος αφορά στις προσπάθειες που καταβάλει το άτομο για την διατήρηση, την αναστολή και την βελτίωση του τρόπου έκφρασης των συναισθημάτων του (Gross, 2002). Η βιβλιογραφία παρέχει ενδείξεις ότι ένα μεγάλο εύρος δυσπροσαρμοστικών τρόπων ρύθμισης του συναισθήματος μπορεί να αυξήσει την επιθετική συμπεριφορά. Οι έφηβοι και νεαροί ενήλικες που στερούνται ή αρνούνται τη συναισθηματική καθοδήγηση από το οικογενειακό περιβάλλον φαίνεται να έχουν περισσότερες πιθανότητες να παραβιάζουν κανόνες, να προβαίνουν σε παραβατικές πράξεις, να είναι επιθετικοί, είτε να κάνουν χρήση ουσιών (Riediger & Klipker, 2014).

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι ένα ευρύ φάσμα δυσπροσαρμοστικών τρόπων ρύθμισης του συναισθήματος και του αυτό-ελέγχου μπορεί να αυξήσει την επιθετική συμπεριφορά. Στη συγκεκριμένη μελέτη θα εξεταστούν δύο συγκεκριμένες στρατηγικές ΣΡ, η γνωστική επανεκτίμηση (Cognitive Reappraisal) και η εκφραστική καταστολή (Expressive Suppression) η οποία θεωρείται δυσπροσαρμοστική στρατηγική ΡΣ. Όσον αφορά στην γνωστική επανεκτίμηση (ΓΕ), θεωρείται μία από τις στρατηγικές που έχουν μελετηθεί περισσότερο (Gilam & Hendler, 2016). Στο πλαίσιο της πρόκλησης θυμού η ΓΕ περιλαμβάνει τη μείωση ή την αποτροπή μίας αντίδρασης θυμού αλλάζοντας τον τρόπο ερμηνείας της πρόκλησης για θυμό. Αυτό συχνά επιτυγχάνεται όταν το άτομο καταφέρνει να σκεφτεί την κατάσταση που έχει προκαλέσει θυμό, αποστασιοποιημένα, αντικειμενικά και χωρίς να το κατακλύζει το συναίσθημα (Gross, 2015). Έρευνες έχουν αποδείξει ότι ΓΕ συμβάλλει στη μείωση του θυμού (Mauss, Cook, Cheng, & Gross, 2007) και ταυτόχρονα ενισχύει και στρέφει την προσοχή σε

εναλλακτικές πληροφορίες αντί του θυμού (Adam, Schonfelder, Forneck, & Wessa, 2014). Σε έρευνα των Barlett και Anderson (2011), σε δείγμα 235 φοιτητών, βρέθηκε ότι τα άτομα που χρησιμοποιούσαν την ΓΕ έτειναν να έχουν πιο μετριοπαθή αντίδραση σε ένα προκλητικό γεγονός και να μπορούν να μετριάσουν τον θυμό τους, σε αντίθεση με τα άτομα που είχα χαμηλά ποσοστά ΓΕ έτειναν να μην μπορούν να ελέγξουν τον θυμό τους και να γίνονται επιθετικά στο ερέθισμα. Σε μία άλλη μελέτη (Zhan et al. 2017), εξετάστηκε η συσχέτιση της ΓΕ με την επιθετική συμπεριφορά και χρησιμοποιήθηκε το έντονο στρες ως διαμεσολαβητικός παράγοντας. Τα αποτελέσματα της παραπάνω μελέτης έδειξαν ότι όταν τα άτομα βρισκόντουσαν σε κατάσταση υψηλού στρες δεν ήταν ικανά να χρησιμοποιήσουν την ΓΕ για να διαχειριστούν τον θυμό τους και έτσι είχαν την τάση να έχουν πιο επιθετική συμπεριφορά σε σχέση με τα άτομα που δεν είχαν εκτεθεί σε μία στρεσσογόνα κατάσταση. Από τα παραπάνω ευρήματα γίνεται κατανοητό ότι υπάρχει ανάγκη να μελετηθούν οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ικανότητα των ανθρώπων να ρυθμίζουν την επιθετικότητα τους όταν προκαλούνται από ένα γεγονός.

Όσον αφορά στην στρατηγική της ΕΚ, σε έρευνα τους οι Kashdan και Breen (2008) βρήκαν ότι τα χαμηλά ποσοστά ΕΚ και τα μικρά επίπεδα άγχους επιδρούν θετικά στην συμπεριφορά του ατόμου και δεν σχετίζονται με συναισθήματα θυμού και επιθετικότητα. Σε άλλη μελέτη όπου οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε δύο ομάδες και με κατεύθυνση των ερευνητών αναπτύσσουν τις δύο στρατηγικές της ΣΡ, τα ευρήματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες στην ομάδα της γνωστικής επανεκτίμησης ήταν λιγότερο επιθετικοί στην αντίδραση τους σε προκλητικό γεγονός σε σχέση με την ομάδα της εκφραστικής καταστολής όπου τα άτομα δεν κατάφεραν να διαχειριστούν το θυμό του και έδειξαν επιθετική συμπεριφορά (Scott, DiLillo, Maldonado, & Watkins, 2015). Ωστόσο, επειδή η μελέτη δεν είχε ομάδα ελέγχου, παραμένει αβέβαιο εάν η επανεκτίμηση μειώνει την επιθετικότητα ή η καταστολή αύξησε την επιθετικότητα.

Συμπεριφορικά, η ΕΚ μειώνει αποτελεσματικά τις συναισθηματικές εκφράσεις του προσώπου και η προσπάθεια που απαιτείται για να γίνει αυτό ενεργοποιεί τις αυτόνομες ανταποκρίσεις, κάτι που επηρεάζει αρνητικά τη μνήμη για τις προσλαμβάνουσες οπτικές ενδείξεις, και ταυτόχρονα μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (Richards & Gross, 2000). Έρευνες σε νέους ενήλικες δείχνουν ότι η συνήθης χρήση της ΓΕ σχετίζεται με μία πιο υγιή κοινωνικό-συναισθηματική προσαρμογή από ότι η ΕΚ που φαίνεται

να συνδέεται με γνωστικές δυσλειτουργίες. Πρόσφατη έρευνα (Davoodi & Ghahari, 2018) σε πληθυσμό φυλακών και σε ομάδα ελέγχου εκτός φυλακών, έδειξε σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων σε σχέση με τις γνωστικές τους πεποιθήσεις, τους τρόπους ρύθμισης του συναισθήματος και την γενικότερη εικόνα υγείας, ενισχύοντας την υπόθεση ότι τα ΠΜΣ συνδέονται με δυσλειτουργική ρύθμιση συναισθήματος, κακή υγεία και επιθετική συμπεριφορά.

Σε μία πρόσφατη μελέτη των Laws και Crewe (2016) σε κρατούμενους φυλακών, τα ευρήματα έδειξαν ότι η ΓΕ βοηθούσε τους κρατούμενους να κατανοούν καλύτερα τις αιτίες των καυγάδων μέσα στις φυλακές και να είναι πιο μετριοπαθείς με τα συναισθήματα θυμού καθώς και να μην εμφανίζουν επιθετική συμπεριφορά. Ενώ οι κρατούμενοι που χρησιμοποιούσαν την ΕΚ ως στρατηγική διαχείρισης μίας κατάστασης τους έκανε να κρύβουν τα συναισθήματα τους και να προσποιούνται. Η ίδια έρευνα έδειξε ότι η προσπάθεια για τη ρύθμιση του συναισθήματος επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό και ενδεχομένως να παρεμποδίζεται από την κατάσταση εγκλεισμού και των κανόνων της φυλακής.

Στην Ελληνική βιβλιογραφία, μία πρόσφατη έρευνα (Kokkinos, Algiovanoglou, & Voulgaridou, 2019) σε εφήβους, συσχετίζει την ΣΡ με την επιθετικότητα και εξετάζει ως διαμεσολαβητικό παράγοντα τον συναισθηματικό δεσμό με τους γονείς. Η μελέτη δείχνει ότι η ΕΚ έχει θετική συσχέτιση μόνο με την αντιδραστική επιθετικότητα και όχι με την προκλητική, ενώ τα χαμηλά ποσοστά ασφάλειας δεσμού με τη μητέρα συνδέονται θετικά και με τα δύο είδη επιθετικότητας.

Η ρύθμιση του συναισθήματος είναι μία δομή με αρκετές προοπτικές που μπορεί να ενισχύσει το ερευνητικό πεδίο της επιθετικότητας, (α) αναδεικνύοντας αιτιώδεις σχέσεις της επιθετικής συμπεριφοράς με άλλους παράγοντες, (β) ερμηνεύοντας πώς συγκεκριμένοι τρόποι αυτορρύθμισης και διαχείρισης συναισθημάτων μπορούν να επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και να αυξήσουν τις πιθανότητες εκδήλωσης της επιθετικότητας. Οι παραπάνω λόγοι καθιστούν σημαντικό να ερευνηθεί η συσχέτιση συγκεκριμένων στρατηγικών ΣΡ με την επιθετικότητα.

Στη συνέχεια γίνεται ανασκόπηση σε έρευνες που μελετούν την ενσυνειδητότητα και πιο συγκεκριμένα την αναστοχαστική λειτουργία (ΑΛ) η οποία παρέχει ένα εμπειρικά θεμελιωμένο πλαίσιο για την αξιολόγηση της ενσυνειδητότητας.

Οι μελέτες σχετικά με την αναστοχαστική λειτουργία σε ενήλικες αφορούν σε πληθυσμό με (α) διπολική διαταραχή, (β) κατάθλιψη, (γ) κρίση πανικού, (δ) διατροφικές διαταραχές, (ε) ψυχώσεις, (στ) επιθετικότητα, και (ζ) φάσμα αυτισμού (Katznelson, 2014) και έχουν επικεντρωθεί κυρίως στη μεταβίβαση των μοτίβων συναισθηματικού δεσμού από τη μία γενιά στην άλλη (Slade, Grienenberger, Bernbach, Levy, & Locker, 2005).

Αναφορικά με την συσχέτιση επιθετικότητας και ενσυνειδητότητας, μία δυσλειτουργική ενσυνειδήτοτητα του ατόμου, φαίνεται ότι μειώνει την ικανότητα του να αναστέλλει την επιθετική συμπεριφορά, ως αποτέλεσμα μεγαλύτερης επιρρέπειας σε επιθετικές συμπεριφορές (Fonagy, 2003), σε διαταραχές στις διαπροσωπικές σχέσεις και σε συναισθηματική αστάθεια (Sharp & Fonagy, 2008). Οι Levinson και Fonagy (2004) μελετώντας την λειτουργικότητα της ενσυνειδητότητας σε ομάδα παραβατών και ατόμων με διαταραχές προσωπικότητας, διαπίστωσαν σημαντική διαφορά λειτουργικότητας της ενσυνειδητότητας μεταξύ των δύο ομάδων. Οι παραβάτες βρέθηκαν να έχουν χαμηλότερη λειτουργικότητα της ενσυνειδητότητας από τα άτομα με διαταραχές προσωπικότητας, ενώ όσοι μεταξύ των παραβατών είχαν διαπράξει σοβαρά εγκλήματα είχαν ακόμη πιο χαμηλά ποσοστά αναστοχαστικής λειτουργίας. Με τις παραπάνω ενδείξεις συμφωνούν τα αποτελέσματα μίας ακόμη έρευνας σε νέους παραβάτες όπου δείχνουν χαμηλά ποσοστά στην αναστοχαστική λειτουργία (Möller, Falkenström, Holmqvist Larsson, & Holmqvist, 2014) και ενισχύουν την υπόθεση ότι η ενσυνειδητότητα αποτελεί σημαντική παράμετρο για την κατανόηση της παραβατικότητας.

Όταν η αναστοχαστική λειτουργία του ατόμου βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα, η ενσυνειδητότητα του υπολειτουργεί, και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διαμορφώνει αβέβαιες νοητικές καταστάσεις και να έχει αδυναμία να δημιουργήσει νοητικά μοντέλα για τον εαυτό και τους άλλους (Fonagy et al., 2016). Μία έρευνα που επιβεβαιώνει την παραπάνω θεώρηση, μελέτησε τις συναισθηματικές αντιδράσεις σε νεαρούς εφήβους με ψυχοπαθητικά στοιχεία, όταν αυτοί ήρθαν αντιμέτωποι με άτομο που βρισκόταν σε δυσχερή εσωτερική κατάσταση (Fisher & Blair, 1998). Οι έφηβοι εμφάνισαν χαμηλά ποσοστά ανταπόκρισης στα σημάδια δυσφορίας που είχε το άτομο απέναντι τους και δυσκολεύτηκαν να αναγνωρίσουν την συναισθηματική κατάσταση των άλλων.

Άλλες έρευνες μελετούν την ενσυνειδητότητα σαν προστατευτικό παράγοντα της επιθετικής συμπεριφοράς. Μία τέτοια πρόσφατη έρευνα σε νέους με ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά έδειξε

ότι ελλείμματα στην ενσυνειδητότητα συσχετίζονται σημαντικά με ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά, ενώ όταν το άτομο καταφέρνει να έχει μία λειτουργική ενσυνειδήτοτητα, παρόλα τα ψυχοπαθητικά του χαρακτηριστικά, τότε δεν εμφανίζει στοιχεία επιθετικότητας (Taubner, White, Zimmermann, Fonagy, & Nolte, 2013).

Σε πρόσφατη έρευνα η ενσυνειδήτοτητα φαίνεται να λειτουργεί ως προστατευτικός παράγοντας μεταξύ πρώιμης κακοποίησης και πιθανής εμφάνισης επιθετικής συμπεριφοράς σε εφήβους, αφού όσοι από τους εφήβους με εμπειρίες κακοποίησης είχαν υψηλά επίπεδα ενσυνειδητότητας έτειναν να μην εμφανίζουν επιθετική συμπεριφορά, σε σχέση με εκείνους που είχαν δυσλειτουργική εσυνειδητότητα (Taubner, Zimmermann, Ramberg, & Schröder, 2016).

Επειδή η ικανότητα της ενσυνειδητότητας μπορεί να καλλιεργηθεί και να βελτιωθεί (Bateman & Fonagy, 2009) είναι σημαντικό να μελετηθεί ερευνητικά η σύνδεση παραβατικής συμπεριφοράς και χαμηλής ενσυνειδητότητας. Μέχρι τώρα η έρευνα στο πεδίο της ενσυνειδητότητας σε παραβάτες είναι σπάνια, ενώ στην Ελλάδα δεν έχουν βρεθεί αντίστοιχες μελέτες.

ΜΕΡΟΣ Β΄:
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας. Αρχικά, παρουσιάζονται ο σκοπός, οι ερευνητικές υποθέσεις, τα ερευνητικά ερωτήματα και η ταυτότητα της έρευνας. Στη συνέχεια αναφέρεται το δείγμα και ακολουθεί η περιγραφή της διαδικασίας συλλογής δεδομένων. Στην επόμενη υποενότητα περιγράφονται τα εργαλεία συλλογής των δεδομένων και το παρόν κεφάλαιο κλείνει με τη διαδικασία ανάλυσης δεδομένων.

3.1. Γενικοί Στόχοι

Συνοψίζοντας τα παραπάνω στοιχεία που προκύπτουν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να διερευνήσει τους συγκεκριμένους παράγοντες (Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα, Συναισθηματική Εξισορρόπηση και Ενσυνειδητότητα) που ενδεχομένως έχουν ένα σημαντικό ρόλο στην επιθετική συμπεριφορά των νέων, πρώτον, διότι με τον τρόπο αυτό η προβληματική συμπεριφορά απεικονίζεται ολιστικά καθώς μελετάται υπό το πρίσμα της ατομικής ιστορίας (ΠΔΣ) και της γνωστικής και συναισθηματικής ανάπτυξης (ενσυνειδητότητα και ΣΡ). Δεύτερον, η διαμόρφωση των ενδοψυχικών λειτουργιών του ατόμου έχουν αντίκτυπο στην μετέπειτα κοινωνική του ένταξη, και ειδικότερα στα πρώιμα χρόνια ενηλικίωσης που αποτελούν μία καθοριστική μετασχηματιστική περίοδο, όπου τα μικρής κλίμακας προβλήματα στην αυτορρρύθμιση μπορούν να εξελιχθούν σε σοβαρές μορφές βίας.

Η τρέχουσα αντίληψη στο πεδίο της επιθετικότητας των νέων υποστηρίζει ότι οι μη αποδεκτοί τρόποι επικοινωνίας και επιθετικής συμπεριφοράς μπορούν να αλλάξουν μέσω των γνωστικών δομών, την απόκτηση μεγαλύτερου αυτοελέγχου των συναισθημάτων και των συμπεριφορών, και την συναισθηματική ωρίμανση μέσω της ανάπτυξης θετικών εμπειριών αλληλεπίδρασης και θετικών αναπαραστάσεων του εαυτού και των άλλων (Mikulincer & Shaver, 2015). Στην παρούσα μελέτη το ερώτημα που εγείρεται είναι εάν συγκεκριμένα σχήματα από πρώιμες εμπειρίες στην παιδική ηλικία, ο τρόπος ρύθμισης των συναισθημάτων και η κατάσταση ενσυνειδητότητας του εαυτού και των άλλων είναι παράγοντες που σχετίζονται με την επιθετική συμπεριφορά των νέων.

Θέτοντας τα προαναφερθέντα ευρήματα μαζί με το θεωρητικό συσχετιστικό μοντέλο της κοινωνικό-γνωστικής θεωρίας (Crick & Dodge, 1994; Anderson & Bushman, 2002), σκοπός της

παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει την σχέση μεταξύ των Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων, της ενσυνειδητότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της επιθετικότητας σε νεαρούς με παραβατική συμπεριφορά. Η μελέτη αποσκοπεί στο να συγκρίνει διαφορές στις παραπάνω μεταβλητές μεταξύ των νεαρών παραβατών με το δείγμα ελέγχου.

3.2. Υποθέσεις και Ερευνητικά Ερωτήματα

Στην παρούσα μελέτη έχουν σχηματιστεί οι εξής υποθέσεις:

Υπόθεση 1: Οι παράμετροι της επιθετικότητας θα συσχετίζονται θετικά με τις δύο παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή) και αρνητικά με την παράμετρο της ενσυνειδητότητας (αναστοχαστική λειτουργία).
Υπόθεση 2: Οι παράμετροι της επιθετικότητας θα συσχετίζονται θετικά με την ανάπτυξη Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων.
Υπόθεση 3: Οι συμμετέχοντες που απαρτίζουν το κλινικό δείγμα θα παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα επιθετικότητας, γνωστικής επανεκτίμησης και εκφραστικής καταστολής και μειωμένα επίπεδα αναστοχαστικής λειτουργίας συγκριτικά με τα άτομα που απαρτίζουν το δείγμα ελέγχου.
Υπόθεση 4: Οι συμμετέχοντες που απαρτίζουν το κλινικό δείγμα θα χαρακτηρίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα συγκριτικά με τα άτομα που απαρτίζουν το δείγμα ελέγχου.

Ερευνητικά Ερωτήματα:

1. Ποιες από τις παραμέτρους της επιθετικότητας είναι πιθανόν να προβλέψουν την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς;
2. Ποιες από τις παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή) και της ενσυνειδητότητας (αναστοχαστική λειτουργία) είναι πιθανόν να προβλέψουν την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς;

3.3. Ταυτότητα της Έρευνας

Η έρευνα ήταν ποσοτική, αφού η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίων και τα αποτελέσματα προέκυψαν από τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Πρόκειται για συγχρονικού τύπου (cross-sectional) μελέτη, δεδομένου ότι εξέτασε την ύπαρξη χαρακτηριστικών και συσχετίσεων σε συγκεκριμένο δείγμα και σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

3.4. Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτελούν συνολικά 60 άνδρες ηλικίας 18-24 ετών (Μ.Ο= 20,88, Τ.Α = 1,77). Το κλινικό δείγμα αποτελούν 30 νέοι που εκτίουν την ποινή τους στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων στην Αυλώνα (Ε.Κ.Κ.Ν.Α.), ενώ την ομάδα ελέγχου αποτελούν 30 νέοι από ιδιωτικά εκπαιδευτήρια του Νομού Αττικής και του Β. Αιγαίου.

Κλινικό δείγμα: Εξετάσθηκαν 30 νέοι ηλικίας 18-23 ετών (Μ.Ο= 20,40, Τ.Α = 1,43) που προέρχονταν από το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων στην Αυλώνα (Ε.Κ.Κ.Ν.Α.). Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων προτού την σύλληψή τους , 9 άτομα (30%) δήλωσαν ότι ήταν έγγαμοι, 7 άτομα (23,3%) ότι ήταν διαζευγμένοι, 7 άτομα (23,3%) ότι βρισκόντουσαν σε σχέση και 7 άτομα (23,3%) ότι δεν είχαν κάποιο δεσμό. Επίσης, όσον αφορά στο οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγάλωσαν τα άτομα αυτά, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (93,3%) ανέφερε ότι μεγάλωσε με τους φυσικούς του γονείς, 1 άτομο (3,3%) ανέφερε ότι μεγάλωσε με τους παππούδες του ενώ άλλο 1 άτομο (3,3%)%) ανέφερε ότι μεγάλωσε με θετούς γονείς. Σχετικά με το εργασιακό καθεστώς των συμμετεχόντων, το 36,7% (11 άτομα) ανέφερε ότι είχε έμμισθη εργασία, το 23,3% (7 άτομα) ανέφερε ως κύρια πηγή εισόδων του την πληρωμή από τα εγκλήματα που διέπραττε, το 16,7% (5 άτομα) δήλωσε ότι δεν εργαζόταν, το 10% (3 άτομα) ανέφερε ότι εργαζόταν περιστασιακά, το 6,7% (2 άτομα) δήλωσε ότι σπούδαζε ενώ το 6,7% (2 άτομα) δήλωσε ότι είχε έρθει ως επισκέπτης στην Ελλάδα. Στη συνέχεια και αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο του δείγματος, 12 άτομα (40%) δήλωσαν ότι έχουν τελειώσει το Δημοτικό, 10 άτομα (33,3%) το Λύκειο, 5 άτομα (16,7%) το Γυμνάσιο, 1 άτομο (3,3%) δήλωσε ότι έχει τελειώσει κάποια τεχνική σχολή, 1 άτομο (3,3%) ότι γνωρίζει απλά γραφή και ανάγνωση και 1 άτομο (3,3%) δήλωσε ότι δεν γνωρίζει ούτε γραφή, ούτε ανάγνωση. Επιπλέον και αναφορικά με την χώρα

καταγωγής των ερωτηθέντων, το 63,3% (19 άτομα) δήλωσε ότι κατάγεται από την Ελλάδα, το 10% (3 άτομα) δήλωσε ότι είναι Ρομά, το 6,7% (2 άτομα) δήλωσε ότι κατάγεται από την Αλβανία, 6,7% (2 άτομα) δήλωσε ότι κατάγεται από την Σερβία, 1 άτομο (3,3%) ανέφερε την Ρουμανία ως χώρα καταγωγής του, άλλο 1 άτομο (3,3%) ανέφερε ότι κατάγεται από το Πακιστάν ενώ άλλο 1 άτομο (3,3%) δήλωσε ως χώρα καταγωγής του το εξωτερικό χωρίς να αναφέρει λεπτομέρειες. Τέλος, ο μέσος όρος της ηλικίας έναρξης της παραβατικής συμπεριφοράς βρέθηκε να είναι τα 16,73 έτη (Τ.Α. = 2,80). Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται αναλυτικά τα αδικήματα τα οποία έχει διαπράξει το κλινικό δείγμα.

Πίνακας 3.1.
Καταγραφή αδικημάτων κλινικού δείγματος (n=30).

	n	%
Ναρκωτικά	8	26,7
Ληστεία	5	16,7
Κλοπή	4	13,3
Ληστεία και Κλοπή	3	10,0
Ρήξη μολότοφ	3	10,0
Αποπλάνηση ανηλίκου	1	3,3
Ναρκωτικά και όπλα	1	3,3
Πρόκληση φασαρίας	1	3,3
Φόνος	1	3,3
Κλοπές	1	3,3
Ληστεία, Κλοπή, 2 Φόνοι, Συμβόλαιο θανάτου	1	3,3
Δεν αναφέρει	1	3,3

Δείγμα Ελέγχου: Εξετάσθηκαν 30 νέοι ηλικίας 18-24 ετών (Μ.Ο= 21,37, Τ.Α = 1,97) που προέρχονταν από ιδιωτικά εκπαιδευτήρια του Νομού Αττικής και του Β. Αιγαίου. Αναφορικά με

την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, 14 άτομα (46,7%) δήλωσαν ότι βρίσκονται σε σχέση ενώ 16 άτομα (53,3,3%) δήλωσαν ότι δεν είχαν κάποιο δεσμό κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Επίσης, όσον αφορά το οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγάλωσαν τα άτομα αυτά, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (90%) ανέφερε ότι μεγάλωσε με τους φυσικούς του γονείς ενώ 3 άτομα (10%) ανέφεραν ότι μεγάλωσαν με τους παππούδες τους. Σχετικά με το εργασιακό καθεστώς των συμμετεχόντων, το 33,3% (10 άτομα) δήλωσε ότι συνδυάζει σπουδές με δουλειά, το 30% (9 άτομα) δήλωσε ότι σπουδάζει, το 13,3% (4 άτομα) ανέφερε ότι έχει έμμισθη εργασία, το 16,7% (5 άτομα) ανέφερε ότι εργάζεται περιστασιακά, 1 άτομο (3,3%) δήλωσε ότι δεν εργάζεται και άλλο 1 άτομο (3,3%) δήλωσε ότι δεν εργάζεται γιατί φροντίζει την οικογένεια του. Στη συνέχεια και αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο του δείγματος, 16 άτομα (53,3%) δήλωσαν πως έχουν τελειώσει ΑΕΙ, 8 άτομα (26,7%) το Λύκειο, 1 άτομο (3,3%) το Γυμνάσιο, 3 άτομα (10%) δήλωσαν ότι έχουν τελειώσει κάποια τεχνική σχολή, 1 άτομο (3,3%) ότι έχει τελειώσει ΤΕΙ ενώ άλλο 1 άτομο (3,3%) ανέφερε την επιλογή άλλο ως απάντηση στην ερώτηση που αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο. Επιπλέον και αναφορικά με την χώρα καταγωγής των ερωτηθέντων και τα 30 άτομα (100%) δήλωσαν την Ελλάδα ως χώρα καταγωγής τους. Τέλος, μόνο 1 άτομο (3,3%) δήλωσε ότι έχει συλληφθεί 6 φορές από την αστυνομία χωρίς όμως να διευκρινίζει τους λόγους σύλληψης του.

3.5. Μέσα συλλογής δεδομένων - Κλίμακες Μέτρησης

<u>Σύντομο Ερωτηματολόγιο Καταγραφής Δημογραφικών Στοιχείων.</u>

Το Ερωτηματολόγιο που αφορά στην συλλογή των δημογραφικών στοιχείων είναι διαφορετικό για το κλινικό δείγμα και το δείγμα ελέγχου. Εκτός από την καταγραφή των βασικών δημογραφικών στοιχείων, για το δείγμα ελέγχου, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει το είδος παράβασης για την οποία εκτίουν την ποινή φυλάκισης τους καθώς και την ηλικία τέλεσης της πρώτης παραβατικής πράξης.

Emotion Regulation Questionnaire [(ERQ); Gross & John, 2003].

Πρόκειται για Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης δύο στρατηγικών ρύθμισης του συναισθήματος (10 λήμματα), της Γνωστικής Επανεκτίμησης (Cognitive Reappraisal) της κατάστασης που πυροδοτεί το συναίσθημα- 6 λήμματα (προτάσεις 1, 3, 5, 7, 8 & 10), και της Εκφραστικής Καταστολής (Expressive Suppression)- 4 λήμματα (προτάσεις 2, 4, 6 & 9). Όσον αφορά στην αξιολόγηση της Γνωστικής Επανεκτίμησης χρησιμοποιούνται προτάσεις όπως: «Όταν θέλω να νιώσω περισσότερο θετικό συναίσθημα (όπως χαρά ή διασκέδαση), αλλάζω τον τρόπο που σκέφτομαι», ενώ για τη μέτρηση της Εκφραστικής Καταστολής, ο συμμετέχων στην έρευνα καλείται να βαθμολογήσει προτάσεις όπως: «Κρατάω τα συναισθήματά μου για τον εαυτό μου» ή «Ελέγχω τα συναισθήματά μου με το να μην τα εκφράζω». Οι απαντήσεις διαβαθμίζονται σε 7βαθμη κλίμακα Likert (1=Διαφωνώ απόλυτα, 7= Συμφωνώ απόλυτα). Η τελική βαθμολογία προκύπτει από την άθροιση των τιμών που αντιστοιχούν στις απαντήσεις. Υψηλότερες τιμές είτε στην κλίμακα της Γνωστικής Επανεκτίμησης είτε της Εκφραστικής Καταστολής σηματοδοτούν αυξημένη χρήση της συγκεκριμένης στρατηγικής. Σημειώνεται ότι οι δύο βαθμολογίες αφορούν δύο διαφορετικές στρατηγικές συναισθηματικής ρύθμισης και δεν συνδυάζονται για να δώσουν μία από κοινού βαθμολογία για τη ρύθμιση του συναισθήματος. Το ERQ είναι ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο ερευνητικό εργαλείο με καλές ψυχομετρικές ιδιότητες (John & Gross, 2004). Η μετάφραση στα ελληνικά έγινε με την μέθοδο back to back translation για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης. Στην παρούσα μελέτη, το Cronbach's alpha για την Κλίμακα Γνωστικής Επανεκτίμησης είναι α=0.84, τιμή που υποδηλώνει καλό συντελεστή αξιοπιστίας, ενώ το Cronbach's alpha για την Κλίμακα Εκφραστικής Καταστολής είναι ικανοποιητικός α = 0,71.

The Reflective Functioning Questionnaire [(RFQ); Fonagy et al., 2016].

Το RFQ αποτελεί ένα Ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς που μετράει την ενσυνειδητότητα και περιλαμβάνει δύο κλίμακες. Η πρώτη κλίμακα αξιολογεί την αβεβαιότητα του ατόμου σχετικά με τις νοητικές καταστάσεις, μετρά την υπό-ενσυνειδητότητα (hypomentalizing) ή την αδυναμία να δημιουργήσει νοητικά μοντέλα για τον εαυτό και τους άλλους. Η δεύτερη κλίμακα

καταγράφει την βεβαιότητα του ατόμου σχετικά με τις νοητικές καταστάσεις και σχετίζεται με την υπέρ-συνειδητότητα (hypermentalization). Το RFQ είναι διαθέσιμο σε 3 εκδοχές, η αρχική μορφή του αποτελείται από 46 ερωτήσεις, ενώ υπάρχει σε μορφή 56 ερωτήσεων και 8 ερωτήσεων. Στην παρούσα μελέτη θα χρησιμοποιηθεί η σύντομη μορφή των 8 ερωτήσεων που μετράει την ενσυνειδητότητα στο σύνολο χωρίς τον διαχωρισμό των υποκλιμάκων. Η βαθμολόγηση γίνεται σε μία κλίμακα τύπου Likert κυμαινόμενη από το 1 έως το 7 (1=Διαφωνώ απόλυτα, 7= Συμφωνώ απόλυτα) με την υψηλή βαθμολογία να αντανακλά αυξημένη αναστοχαστική λειτουργία. Η μετάφραση και η προσαρμογή στα Ελληνικά έχει γίνει από τους Βαλέρια Πομίνι και Ρωσσέτο Γουρνέλλη (2017). Στην παρούσα μελέτη, ο δείκτης αξιοπιστίας εσωτερικής συνέπειας βρέθηκε να είναι ικανοποιητικός, α = 0,73.

<u>The Aggression Questionnaire (Buss & Perry, 1992).</u>

Το Ερωτηματολόγιο Επιθετικότητας (Buss & Perry, 1992) είναι ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο ερευνητικό εργαλείο με καλές ψυχομετρικές ιδιότητες. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 29 συνολικά ερωτήσεις που περιέχουν 4 κλίμακες μέτρησης της επιθετικότητας: την σωματική επιθετικότητα (9 λήμματα), την λεκτική (5 λήμματα), τον θυμό (7 λήμματα) και την εχθρότητα (8 λήμματα). Οι απαντήσεις δίνονται σε μία κλίμακα τύπου Likert κυμαινόμενη από το 1 έως το 5 (1=Διαφωνώ απόλυτα, 5= Συμφωνώ απόλυτα), με τις υψηλότερες τιμές να αντανακλούν υψηλότερα επίπεδα επιθετικότητας. Η ελληνική έκδοση (μετάφραση και στάθμιση στα Ελληνικά, Τσορμπατζούδης, 2006) του ερωτηματολογίου έχει ικανοποιητική αξιοπιστία και εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής. Στην παρούσα μελέτη, οι δείκτες αξιοπιστίας εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha για τις 4 διαστάσεις της επιθετικότητας βρέθηκαν να είναι οι εξής: σωματική επιθετικότητα α = 0,89, λεκτική επιθετικότητα α = 0,66, θυμός α = 0,81 και εχθρότητα α = 0,72.

<u>The Young Schema Questionnaire–Short Form, Version 3 (YSQ-S3; Young & Brown, 2003b)</u>

Το YSQ είναι ένα αυτό-συμπληρούμενο Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης των Σχημάτων. Υπάρχουν διαθέσιμες 2 εκδοχές του Ερωτηματολογίου, μία εκτενής και μία συνοπτική. Η τρίτη έκδοση της συνοπτικής μορφής του Ερωτηματολογίου του YSQ (YSQ-S3) αποτελείται από 90

λήμματα, τα οποία αξιολογούν και τα 18 Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα. Κάθε σχήμα αποτελείται από 5 προτάσεις. Η βαθμολόγηση γίνεται σε μία εξάβαθμη κλίμακα τύπου Likert (1= Δεν ισχύει καθόλου για εμένα και 6 = Με περιγράφει τέλεια) με την υψηλή βαθμολογία να αντιστοιχεί στην επικράτηση ενός ή περισσοτέρων πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων. Σύμφωνα με τους Martin και Young (2010) το YSQ-S3 έχει βρεθεί ότι διαθέτει καλή εσωτερική συνέπεια και εγκυρότητα κατασκευής, ενώ η ανάλυση παραγόντων επιβεβαιώνει τη παραγοντική δομή του ερωτηματολογίου (Welbourn, et al., 2002). Το YSQ-S3 έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και έχει προσαρμοστεί σε ελληνικό πληθυσμό (Aggeli et al., 2014) και η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας και η προβλεπτική εγκυρότητα βρέθηκαν ικανοποιητικές.

Στη συνέχεια παρατίθενται οι 18 υποκλίμακες του YSQ-S3 με τους αντίστοιχους δείκτες αξιοπιστίας εσωτερικής συνέπειας όπως βρέθηκαν στην παρούσα έρευνα : Συναισθηματική Στέρηση α=0,81, Εγκατάλειψη α=0,69, Δυσπιστία/Κακοποίηση α=0,80, Κοινωνική Απομόνωση α = 0,80, Μειονεξία/ Ντροπή α=0,64, Αποτυχία α=0,75, Εξάρτηση/ Ανικανότητα α=0,72, Ευαλωτότητα στην ασθένεια α=0,67, Ελλειμματικός Εαυτός α=0,78, Υποταγή α=0,61, Αυτοθυσία α=0,76, Συναισθηματική Αναστολή α=0,73, Ανελαστικά Κριτήρια α=0,77, Αυτονόητο Δικαίωμα/Υπεροχή α=0,83, Ανεπαρκής Αυτοέλεγχος α=0,78, Αναζήτηση Επιβεβαίωσης α=0,84, Αρνητισμός/ Απαισιοδοξία α = 0,72 και Τιμωρητικότητα α=0,73.

3.6. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή του υλικού χορηγήθηκε ανώνυμο ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς (βλ. Παράρτημα), που δομείται σε 4 ενότητες και απαρτίζεται συνολικά από 137 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Εκτός από τις κλίμακες που χρησιμοποιήθηκαν, το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ερωτήσεις που αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν γύρω στα 20 με 25 λεπτά της ώρας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα Απριλίου – Ιουνίου του 2019 σε συνολικά 60 νεαροί άντρες ηλικίας 18-24 ετών. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τον σκοπό, το πλαίσιο και τη δεοντολογία της έρευνας, ενώ τους χορηγήθηκε και έγγραφο ενυπόγραφης συγκατάθεσης (βλ. Παράρτημα) για την συμμετοχή τους σε αυτήν.

Όσον αφορά στο κλινικό δείγμα (30 κρατούμενοι στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α.), η άδεια εισόδου στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α. για την χορήγηση ερωτηματολογίων, έγινε κατόπιν αιτήματος στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Η διαδικασία του αιτήματος για άδεια, προϋπέθετε την επικύρωση του Πρωτοκόλλου της παρούσας έρευνας από την επιστημονική επιτροπή του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Η άδεια εκδόθηκε σε διάστημα 3 μηνών. Η είσοδος στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α. για την χορήγηση των ερωτηματολογίων έγινε κατόπιν συνεννόησης με την Κοινωνική Υπηρεσία και το τμήμα Ψυχολόγων του Καταστήματος Κράτησης και η άδεια εισόδου επιτράπηκε για 8 επισκέψεις. Υπήρχε μία λίστα από κρατούμενους, που τηρούσαν τα κριτήρια ένταξης στη μελέτη (ηλικία 18-24 ετών, γνώση της ελληνικής γλώσσας), η οποία είχε ετοιμαστεί από την Κοινωνική Υπηρεσία. Σε κάθε επίσκεψη το προσωπικό καλούσε κάποιον κρατούμενο από την λίστα που να ήταν διαθέσιμος και δεν έκανε κάποια δραστηριότητα, ενημερώνοντάς τον για την συμμετοχή του σε έρευνα. Η χορήγηση τον ερωτηματολογίων γινόταν στο γραφείο των ψυχολόγων και μπορούσε να έρθει μόνο ένας κρατούμενος την φορά. Σε κάποιες περιπτώσεις ήρθαν δύο κρατούμενοι μαζί. Για τους περισσότερους ήταν δύσκολο να διαβάσουν ολόκληρο το ερωτηματολόγιο, οπότε σε πολλές περιπτώσεις η ερευνήτρια έκανε την ανάγνωση του ερωτηματολογίου. Ο τρόπος χορήγησης και ο αριθμός των επισκέψεων στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α. δεν επέτρεψαν τη συλλογή μεγαλύτερου δείγματος.

Κάθε ερωτηματολόγιο συνοδευόταν από έγγραφο ενυπόγραφης συγκατάθεσης για την συμμετοχή στην έρευνα. Οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν σχετικά με το είδος της έρευνας, το ΠΜΣ, την Σχολή, την επόπτρια Καθηγήτρια και την ιδιότητα της ερευνήτριας. Στο έγγραφο ενυπόγραφης συγκατάθεσης οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι η συμμετοχή τους είναι εθελοντική και ότι δεν υπάρχουν προβλέψιμοι κίνδυνοι που να προκύπτουν από τη συμμετοχή τους στην έρευνα. Ωστόσο, τους έγινε σαφές ότι εάν αισθανθούν δυσφορία κατά την απάντηση τους σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, να το επικοινωνήσουν και να ζητήσουν να παραλειφθούν οι ερωτήσεις αυτές. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι η συμμετοχή τους στην παρούσα έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνούν με την μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα μπορούσαν να ταυτοποιήσουν προσωπικά το κάθε άτομα. Επίσης γνωστοποιήθηκε ότι τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με αριθμό, ώστε να διασφαλιστεί κάθε προσωπικό δεδομένο. Κατά τη διάρκεια της έρευνας τα δεδομένα που θα ληφθούν θα φυλάσσονται με ευθύνη του ερευνητή. Πριν από τη δημοσίευση της έρευνας θα καταστραφούν τυχόν υπάρχοντα αρχεία που θα αφορούν σε

προσωπικά δεδομένα. Επίσης, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι η συμμετοχή τους στην παρούσα έρευνα είναι εθελοντική και δεν πρέπει να συμμετέχουν στην έρευνα, εάν δεν το επιθυμούν ή εάν έχουν οποιουσδήποτε ενδοιασμούς που αφορούν τη συμμετοχή τους. Τέλος, γνωστοποιήθηκε πως οι συμμετέχονες έχουν το δικαίωμα να αποσύρουν την συγκατάθεση τους (σύμφωνα με το άρθρο 7 του ΓΚΠΔ) οποιαδήποτε στιγμή αυτοί το επιθυμούν και να διακόψουν τη συμμετοχή τους, χωρίς καμία συνέπεια.

Αναφορικά με το δείγμα ελέγχου, η λήψη του δείγματος έγινε από δύο ιδιωτικά φροντιστήρια ξένων γλωσσών κατόπιν έγκρισης του υπεύθυνου. Οι νέοι που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν αρχικά ενημερωθεί και κατόπιν συναινέσει.

3.7. Στατιστική Επεξεργασία Δεδομένων

Η στατιστική ανάλυση πραγματοποιήθηκε με το SPSS (έκδοση 18^{η}). Ο έλεγχος κανονικότητας των δεδομένων έδειξε ότι δεν τηρούνται τα στατιστικά κριτήρια για την εφαρμογή παραμετρικών δοκιμασιών και επομένως η ανάλυση πραγματοποιήθηκε με την εφαρμογή μη παραμετρικών δοκιμασιών. Πιο συγκεκριμένα, για τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών της επιθετικότητας, της συναισθηματικής αυτορρύθμισης, της ενσυνειδητότητας και των Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Spearman rho. Ως προς την εκτίμηση των διαφορών στις τέσσερις παραμέτρους της επιθετικότητας (σωματική/λεκτική/θυμός/εχθρότητα), στις δυο παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή), στην αναστοχαστική λειτουργία και στην ανάπτυξη Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων μεταξύ κλινικού δείγματος και δείγματος ελέγχου, χρησιμοποιήθηκε η δοκιμασία των Mann-Whitney για ανεξάρτητα δείγματα. Επίσης, η μέθοδος της απλής και ιεραρχικής διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης εφαρμόστηκε προκειμένου να εξετάσουμε ποιοι παράμετροι της επιθετικότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδητότητας είναι πιθανόν να προβλέψουν την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1. Περιγραφικοί Στατιστικοί Δείκτες

Στον Πίνακα 4.1 παρουσιάζονται οι περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες του δείγματος (διάμεσος, τιμή και εύρος) για τις παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή), της ενσυνειδητότητας (αναστοχαστική λειτουργία), καθώς και για τις παραμέτρους της επιθετικότητας (σωματική/λεκτική/θυμός/εχθρότητα), τόσο στο κλινικό (n=30) όσο και στο δείγμα ελέγχου (n=30). Γενικά, το κλινικό δείγμα παρουσιάζει υψηλότερες βαθμολογίες στις διαστάσεις της συναισθηματικής ρύθμισης και επιθετικότητας και χαμηλότερες βαθμολογίες στην παράμετρο ενσυνειδητότητα συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου.

Πίνακας 4.1.

Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (διάμεσος και εύρος) για τις παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης, της ενσυνειδητότητας και της επιθετικότητας στο κλινικό δείγμα και στο δείγμα ελέγχου (N=60).

	Διάμεσος	Εύρος
Κλινικό Δείγμα (n=30)		
Γνωστική Επανεκτίμηση	32	32
Εκφραστική Καταστολή	19,5	18
Αναστοχαστική Λειτουργία	28	40
Σωματική Επιθετικότητα	30,5	27
Λεκτική Επιθετικότητα	21	8
Θυμός	22	27
Εχθρότητα	27,5	19
Δείγμα Ελέγχου (n=30)		
Γνωστική Επανεκτίμηση	30	19
Εκφραστική Καταστολή	14	18
Αναστοχαστική Λειτουργία	34,5	39
Σωματική Επιθετικότητα	17	30
Λεκτική Επιθετικότητα	17,5	8
Θυμός	20	20
Εχθρότητα	23	17

Παρακάτω (βλ. πίνακα 4.2) παρατίθενται οι περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες του δείγματος (διάμεσος τιμή και εύρος) για τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα τόσο στο κλινικό (n=30) όσο και στο δείγμα ελέγχου (n=30). Γενικά, το κλινικό δείγμα φαίνεται να έχει αναπτύξει και να χαρακτηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου.

Πίνακας 4.2.
Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες (διάμεσος και εύρος) για τα πρώιμα δυσλειτουργικά σχήματα στο κλινικό δείγμα και στο δείγμα ελέγχου (N=60).

	Κλινικό	Ελέγχου
Συναισθηματική Στέρηση	14 (25)	9,5 (25)
Εγκατάλειψη	15,5 (21)	11,5 (12)
Δυσπιστία	17 (17)	10,5 (12)
Κοινωνικός Αποκλεισμός	14 (25)	10 (14)
Μειονεξία	9 (17)	6,5 (14)
Αποτυχία	9,5 (14)	6 (13)
Εξάρτηση	10 (16)	7 (16)
Ευαλωτότητα	11 (22)	8,5 (15)
Ελλειμματικός Εαυτός	14 (25)	8,5 (12)
Υποταγή	11 (15)	8,5(16)
Αυτοθυσία	21 (16)	15 (20)
Συναισθηματική Αναστολή	14,5 (17)	12 (18)
Ανελαστικά Στάνταρ	21 (17)	19 (22)
Αυτονόητο Δικαίωμα	18 (23)	15,5 (23)
Ανεπαρκής Αυτοέλεγχος	14 (24)	11,5 (17)
Αναζήτηση Επιβεβαίωσης	16,5 (23)	14 (20)
Αρνητισμός	16 (24)	12 (14)
Τιμωρητικότητα	18,5 (19)	13 (18)

4.2. Έλεγχος Υποθέσεων και Ερευνητικών Ερωτημάτων

Εξαιτίας του περιορισμένου αριθμού του δείγματος σε κάθε ομάδα και της μη κανονικής κατανομής των δεδομένων, η ανάλυση πραγματοποιήθηκε με την εφαρμογή μη παραμετρικών δοκιμασιών. Πιο συγκεκριμένα, για την διερεύνηση της πρώτης ερευνητικής μας υπόθεσης, ότι δηλαδή οι παράμετροι της επιθετικότητας θα συσχετίζονται θετικά με τις δύο παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή) και αρνητικά με την παράμετρο της ενσυνειδητότητας (αναστοχαστική λειτουργία), χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Spearman rho. Αναλυτικότερα, όσον αφορά την σωματική επιθετικότητα, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της σωματικής επιθετικότητας και της γνωστικής επανεκτίμησης [rho(60) = 0,16 p = 0,212]. Αντιθέτως, στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση βρέθηκε μεταξύ της σωματικής επιθετικότητας και της εκφραστικής καταστολής [rho(60) = 0,29, p = 0,022], ενώ μια στατιστικά αρνητική συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ της σωματικής επιθετικότητας και της αναστοχαστικής λειτουργίας [rho(60) = - 0,35, p = 0,006]. Όσον αφορά στην λεκτική επιθετικότητα, στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ της λεκτικής επιθετικότητας και της γνωστικής επανεκτίμησης [rho(60) = 0,27 p = 0,036] και μεταξύ της λεκτικής επιθετικότητας και της εκφραστικής καταστολής [rho(60) = 0,33, p = 0,010]. Αντιθέτως, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της λεκτικής επιθετικότητας και της αναστοχαστικής λειτουργίας [rho(60) = - 0,21, p = 0,107]. Επιπλέον, όσον αφορά στην διάσταση του θυμού, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του θυμού και της γνωστικής επανεκτίμησης [rho(60)= -0,10 p = 0,443] και μεταξύ του θυμού και της εκφραστικής καταστολής [rho(60) = 0,01, p = 0,932]. Αντιθέτως, βρέθηκε στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ του θυμού και της αναστοχαστικής λειτουργίας [rho(60) = - 0,39, p = 0,002]. Τέλος και αναφορικά με την διάσταση της εχθρότητας, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της εχθρότητας και της γνωστικής επανεκτίμησης [rho(60)= 0,11, p = 0,390]. Αντιθέτως, στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση βρέθηκε μεταξύ της εχθρότητας και της εκφραστικής καταστολής [rho(60) = 0,28, p = 0,032], ενώ μια στατιστικά αρνητική συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ της εχθρότητας και της αναστοχαστικής λειτουργίας [rho(60) = - 0,60, p<0,001] (βλ. Πίνακα 4.3).

Πίνακας 4.3.

Συνάφεια (δείκτες Spearman rho) μεταξύ των παραμέτρων της επιθετικότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδητότητας (N=60).

	ΓΕ	ΕΚ	ΑΛ
Σωματική Επιθετικότητα	0,16	0,29*	-0,35**
Λεκτική Επιθετικότητα	0,27*	0,33**	-0,21
Θυμός	-0,10	0,01	-0,39**
Εχθρότητα	0,11	0,28*	-0,60**

Σημείωση: ΓΕ= Γνωστική Επανεκτίμηση; ΕΚ = Εκφραστική Καταστολή; ΑΛ = Αναστοχαστική Λειτουργία

** p< 0,01, *p<0,05

Παρομοίως, για την <u>δεύτερη ερευνητική μας υπόθεση</u> ότι δηλαδή οι παράμετροι της επιθετικότητας θα συσχετίζονται θετικά με την ανάπτυξη Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Spearman rho. Αναλυτικότερα, όσον αφορά στην σωματική επιθετικότητα, στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ της σωματικής επιθετικότητας και της συναισθηματικής στέρησης [rho(60) = 0,42, p = 0,001], της εγκατάλειψης [rho(60) = 0,29, p = 0,024], της δυσπιστίας [rho(60) = 0,61, p<0,001], του κοινωνικού αποκλεισμού [rho(60) = 0,36, p = 0,005], της μειονεξίας [rho(60) = 0,46, p<0,001],της αποτυχίας [rho(60) = 0,34, p = 0,008], της εξάρτησης [rho(60) = 0,37, p = 0,004], της ευαλωτότητας [rho(60) = 0,32, p = 0,012], του ελλειμματικού εαυτού [rho(60) = 0,35, p = 0,007], της αυτοθυσίας [rho(60) = 0,39, p = 0,002], της συναισθηματικής αναστολής [rho(60) = 0,33, p = 0,010], του αυτονόητου δικαιώματος [rho(60) = 0,33, p = 0,010], του ανεπαρκή αυτοελέγχου [rho(60) = 0,50, p<0,001], του αρνητισμού [rho(60) = 0,32, p = 0,012] και της τιμωρητικότητας [rho(60) = 0,46, p<0,001]. Αντιθέτως, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ της σωματικής επιθετικότητας και της υποταγής [rho(60) = 0,25, p = 0,052],των ανελαστικών στάνταρ [rho(60) = 0,17, p = 0,186] και της αναζήτησης για επιβεβαίωση [rho(60) = 0,20, p = 0,128]. Εν συνεχεία, όσον αφορά την λεκτική επιθετικότητα,

στατιστικά θετικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ της λεκτικής επιθετικότητας και της συναισθηματικής στέρησης [rho(60) = 0,26, p = 0,041],της δυσπιστίας [rho(60) = 0,34, p = 0,009], της αυτοθυσίας [rho(60) = 0,39, p = 0,002], των ανελαστικών στάνταρ [rho(60) = 0,31, p = 0,016], του αυτονόητου δικαιώματος [rho(60) = 0,37, p = 0,003], του αρνητισμού [rho(60) = 0,31, p = 0,014] και της τιμωρητικότητας [rho(60) = 0,45, p<0,001]. Από την άλλη πλευρά, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ της λεκτικής επιθετικότητας και της εγκατάλειψης [rho(60) = 0,23, p = 0,081], του κοινωνικού αποκλεισμού [rho(60) = 0,15, p = 0,244], της μειονεξίας [rho(60) = 0,24, p = 0,064], της αποτυχίας [rho(60) = - 0,02, p = 0,892], της εξάρτησης [rho(60) = 0,08, p = 0,553], της ευαλωτότητας [rho(60) = -0,01, p = 0,953], του ελλειμματικού εαυτού [rho(60) = 0,21, p = 0,111], της υποταγής [rho(60) = - 0,03, p = 0,834], της συναισθηματικής αναστολής [rho(60) = 0,04, p = 0,779], του ανεπαρκή αυτοελέγχου [rho(60) = 0,18, p = 0,179] και της αναζήτησης για επιβεβαίωση [rho(60) = 0,16, p = 0,209]. Σχετικά με την διάσταση του θυμού, στατιστικά θετικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ του θυμού και της συναισθηματικής στέρησης [rho(60) = 0,39, p = 0,002],της εγκατάλειψης [rho(60) = 0,29, p = 0,023], της δυσπιστίας [rho(60) = 0,29, p = 0,023], του κοινωνικού αποκλεισμού [rho(60) = 0,30, p = 0,021], της μειονεξίας [rho(60) = 0,31, p = 0,015], της εξάρτησης [rho(60) = 0,27, p = 0,040], της ευαλωτότητας [rho(60) = 0,31, p = 0,017], της υποταγής [rho(60) = 0,29, p = 0,023], των ανελαστικών στάνταρ [rho(60) = 0,28, p = 0,031], του αυτονόητου δικαιώματος [rho(60) = 0,39, p = 0,002], του ανεπαρκή αυτοελέγχου [rho(60) = 0,41, p = 0,001],της αναζήτησης για επιβεβαίωση [rho(60) = 0,30, p = 0,020] και του αρνητισμού [rho(60) = 0,47, p< 0,001]. Αντιθέτως, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του θυμού και της αποτυχίας [rho(60) = 0,22, p = 0,097], του ελλειμματικού εαυτού [rho(60) = 0,13, p = 0,319], της αυτοθυσίας [rho(60) = 0,24, p = 0,068], της συναισθηματικής αναστολής [rho(60) = 0,16, p = 0,230] και της τιμωρητικότητας [rho(60) = 0,18, p = 0,170]. Τέλος και αναφορικά με την διάσταση της εχθρότητας, στατιστικά θετικές συσχετίσεις βρέθηκαν μεταξύ της εχθρότητας και της εγκατάλειψης [rho(60) = 0,39, p = 0,002], της δυσπιστίας [rho(60) = 0,60, p<0,001], του κοινωνικού αποκλεισμού [rho(60) = 0,32, p = 0,012], της αποτυχίας [rho(60) = 0,35, p = 0,006], της εξάρτησης [rho(60) = 0,29, p = 0,027], της ευαλωτότητας [rho(60) = 0,50, p<0,001], του ελλειμματικού εαυτού [rho(60) = 0,52, p< 0,001], της υποταγής [rho(60) = 0,30, p = 0,019], της αυτοθυσίας [rho(60) = 0,41, p = 0,001], της συναισθηματικής αναστολής [rho(60) = 0,26, p = 0,044], του αυτονόητου δικαιώματος [rho(60) = 0,34, p = 0,007], του ανεπαρκή αυτοελέγχου

[rho(60) = 0,43, p = 0,001], της αναζήτησης για επιβεβαίωση [rho(60) = 0,32, p = 0,012],του αρνητισμού [rho(60) = 0,47, p < 0,001] και της τιμωρητικότητας [rho(60) = 0,27, p = 0,039]. Αντιθέτως, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ της εχθρότητας και της συναισθηματικής στέρησης [rho(60) = 0,24, p = 0,059], της μειονεξίας [rho(60) = 0,19, p = 0,139] και των ανελαστικών στάνταρ [rho(60) = 0,17, p = 0,178] (βλ. Πίνακα 4.4).

Πίνακας 4.4.

Συνάφεια (δείκτες Spearman rho) μεταξύ των παραμέτρων της επιθετικότητας και των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων (N=60).

	ΣΕ	ΛΕ	Θ	Ε
Συναισθηματική Στέρηση	0,42**	0,26*	0,39**	0,24
Εγκατάλειψη	0,29*	0,23	0,29*	0,39**
Δυσπιστία	0,61**	0,34**	0,29*	0,60**
Κοινωνικός Αποκλεισμός	0,36**	0,15	0,30*	0,32*
Μειονεξία	0,46**	0,24	0,31*	0,19
Αποτυχία	0,34**	-0,02	0,22	0,35**
Εξάρτηση	0,37**	0,08	0,27*	0,29*
Ευαλωτότητα	0,32*	-0,01	0,31*	0,50**
Ελλειμματικός Εαυτός	0,35**	0,21	0,13	0,52**
Υποταγή	0,25	-0,03	0,29**	0,30*
Αυτοθυσία	0,39**	0,39**	0,24	0,41**
Συναισθηματική Αναστολή	0,33**	0,04	0,16	0,26*
Ανελαστικά Στάνταρ	0,17	0,31*	0,28*	0,17
Αυτονόητο Δικαίωμα	0,33**	0,37**	0,39**	0,34**
Ανεπαρκής Αυτοέλεγχος	0,50**	0,18	0,41**	0,43**
Αναζήτηση Επιβεβαίωσης	0,20	0,16	0,30*	0,32*
Αρνητισμός	0,32*	0,31*	0,47**	0,47**
Τιμωρητικότητα	0,46**	0,45**	0,18	0,27*

Σημείωση: ΣΕ=Σωματική Επιθετικότητα; ΛΕ=Λεκτική Επιθετικότητα; Θ = Θυμός; Ε = Εχθρότητα
** p< 0,01, *p<0,05

Σχετικά με την τρίτη ερευνητική υπόθεση ότι οι συμμετέχοντες που απαρτίζουν το κλινικό δείγμα θα παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα επιθετικότητας, γνωστικής επανεκτίμησης και εκφραστικής καταστολής και μειωμένα επίπεδα αναστοχαστικής λειτουργίας συγκριτικά με τα άτομα που απαρτίζουν το δείγμα ελέγχου, εφαρμόστηκε η δοκιμασία των Mann-Whitney για ανεξάρτητα δείγματα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά την παράμετρο σωματική επιθετικότητα, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα σωματικής επιθετικότητας (διάμεσος=30,50, εύρος=27) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=17,00, εύρος=30), U(N1=30, N2=30) = 134,000, p<0,00025. Επίσης, όσον αφορά την παράμετρο λεκτική επιθετικότητα, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα λεκτικής επιθετικότητας (διάμεσος=21,00,εύρος=8) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=17,50, εύρος=8), U(N1=30, N2=30) = 191,000, p<0,00025. Παρομοίως, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε στην παράμετρο της εχθρότητας ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα εχθρικής συμπεριφοράς (διάμεσος=27,50,εύρος=19) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=23,00, εύρος=17), U(N1=30, N2=30) = 262,000, p = 0,0025. Αντιθέτως, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στην παράμετρο του θυμού ανάμεσα στο κλινικό δείγμα (διάμεσος=22,00,εύρος=27) και στο δείγμα ελέγχου (διάμεσος= 20,00, εύρος=20), U(N1=30, N2=30) = 372,500, p = 0,125. Στη συνέχεια και αναφορικά με την διάσταση της γνωστικής επανεκτίμησης, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα γνωστικής επανεκτίμησης (διάμεσος=32,00,εύρος=32) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=30,00, εύρος=19), U(N1=30, N2=30) = 301,000, p = 0,013. Παρομοίως, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε στην παράμετρο της εκφραστικής καταστολής ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει υψηλότερα επίπεδα εκφραστικής καταστολής (διάμεσος=19,50,εύρος=18) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=14,00, εύρος=18), U(N1=30, N2=30) = 189,500, p<0,00025. Τέλος, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε στην παράμετρο της αναστοχαστικής λειτουργίας ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μειωμένα επίπεδα αναστοχαστικής λειτουργίας (διάμεσος=28,00,εύρος=40) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=34,50, εύρος=39), U(N1=30, N2=30) = 268,500, p = 0,003 (βλ. Γράφημα 4.1).

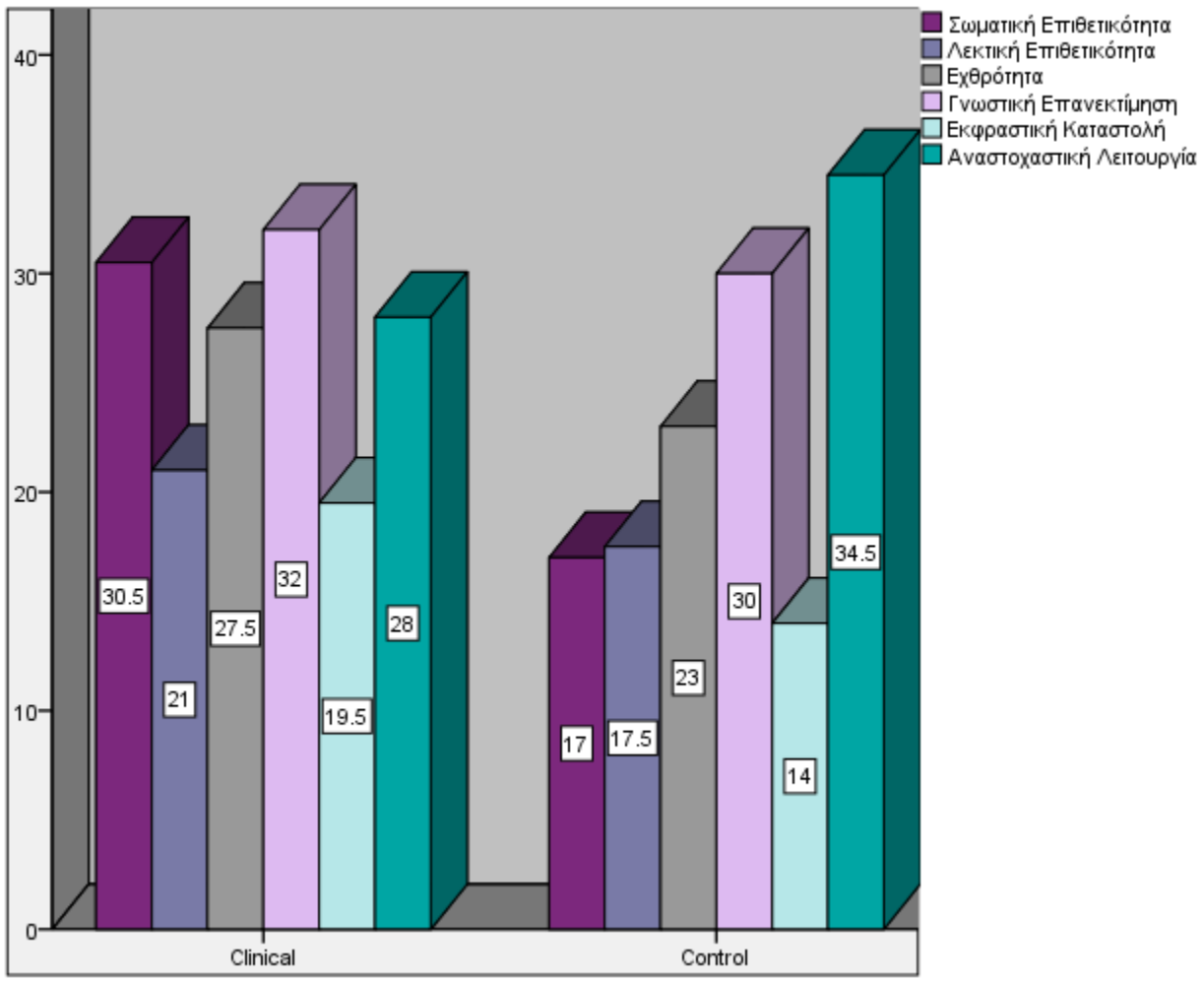

Γράφημα 4.1. *Γράφημα που απεικονίζει τις διαφορές στις παραμέτρους της επιθετικότητας, της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδητότητας μεταξύ κλινικού και μη κλινικού δείγματος.*

Παρομοίως, για την τέταρτη ερευνητική μας υπόθεση ότι οι συμμετέχοντες που απαρτίζουν το κλινικό δείγμα θα χαρακτηρίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα συγκριτικά με τα άτομα που απαρτίζουν το δείγμα ελέγχου, εφαρμόστηκε η δοκιμασία των Mann-Whitney για ανεξάρτητα δείγματα. Πιο συγκεκριμένα, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε στο σχήμα της συναισθηματικής στέρησης ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα συναισθηματικής στέρησης (διάμεσος=14,00,εύρος=25) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=9,50, εύρος=25),

U(N1=30, N2=30) = 333,000, p = 0,040. Επίσης, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε στο σχήμα της εγκατάλειψης ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα εγκατάλειψης (διάμεσος=15,50,εύρος=21) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=11,50, εύρος=12), U(N1=30, N2=30) = 249,000, p = 0,001. Αναφορικά με το σχήμα της δυσπιστίας, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερη δυσπιστία (διάμεσος=17,00,εύρος=17) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=10,50, εύρος=12), U(N1=30, N2=30) = 101,000, p<0,00025. Επιπλέον, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε στο σχήμα του κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να εμφανίζει μεγαλύτερα επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού (διάμεσος=14,00,εύρος=25) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=10,00, εύρος=14), U(N1=30, N2=30) = 285,000, p = 0,007. Ομοίως, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της μειονεξίας ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει αυξημένα επίπεδα μειονεξίας (διάμεσος=9,00,εύρος=17) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=6,50 εύρος=14), U(N1=30, N2=30) = 318,500, p = 0,025. Όσον αφορά το σχήμα της αποτυχίας, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα αποτυχίας (διάμεσος=9,50,εύρος=14) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=6,00 εύρος=13), U(N1=30, N2=30) = 284,500, p = 0,006. Σχετικά με το σχήμα της εξάρτησης, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει αυξημένα επίπεδα εξάρτησης (διάμεσος=10,00,εύρος=16) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=7,00, εύρος=16), U(N1=30, N2=30) = 252,000, p = 0,001. Επίσης, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της ευαλωτότητας ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα ευαλωτότητας (διάμεσος=11,00,εύρος=22) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=8,50 εύρος=15), U(N1=30, N2=30)=277,500, p=0,005. Συνεχίζοντας, στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα του ελλειμματικού εαυτού παρατηρήθηκε ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει αυξημένα επίπεδα του σχήματος αυτού (διάμεσος=14,00,εύρος=25) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=8,50, εύρος=12), U(N1=30, N2=30) = 186,000, p<0,00025. Αντιθέτως, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της υποταγής ανάμεσα στο κλινικό δείγμα (διάμεσος=11,00,εύρος=15) και στο δείγμα ελέγχου (διάμεσος= 8,50, εύρος=16), U(N1=30,

N2=30) = 346,000, p = 0,061. Από την άλλη πλευρά όμως, στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της αυτοθυσίας σημειώθηκε ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερη αυτοθυσία (διάμεσος=21,00,εύρος=16) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=15,00, εύρος=20), U(N1=30, N2=30) = 166,500, p<0,00025. Παρομοίως, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της συναισθηματικής αναστολής ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερη συναισθηματική αναστολή (διάμεσος=14,50,εύρος=17) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=12,00 εύρος=18), U(N1=30, N2=30) = 332,000, p = 0,04. Σχετικά με το σχήμα των ανελαστικών στάνταρ, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στο κλινικό δείγμα (διάμεσος=21,00,εύρος=17) και στο δείγμα ελέγχου (διάμεσος= 19,00, εύρος=22), U(N1=30, N2=30) = 357,500, p = 0,085. Αναφορικά με το σχήμα του αυτονόητου δικαιώματος, στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρήθηκε ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει αυξημένα επίπεδα του σχήματος αυτού (διάμεσος=18,00,εύρος=23)συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=15,50, εύρος=23), U(N1=30, N2=30) = 285,500, p = 0,007. Επίσης, στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα του ανεπαρκή αυτοελέγχου παρατηρήθηκε ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερη ανεπάρκεια (διάμεσος=14,00,εύρος=24) συγκριτικά με το μη κλινικό δείγμα (διάμεσος=11,5, εύρος=17), U(N1=30, N2=30) = 274,000, p = 0,045 ενώ, δεν σημειώθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της αναζήτησης για επιβεβαίωση ανάμεσα στο κλινικό δείγμα (διάμεσος=16,50,εύρος=23) και στο δείγμα ελέγχου (διάμεσος= 14,00, εύρος=20), U(N1=30, N2=30) = 350,500, p = 0,07. Εν συνεχεία, στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα του αρνητισμού παρατηρήθηκε ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει περισσότερο αρνητισμό (διάμεσος=16,00,εύρος=24) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=12,00, εύρος=14), U(N1=30, N2=30) = 261,500, p = 0,002. Τέλος, η ανάλυση έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο σχήμα της τιμωρητικότητας ανάμεσα στις δύο ομάδες με το κλινικό δείγμα να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα τιμωρητικότητας (διάμεσος=18,50,εύρος=19) συγκριτικά με το δείγμα ελέγχου (διάμεσος=13,00 εύρος=18), U(N1=30, N2=30) = 154,500, p<0,00025 (βλ. Γράφημα 4.2).

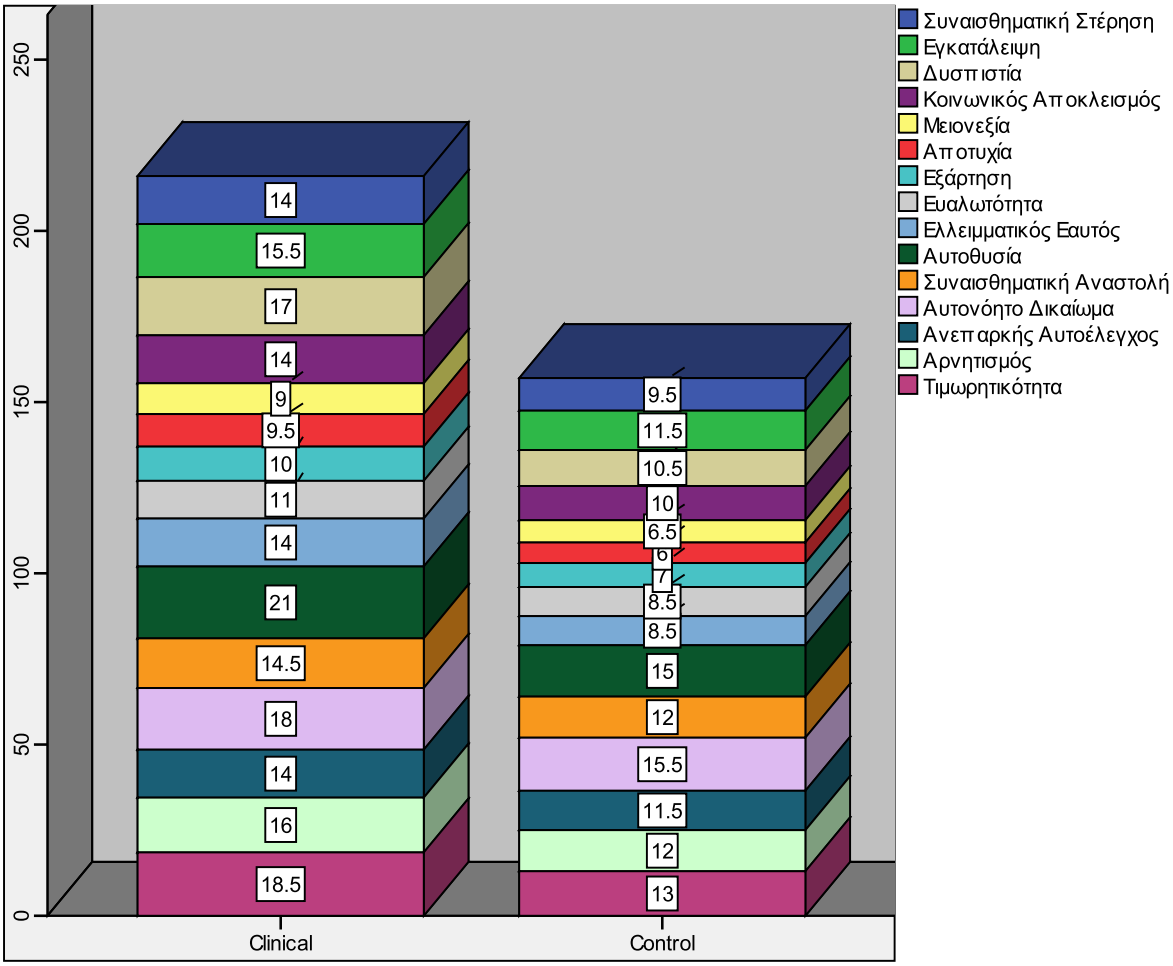

Γράφημα 4.2. *Γράφημα που απεικονίζει τις διαφορές στην εμφάνιση των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων μεταξύ κλινικού και μη κλινικού δείγματος.*

Εν συνεχεία, για να εξετάσουμε το <u>ερευνητικό ερώτημα σχετικά με το ποιοι παράμετροι της επιθετικότητας είναι πιθανόν να προβλέψουν την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς</u> εφαρμόστηκε η μέθοδος της διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης. Στο Block 0 (χωρίς την προσθήκη των ανεξάρτητων μεταβλητών), οι παρατηρούμενες και οι εκτιμώμενες τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής συμφωνούν στο 50% του συνόλου των παρατηρήσεων και η τιμή της συνάρτησης λογαριθμο-πιθοφάνειας είναι -2LL=83,178. Στο Block 1, μετά την προσθήκη των παραμέτρων της επιθετικότητας (σωματική/λεκτική/θυμός/εχθρότητα) προκύπτει η ύπαρξη ενός στατιστικά σημαντικού μοντέλου, x^2 (4) = 43,59, p < 0,001 όπου μαζί με την δοκιμασία των Hosmer & Lemeshow παρέχουν περαιτέρω υποστήριξη για την σημαντικότητα του μοντέλου, x^2 (8) = 6,75, p > 0,05. Από την τιμή του συντελεστή Nagelkerke R^2 προκύπτει ότι 69% της

μεταβλητότητας της παραβατικής συμπεριφοράς ερμηνεύεται από τις παραμέτρους της επιθετικότητας. Επιπλέον, οι παρατηρούμενες και οι εκτιμώμενες τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής συμφωνούν στο 85% του συνόλου των παρατηρήσεων ενώ η μείωση της τιμής της συνάρτησης λογαριθμο-πιθοφάνειας (-2LL=39,582) συγκριτικά με το Block 0, δηλώνει ότι οι διαστάσεις της επιθετικότητας συμβάλλουν σημαντικά στην πρόγνωση της παραβατικής συμπεριφοράς. Με βάση το κριτήριο του Wald σημαντική επίδραση στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς έχουν η σωματική επιθετικότητα (B = 0,27, SE = 0,85, df = 1, p = 0,002), ο θυμός (B = -0,34, SE = 0,12, df = 1, p = 0,006), η λεκτική επιθετικότητα (B = 0,44, SE = 0,20, df = 1, p = 0,031) και η εχθρότητα (B = 0,19, SE = 0,09, df = 1, p = 0,049). Ο σχετικός λόγος των πιθανοτήτων εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς για αυτούς που έχουν επιτεθεί σωματικά είναι ίσος με 1,30 ανεξάρτητα από τον θυμό, την λεκτική επιθετικότητα και την εχθρότητα και το 95% διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ 1,10 και 1,54. Αυτό σημαίνει ότι για τα άτομα που επιτίθενται σωματικά, οι πιθανότητες εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς αυξάνονται κατά 1,30 φορές. Επιπλέον, ο σχετικός λόγος των πιθανοτήτων εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς για αυτούς που βιώνουν θυμό είναι ίσος με 0,71 ανεξάρτητα από την σωματική επιθετικότητα, την λεκτική επιθετικότητα και την εχθρότητα και το 95% διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ 0,56 και 0,91. Δηλαδή, για τα άτομα που βιώνουν θυμό, οι πιθανότητες εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς μειώνονται κατά 0,71 φορές. Παρομοίως, ο σχετικός λόγος των πιθανοτήτων εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς για αυτούς που έχουν επιτεθεί λεκτικά είναι ίσος με 1,55 ανεξάρτητα από την σωματική επιθετικότητα, τον θυμό και την εχθρότητα και το 95% διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ 1,04 και 2,32. Αυτό σημαίνει ότι για τα άτομα που επιτίθενται λεκτικά, οι πιθανότητες εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς αυξάνονται κατά 1,55 φορές. Τέλος, ο σχετικός λόγος των πιθανοτήτων εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς για αυτούς που εκδηλώνουν εχθρότητα είναι ίσος με 1,21 ανεξάρτητα από την σωματική επιθετικότητα, την λεκτική επιθετικότητα και τον θυμό και το 95% διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ 1,00 και 1,46. Δηλαδή, για τα άτομα που εκδηλώνουν εχθρότητα, οι πιθανότητες εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς αυξάνονται κατά 1,21 φορές. Στον Πίνακα 4.5 συνοψίζονται τα ευρήματα που προκύπτουν από την ανάλυση της διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς αναφορικά με τις διαστάσεις της επιθετικότητας.

Πίνακας 4.5.

Διωνυμική λογιστική παλινδρόμηση για τη στατιστική πρόβλεψη της παραβατικής συμπεριφοράς από τις διαστάσεις της επιθετικότητας .

				95% Διαστήματα Εμπιστοσύνης για Exp B		
Μοντέλο	B	SE	Wald	Κατώτερο	Exp(B)	Ανώτερο
Σταθερός όρος	0,00	0,26	0,00		1,00	
Block1						
ΣΕ	0,27**	0,85	9,81	1,10	1,30	1,54
Θυμός	-0,34**	0,12	7,64	0,56	0,71	0,91
ΛΕ	0,44*	0,20	4,65	1,04	1,55	2,32
Εχθρότητα	0,19*	0,09	3,87	1,00	1,21	1,46

Σημείωση: ΣΕ= Σωματική Επιθετικότητα; ΛΕ= Λεκτική Επιθετικότητα

Hosmer & Lemeshow: x^2 (8) = 6,75, p > 0,05; R^2 = 0,52 (Cox & Snell); R^2 = 0,69(Nagelkerke); Μοντέλο: x^2 (4) = 43,59, p < 0,001.

**p<0,01, *p<0,05

Τέλος, για την διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος σχετικά με το ποιοι παράμετροι της συναισθηματικής ρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή) και της ενσυνειδητότητας (αναστοχαστική λειτουργία) είναι πιθανόν να προβλέψουν την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς εφαρμόστηκε η μέθοδος της ιεραρχικής διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης. Στο Block 0 (χωρίς την προσθήκη των ανεξάρτητων μεταβλητών), οι παρατηρούμενες και οι εκτιμώμενες τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής συμφωνούν στο 50% του συνόλου των παρατηρήσεων και η τιμή της συνάρτησης λογαριθμο-πιθοφάνειας είναι -2LL= 83,178. Στο Block 1, μετά την προσθήκη των παραμέτρων της συναισθηματικής αυτορρύθμισης (γνωστική επανεκτίμηση/εκφραστική καταστολή), προκύπτει η ύπαρξη ενός στατιστικά σημαντικού μοντέλου, x^2 (2) = 18,21, p < 0,001 όπου μαζί με την δοκιμασία των Hosmer & Lemeshow παρέχουν περαιτέρω υποστήριξη για την σημαντικότητα του μοντέλου, x^2 (8) = 12,56, p > 0,05. Από την τιμή του συντελεστή Nagelkerke R^2 προκύπτει ότι 35% της

μεταβλητότητας της παραβατικής συμπεριφοράς ερμηνεύεται από τις παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης. Επιπλέον, οι παρατηρούμενες και οι εκτιμώμενες τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής συμφωνούν στο 71,7% του συνόλου των παρατηρήσεων ενώ η μείωση της τιμής της συνάρτησης λογαριθμο-πιθοφάνειας (-2LL= 64,962) συγκριτικά με το Block 0, δηλώνει ότι οι διαστάσεις της συναισθηματικής αυτορρύθμισης συμβάλλουν σημαντικά στην πρόγνωση της παραβατικής συμπεριφοράς. Με βάση το κριτήριο του Wald σημαντική επίδραση στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς έχει μόνο η εκφραστική καταστολή (B = 0,25, SE = 0,07, df = 1, p = 0,001). Ο σχετικός λόγος των πιθανοτήτων εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς για αυτούς που έχουν βιώσει εκφραστική καταστολή είναι ίσος με 1,28 ανεξάρτητα από την γνωστική επανεκτίμηση και το 95% διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ 1,10 και 1,49. Στο Block 2, μετά την προσθήκη της αναστοχαστικής λειτουργίας προκύπτει η ύπαρξη ενός στατιστικά σημαντικού μοντέλου, x^2 (3) = 19,87, p < 0,001 όπου μαζί με την δοκιμασία των Hosmer & Lemeshow παρέχουν περαιτέρω υποστήριξη για την σημαντικότητα του μοντέλου, x^2 (8) = 6,69, p > 0,05. Από την τιμή του συντελεστή Nagelkerke R^2 προκύπτει ότι 38% της μεταβλητότητας της παραβατικής συμπεριφοράς ερμηνεύεται από τις παραμέτρους της συναισθηματικής αυτορρύθμισης και της ενσυνειδητότητας. Επιπλέον, οι παρατηρούμενες και οι εκτιμώμενες τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής συμφωνούν στο 70% του συνόλου των παρατηρήσεων ενώ η επιπλέον μείωση της τιμής της συνάρτησης λογαριθμο-πιθοφάνειας (-2LL=63,307) μας υποδεικνύει ότι οι διαστάσεις της συναισθηματικής ρύθμισης και η ενσυνειδητότητα συμβάλλουν σημαντικά στην πρόγνωση της παραβατικής συμπεριφοράς. Με βάση το κριτήριο του Wald σημαντική επίδραση στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς έχει μόνο η εκφραστική καταστολή (B = 0,24, SE = 0,08, df = 1, p = 0,002). Ο σχετικός λόγος των πιθανοτήτων εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς για αυτούς που έχουν βιώσει εκφραστική καταστολή είναι ίσος με 1,27 ανεξάρτητα από την γνωστική επανεκτίμηση και την αναστοχαστική λειτουργία ενώ το 95% διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ 1,09 και 1,48. Δηλαδή, για τα άτομα που έχουν βιώσει εκφραστική καταστολή, οι πιθανότητες εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς αυξάνονται κατά 1,27 φορές. Στον Πίνακα 4.6 συνοψίζονται τα ευρήματα που προκύπτουν από την ανάλυση της ιεραρχικής διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς αναφορικά με τις διαστάσεις της συναισθηματικής αυτορρύθμισης και ενσυνειδητότητας.

Πίνακας 4.6.

Ιεραρχική διωνυμική λογιστική παλινδρόμηση για τη στατιστική πρόβλεψη της παραβατικής συμπεριφοράς από τις διαστάσεις της συναισθηματικής αυτορρύθμισης και ενσυνειδητότητας.

				95% Διαστήματα Εμπιστοσύνης για Exp B		
Μοντέλο	B	SE	Wald	Κατώτερο	Exp(B)	Ανώτερο
Σταθερός όρος	0,00	0,26	0,00		1,00	
Block1						
ΕΚ	0,25**	0,07	10,63	1,10	1,28	1,49
ΓΕ	-0,01	0,05	0,07	0,90	0,10	1,08
Block 2						
ΕΚ	0,24**	0,08	9,29	1,09	1,27	1,48
ΑΛ	-0,05	0,04	1,57	0,88	0,95	1,03
ΓΕ	-0,02	0,05	0,14	0,89	0,98	1,08

Σημείωση:ΓΕ=Γνωστική Επανεκτίμηση;ΕΚ=Εκφραστική Καταστολή; ΑΛ= Αναστοχαστική Λειτουργία

Hosmer & Lemeshow (τελικό μοντέλο): x^2 (8) = 6,69, p > 0,05; R^2 = 0,28 (Cox & Snell); R^2 = 0,38(Nagelkerke); Μοντέλο: x^2 (3) = 19,87, p < 0,001.

**p<0,01, *p<0,05

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Στην παρούσα ενότητα γίνεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και η σύνδεση τους με την σύγχρονη βιβλιογραφία. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στους περιορισμούς της παρούσας μελέτης και παρατίθενται προτάσεις για περεταίρω διερεύνηση.

Η παρούσα μελέτη είχε ως βασικό σκοπό να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ της επιθετικότητας, των Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων, της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδητότητας σε νεαρούς άνδρες με παραβατική συμπεριφορά, ηλικίας 18-24 ετών. Συγκεκριμένα, επιδιώκει να προσδιορίσει τυχόν σχέσεις μεταξύ: (α) επιθετικότητας, συναισθηματικής ρύθμισης και ενσυνειδητότητας και (β), τόσο της επιθετικότητας, όσο και των Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων. Επίσης, διερευνά τις τυχόν διαφορές μεταξύ κλινικού δείγματος και δείγματος ελέγχου σε: (γ) επίπεδα επιθετικότητας, συναισθηματικής ρύθμισης, ενσυνειδητότητας, και (δ) βαθμό ανάπτυξης ΠΔΣ. Τέλος, εξετάζει τις παραμέτρους (ε) της επιθετικότητας και (στ) της συναισθηματικής ρύθμισης και της ενσυνειδήτοτητας που πιθανότατα προβλέπουν την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς.

5.1. Συζήτηση των αποτελεσμάτων

Από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των δύο ομάδων μελέτης, σημαντική διαφορά υπάρχει στο επίπεδο εκπαίδευσης. Από το κλινικό δείγμα το 90% δεν έχει μεταβεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ το 40% του δείγματος είναι απόφοιτοι Δημοτικού. Από την άλλη, το δείγμα ελέγχου στο 53% δηλώνει ότι είναι σπουδαστές σε ΑΕΙ, ενώ το 26,7% ότι είναι απόφοιτοι Λυκείου. Αυτή η σημαντική διαφορά που παρατηρείται στο επίπεδο εκπαίδευσης μεταξύ των δύο ομάδων μελέτης υποστηρίζεται και από άλλες μελέτες (Anderson, 2014; Suitts, Dunn, & Sabree, 2014), όπου φαίνεται ότι το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο συσχετίζεται θετικά με τη νεανική παραβατικότητα, ενώ η σχολική αποτυχία αποτελεί παράγοντα κινδύνου εμφάνισης νεανικής παραβατικότητας (Siegel & Welsh, 2018).

Ένα ακόμη στοιχείο από την ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών του κλινικού δείγματος που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι το 50% των συμμετεχόντων στο κλινικό δείγμα

έχουν διαπράξει την πρώτη αποκλίνουσα συμπεριφορά από 9-17 ετών. Όπως αναφέρει και ο Κουράκης (1999), η ηλικία των 13-17 ετών είναι αυτή με τη μεγαλύτερη πρωτογενή παραβατική δραστηριότητα ανηλίκων, ενώ όσον αφορά στις διαταραχές διαγωγής η ηλικία έναρξης τοποθετείται γύρω στα 9 χρόνια (Loeber et al., 1992). Τα συγκεκριμένα στοιχεία συμφωνούν και με άλλες μελέτες (Spinellis, Apospori, Kranidioti, Symiyianni, & Angelopoulou, 1994; Enzmann & Podana, 2010) που επιβεβαιώνουν ότι η εκδήλωση διαταραχών διαγωγής σε μικρή ηλικία συσχετίζονται με παραβατική δραστηριότητα στα πρώτα χρόνια της ενηλικίωσης.

Από την καταγραφή των αδικημάτων στο κλινικό δείγμα, οι 9 από τους 30 συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν διαπράξει έγκλημα που αφορούσε σε εμπόριο ή διακίνηση ναρκωτικών, οι 14 είχαν διαπράξει ληστεία ή και κλοπή, οι 4 είχαν συλληφθεί για επεισόδια σε πορείες, 2 άτομα είχαν διαπράξει φόνο και 1 άτομο καταδικάστηκε για αποπλάνηση ανηλίκου. Τα συγκεκριμένα στοιχεία συμφωνούν με τις στατιστικές αναλύσεις του Κουράκη (1999), όπου καταγράφει τις 3 βασικότερες κατηγορίες αδικημάτων που διαπράττονται από νεαρούς παραβάτες, οι οποίες είναι, οι σωματικές βλάβες, τα αδικήματα κατά τις ιδιοκτησίας (κυρίως κλοπές) και οι παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων (Κ.Ο.Κ., ναρκωτικά).

Σε γενικές γραμμές, από τους περιγραφικούς στατιστικούς δείκτες του δείγματος αξίζει να αναφερθεί ότι το κλινικό δείγμα παρουσιάζει υψηλότερες βαθμολογίες στις διαστάσεις της συναισθηματικής ρύθμισης και της επιθετικότητας και χαμηλότερες βαθμολογίες στην παράμετρο της ενσυνειδητότητας. Επίσης, το κλινικό δείγμα δείχνει να έχει αναπτύξει σε μεγαλύτερο βαθμό ΠΔΣ σε σχέση με το δείγμα ελέγχου. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα με παραβατική συμπεριφορά φαίνεται να εκδηλώνουν πιο επιθετικές συμπεριφορές, να χρησιμοποιούν την εκφραστική καταστολή και την γνωστική επανεκτίμηση περισσότερο, ενώ η αναστοχαστική τους λειτουργία σημειώνεται σε χαμηλότερα επίπεδα και τέλος χαρακτηρίζονται από περισσότερα ΠΔΣ από ότι τα άτομα στην ομάδα ελέγχου. Στη συνέχεια, αναφέρονται αναλυτικά τα αποτελέσματα των ερευνητικών υποθέσεων και ερωτημάτων.

Σχετικά με την πρώτη ερευνητική υπόθεση της παρούσας έρευνας, ότι δηλαδή οι παράμετροι της επιθετικότητας θα σχετίζονται θετικά με τις δύο παραμέτρους της Συναισθηματικής Ρύθμισης (ΣΡ) και αρνητικά με την παράμετρο της ενσυνειδητότητας, σε γενικές γραμμές τα

αποτελέσματα επιβεβαιώνουν εν μέρει την παρούσα υπόθεση. Αναφορικά με την συσχέτιση επιθετικότητας και ΣΡ, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ: σωματικής επιθετικότητας, λεκτικής επιθετικότητας, εχθρότητας, και εκφραστικής καταστολής (ΕΚ). Το παραπάνω εύρημα επιβεβαιώνεται και από άλλη μελέτη (Tull, Jakupcak, Paulson, & Gratz, 2007) όπου η ΕΚ προβλέπει την επιθετική συμπεριφορά. Παρομοίως, μία ακόμη μελέτη (Scott, DiLillo, Maldonado, & Watkins, 2015) βρήκε θετική συσχέτιση μεταξύ ΕΚ και της επιθετικής συμπεριφοράς. Ενώ οι Kashdan και Breen (2008) επιβεβαιώνουν ότι τα χαμηλά επίπεδα ΕΚ επιδρούν θετικά στη συμπεριφορά του ατόμου.

Από την άλλη, η γνωστική επανεκτίμηση (ΓΕ) βρέθηκε να έχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση μόνο με τη λεκτική επιθετικότητα, ενώ με τις άλλες 3 παραμέτρους της επιθετικότητας, δηλαδή τη σωματική επιθετικότητα, την εχθρότητα και τον θυμό, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση. Σε σχέση με το παραπάνω εύρημα, μελέτες αναφέρουν διαφορετικά αποτελέσματα μεταξύ γνωστικής επανεκτίμησης και επιθετικότητας, με ορισμένες έρευνες να υποστηρίζουν την ύπαρξη αρνητικών συσχετίσεων (Mitrofan & Ciuluvica, 2012), και με άλλες να υποστηρίζουν την ύπαρξη θετικών συσχετίσεων ΓΕ και επιθετικότητας (Laws & Crewe, 2016). Τέλος, η παράμετρος του θυμού δεν βρέθηκε να έχει σημαντική συσχέτιση με καμία από τις δύο παραμέτρους της ΣΡ. Αντίθετα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, έρευνες που έχουν χρησιμοποιήσει διαφορετική μεθοδολογία έχουν υποστηρίξει ότι η ΓΕ μπορεί να μειώσει τα επίπεδα θυμού (Mauss, Cook, Cheng, & Gross,2007; Mauss, Cook, & Gross, 2007; Mauss, Evers, Wilhelm, & Gross, 2006). Στις εν λόγω μελέτες οι στρατηγικές της ΣΡ επιλέχθηκαν από το δείγμα κατόπιν καθοδήγησης των ερευνητών.

Όσον αφορά στην ενσυνειδητότητα, η ερευνητική υπόθεση επιβεβαιώνεται για τις παραμέτρους της σωματικής επιθετικότητας, του θυμού και της εχθρότητας, όπου και βρίσκεται αρνητική συσχέτιση με την αναστοχαστική λειτουργία. Αρνητική συσχέτιση μεταξύ αναστοχαστικής λειτουργίας και σωματικής επιθετικότητας επιβεβαιώνεται και από τη μελέτη των Taubner και συνεργατών (2013), με τη διαφορά ότι η έρευνα τους αφορούσε σε νέους με ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Το παρόν εύρημα επιβεβαιώνεται και από άλλη μελέτη (Taubner, White, Zimmermann, Fonagy, & Nolte, 2012) όπου τα υψηλά ποσοστά της αναστοχαστικής λειτουργίας δείχνουν να αναστέλλουν την έκφραση επιθετικότητας.

Ωστόσο, το εύρημα της παρούσας μελέτης επιβεβαιώνει τη θεώρηση ότι όταν το άτομο έχει μειωμένη αναστοχαστική λειτουργικότητα, δηλαδή χαμηλά επίπεδα ενσυναίσθησης και έλλειμμα στην ικανότητα της Θεωρίας του Νου, φαίνεται ότι έχει δυσκολία να κοινωνικοποιηθεί ομαλά, ενώ ενδέχεται μία επιθετική συμπεριφορά να του φαίνεται πιο αποδεκτή σαν τρόπος επικοινωνίας.

Η δεύτερη ερευνητική υπόθεση αφορούσε στη θετική συσχέτιση των παραμέτρων της επιθετικότητας με την ανάπτυξη ΠΔΣ. Στην παρούσα έρευνα βρέθηκε ότι η σωματική επιθετικότητα συσχετίζεται θετικά με όλα τα ΠΔΣ εκτός από την υποταγή, τα ανελαστικά στάνταρ και την αναζήτηση επιβεβαίωσης. Το παραπάνω εύρημα βρέθηκε να συμφωνεί με τα αποτελέσματα μελέτης (Loper, 2003) μόνο με τα σχήματα του αυτονόητου δικαιώματος και του ανεπαρκή αυτό-ελέγχου. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ενώ τα ΠΔΣ μπορούν να συμβάλλουν στην ερμηνεία της επιθετικής συμπεριφοράς, από την άλλη, σε πολλά άτομα υπάρχει περίπτωση να ενεργοποιούνται ταυτόχρονα αρκετά ΠΔΣ (Lobbestael, van Vreeswijk, & Arntz, 2007), και κατά συνέπεια, αυτή η συνθήκη να καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό και την απομόνωση συγκεκριμένων ΠΔΣ που συσχετίζονται με την επιθετική συμπεριφορά.

Η λεκτική επιθετικότητα βρέθηκε να συσχετίζεται θετικά με την συναισθηματική στέρηση, την δυσπιστία, την αυτοθυσία, τα ανελαστικά στάνταρ, το αυτονόητο δικαίωμα, τον αρνητισμό και την τιμωρητικότητα. Η παράμετρος του θυμού βρέθηκε να συσχετίζεται με όλα τα ΠΔΣ εκτός από την αποτυχία, τον ελλειμματικό εαυτό, την αυτοθυσία, τη συναισθηματική αναστολή και τη τιμωρητικότητα. Η έρευνα των Chakhssi, Bernstein και Ruiter (2012) επιβεβαιώνει μόνο τη θετική συσχέτιση μεταξύ των σχημάτων της δυσπιστίας, του ανεπαρκούς ελέγχου και της υποταγής με την παράμετρο του θυμού. Τέλος, η εχθρότητα, στην παρούσα μελέτη παρατηρήθηκε ότι συσχετίζεται θετικά με όλα τα ΠΔΣ εκτός από τη συναισθηματική στέρηση, τη μειονεξία και τα ανελαστικά στάνταρ.

Από τα παραπάνω ευρήματα βρέθηκε ότι οι παράμετροι της σωματικής επιθετικότητας και της εχθρότητας συσχετίζονται με τα περισσότερα από τα ΠΔΣ. Αυτό σημαίνει ότι τα περισσότερα από τα ΠΔΣ επαναφέρουν γνωστικά και συναισθηματικά μοτίβα που ωθούν το

άτομο να αναπαραγάγει αρνητικές εμπειρίες, καβγάδες και επιθετική συμπεριφορά και επιβεβαιώνει την συσχέτιση ΠΔΣ και επιθετικότητας.

Μία ακόμη σημαντική παρατήρηση είναι ότι τα περισσότερα από τα σχήματα της κατηγορίας της αποσύνδεσης και της απόρριψης (συναισθηματική στέρηση, εγκατάλειψη, δυσπιστία, κοινωνικός αποκλεισμός και μειονεξία) βρέθηκε να συσχετίζονται θετικά με τις περισσότερες παραμέτρους της επιθετικότητας. Το συγκεκριμένο εύρημα επιβεβαιώνεται από πρόσφατη μελέτη (Van Wijk-Herbrink, Bernstein, Broers, Roelofs, Rijkeboer, & Arntz, 2018) σε εφήβους, όπου η επικρατέστερη ομάδα σχημάτων που συσχετίζεται θετικά με εσωτερικευμένες και εξωτερικευμένες προβληματικές συμπεριφορές είναι της αποσύνδεσης και απόρριψης. Αυτό σημαίνει ότι η ανεκπλήρωτη προσδοκία για συναισθηματική στήριξη και κατανόηση, ασφάλεια, προστασία και αποδοχή από τους σημαντικούς άλλους φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση επιθετικής συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, αυτό μπορεί να ερμηνευτεί ως μία ασυνείδητη ή συνειδητή συμπεριφορά του ατόμου προκειμένου να προσελκύσει, έστω και με αυτόν τον τρόπο, την προσοχή και το ενδιαφέρον των σημαντικών άλλων.

Το σχήμα της δυσπιστίας, του αρνητισμού και του αυτονόητου δικαιώματος βρέθηκε να συσχετίζεται θετικά και με τις 4 παραμέτρους της επιθετικότητας, εύρημα που συμφωνεί εν μέρει με τους Tremblay και Dozois (2009) σε δείγμα φοιτητών. Τα σχήματα που βρέθηκε να συσχετίζονται θετικά με την επιθετικότητα ήταν αυτά της δυσπιστίας, του αυτονόητου δικαιώματος και του ανεπαρκούς αυτοελέγχου. Σε άλλη μελέτη, οι Calvete και Orue (2012) βρήκαν σε δείγμα εφήβων ότι τα σχήματα της δυσπιστίας και του αυτονόητου δικαιώματος συσχετίζονται με την αυτό-αναφερόμενη αντιδραστική επιθετικότητα. Το εύρημα της παρούσας μελέτης θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως προς την κατάσταση που διαμορφώνουν τα σχήματα της δυσπιστίας, της αρνητικότητας και του αυτονόητου δικαιώματος και ωθούν το άτομο σε επιθετικές συμπεριφορές. Ενδεχομένως, το γεγονός ότι το άτομο νιώθει δυσπιστία και αναμένει συνεχώς πως οι άλλοι θα το πληγώσουν και θα το εκμεταλλευτούν, το κάνει να βρίσκεται σε μία κατάσταση εγρήγορσης και ανασφάλειας. Η παραπάνω κατάσταση σε συνδυασμό με τον αρνητισμό και τη διάχυτη επικέντρωση στις αρνητικές όψεις της ζωής, δε βοηθάει το άτομο να κοινωνικοποιηθεί ομαλά και να δημιουργήσει ασφαλείς δεσμούς και αλληλεπιδράσεις.

Επομένως, αυτή η συνθήκη θα μπορούσε να σχετίζεται με το σχήμα του αυτονόητου δικαιώματος, την πεποίθηση δηλαδή που έχει διαμορφώσει το άτομο πως είναι ανώτερο και αξίζει ειδικά προνόμια και δεν υπάγεται στους κανόνες αμοιβαιότητας που διέπουν την τυπική, μη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση. Με τον τρόπο αυτό, το άτομο έχει απομονωθεί σε ένα δικό του κόσμο που δυσκολεύεται ή αρνείται να κατανοήσει τον εαυτό του ως ισότιμο απέναντι στους άλλους και πιθανότατα να μην μπορεί να συναισθανθεί τις ανάγκες των άλλων. Όλα τα παραπάνω συνθέτουν μία κατάσταση, μέσω της οποίας, ενδεχομένως, να αιτιολογείται πως το άτομο θα μπορούσε να εκλογικεύσει την επιθετική συμπεριφορά του ‘‘νομιμοποιώντας’’ αυτή του την αντίδραση.

Σχετικά με την τρίτη ερευνητική υπόθεση της παρούσα μελέτης, ότι το κλινικό δείγμα θα έχει αυξημένα ποσοστά επιθετικότητας, γνωστικής επανεκτίμησης και εκφραστικής καταστολής και μειωμένα επίπεδα αναστοχαστικής λειτουργίας σε σχέση με το δείγμα ελέγχου, φαίνεται να επιβεβαιώνεται εν μέρει. Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το κλινικό δείγμα παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα σωματικής και λεκτικής επιθετικότητας και εχθρότητας. Αντιθέτως, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στην παράμετρο του θυμού ανάμεσα στο δείγμα ελέγχου και το κλινικό δείγμα, εύρημα που δύναται να ερμηνευτεί από το γεγονός ότι ο θυμός περιγράφει μία συναισθηματική κατάσταση και δεν αναφέρεται στη συμπεριφορά. Από την άλλη, οι παράμετροι της σωματικής και της λεκτικής επιθετικότητας που έχουν αυξημένο επίπεδο στο κλινικό δείγμα, αντιπροσωπεύουν την δράση ή το στοιχείο που κινητοποιεί μία επιβλαβή συμπεριφορά σε άλλο άτομο. Ενώ τέλος, η εχθρότητα που χαρακτηρίζει σε μεγαλύτερο βαθμό το κλινικό δείγμα, αντιπροσωπεύει το γνωστικό στοιχείο της συμπεριφοράς που εμπεριέχει της πρόθεσης να βλάψει.

Όσον αφορά στην ΣΡ, τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την ερευνητική υπόθεση εφόσον το κλινικό δείγμα βρέθηκε να παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα εκφραστικής καταστολής και γνωστικής επανεκτίμησης. Όσον αφορά στα αυξημένα επίπεδα εκφραστικής καταστολής που βρέθηκε να έχει το κλινικό δείγμα σε σχέση με το δείγμα ελέγχου, αυτό επιβεβαιώνεται και από άλλη μελέτη (Sullivan, Helms, Kliewer, & Goodman, 2004) σε δείγμα εφήβων με επιθετική συμπεριφορά. Η παραπάνω συσχέτιση θα μπορούσε να αποδώσει στην επιθετικότητα ένα τρόπο απάντησης της εκφραστικής καταστολής. Συγκεκριμένα, η επιθετική συμπεριφορά του ατόμου

θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως ένας πιθανός τρόπος να εκφράσει τα καταπιεσμένα συναισθήματα του. Εφόσον το άτομο δεν μπορεί να βρει ή δεν γνωρίζει άλλο τρόπο να διαχειριστεί την κατάστασή του, ενδεχομένως να αντιδρά με επιθετική συμπεριφορά θεωρώντας την ως μία φυσιολογική αντίδραση.

Αναφορικά με το εύρημα της παρούσας μελέτης, ότι το κλινικό δείγμα παρουσιάζει μεγαλύτερα επίπεδα ΓΕ, φαίνεται να είναι πρωτότυπο εφόσον δεν βρέθηκαν άλλες μελέτες σε δείγμα παραβατών που να το επιβεβαιώνει. Αυτό θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι οι περισσότερες έρευνες που μελετούν την ΣΡ και την επιθετική συμπεριφορά αφορούν σε δείγμα φοιτητών και όχι νεαρών παραβατών. Επίσης, από την βιβλιογραφική ανασκόπηση η ΓΕ θεωρείται ως μία λειτουργική στρατηγική της ΣΡ ενώ η ΕΚ ως μία δυσλειτουργική στρατηγική, οπότε αναμένεται από το άτομο είτε να κάνει χρήση της ΓΕ και να θεωρείται ότι έχει λειτουργική ΣΡ, είτε να χρησιμοποιεί την ΕΚ και το άτομο να χαρακτηρίζεται από δυσλειτουργική ΣΡ. Από την άλλη, υπάρχει περίπτωση η ΓΕ να ερμηνεύεται και από την πρόθεση που έχει το άτομο για να επανεξετάσει μία κατάσταση, όπως δηλαδή στην περίπτωση της εκδίκησης ώστε να απονέμει τη δικαιοσύνη σύμφωνα με τον δικό του κώδικα αξιών, όταν έρχεται αντιμέτωπος με μία πρόκληση (Stillwell, Baumeister, and Del Priore 2008). Σύμφωνα με το παραπάνω, το κλινικό δείγμα της παρούσας μελέτης ενδέχεται να χρησιμοποίησε την ΓΕ ώστε να κερδίσει παραπάνω πληροφορίες για τα συναισθήματα και την πρόθεση του άλλου, αλλά με σκοπό να εκδικηθεί. Τέλος, τα υψηλά επίπεδα ΓΕ που βρέθηκε να έχει το κλινικό δείγμα, μπορούν να εξηγηθούν και από την θεώρηση του Goffman (1959) ότι οι κρατούμενοι στις φυλακές βιώνουν μία κατάσταση ‘‘δραματουργική’’, όπου, ενώ η καθημερινότητά τους και οι αλληλεπιδράσεις τους μέσα στο δύσκολο περιβάλλον της φυλακής τούς καθιστούν σε μεγάλο βαθμό έτοιμους να διαχειρίζονται δύσκολες καταστάσεις, από την άλλη, αυτό το σκληρό περιβάλλον δεν τους επιτρέπει να εκφράσουν τα συναισθήματά τους δημόσια και έτσι κρατούν τον πραγματικό τους εαυτό στο παρασκήνιο. Στην παρούσα μελέτη αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι τα υψηλά επίπεδα στην ΕΚ περιγράφουν τα συναισθήματα και την στρατηγική που χρησιμοποιεί το άτομο για να διαφυλάξει τον πραγματικό του εαυτό από ένα σκληρό περιβάλλον, ενώ η ΓΕ ενδεχομένως να βοηθάει τους κρατούμενους να μπορούν να διαχειρίζονται τις δύσκολες καταστάσεις που προκύπτουν μέσα στα καταστήματα κράτησης. Σε μία αντίστοιχη θεώρηση καταλήγουν και οι Laws και Crewe (2016) όπου τα ευρήματα της

μελέτης τους έδειξαν ότι η ΓΕ βοηθούσε τους κρατούμενους να κατανοούν καλύτερα τις αιτίες των καβγάδων μέσα στις φυλακές και να είναι πιο συγκρατημένοι με τα συναισθήματα θυμού καθώς και να μην εμφανίζουν επιθετική συμπεριφορά. Ενώ οι κρατούμενοι που χρησιμοποιούσαν την ΕΚ ως στρατηγική διαχείρισης μίας κατάστασης τους έκανε να κρύβουν τα συναισθήματα τους και να προσποιούνται. Η ίδια έρευνα έδειξε ότι η ΣΡ επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την κατάσταση εγκλεισμού και των κανόνων της φυλακής.

Τέλος, όσον αφορά στην παράμετρο της αναστοχαστικής λειτουργίας, το κλινικό δείγμα βρέθηκε να παρουσιάζει μειωμένα επίπεδα συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου, εύρημα το οποίο επαληθεύει την τρίτη ερευνητική υπόθεση της παρούσας μελέτης, και συμφωνεί με τα ευρήματα της μελέτης των Levinson και Fonagy (2004). Τα μειωμένα επίπεδα αναστοχαστικής λειτουργίας που βρέθηκαν στο κλινικό δείγμα της παρούσας μελέτης, σημαίνει ότι τα άτομα δυσκολεύονται να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τις αιτίες των σκέψεων και των συναισθημάτων του ίδιου του εαυτού τους και των άλλων. Αυτό ενδεχομένως, οδηγεί το άτομο να διαμορφώνει μία στάση απέναντι στους άλλους με το να τους συμπεριφέρεται σαν αντικείμενα δίχως νόηση, παρά σαν όντα με πρόθεση. Εάν το άτομο έχει διαμορφώσει την παραπάνω στάση, η οποία χαρακτηρίζεται από μειωμένη ικανότητα συμβολισμού των νοητικών καταστάσεων του εαυτού του και των άλλων, ενδεχομένως η επιθετική συμπεριφορά του ίδιου του ατόμου να ερμηνεύεται ως φυσιολογική και αυτονόητη αντίδραση απέναντι σε κάποιον άλλον.

Όσον αφορά στην τέταρτη ερευνητική υπόθεση της παρούσας μελέτης, ότι το κλινικό δείγμα θα χαρακτηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από ΠΔΣ σε σχέση με το δείγμα ελέγχου, τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την υπόθεση. Πιο συγκεκριμένα, τα σχήματα που παρατηρήθηκε να υπερτερούν στο κλινικό δείγμα είναι: της συναισθηματικής στέρησης, της δυσπιστίας, του κοινωνικού αποκλεισμού, της μειονεξίας, της αποτυχίας, της εξάρτησης, της ευαλωτότητας, του ελλειμματικού εαυτού, της αυτοθυσίας, της συναισθηματικής αναστολής, του αυτονόητου δικαιώματος, του ανεπαρκή αυτοελέγχου, του αρνητισμού και της τιμωρητικότητας. Ενώ δεν βρέθηκε ανάμεσα στο κλινικό δείγμα και στο δείγμα ελέγχου στατιστικά σημαντική διαφορά στα σχήματα της υποταγής, των ανελαστικών στάνταρ και της αναζήτησης για επιβεβαίωση. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης ανέδειξαν ότι το κλινικό δείγμα χαρακτηρίζεται από τις εξής

κατηγορίες σχημάτων: (α) της αποσύνδεσης και απόρριψης, (β) της ανεπαρκούς αυτονομίας και (γ) των ανεπαρκών ορίων. Ανακεφαλαιώνοντας τα παραπάνω αποτελέσματα, φαίνεται ότι το κλινικό δείγμα χαρακτηρίζεται: (α) από έλλειψη ασφάλειας, σταθερότητας και συναισθηματικής κατανόησης (κατηγορία σχημάτων αποσύνδεσης και απόρριψης), που συνήθως συναντάται σε άτομα που μεγάλωσαν σε απορριπτικό, απρόβλεπτο ή κακοποιητικό οικογενειακό περιβάλλον, (β) από αρνητικές ιδέες και πεποιθήσεις για τον εαυτό και με δυσκολίες αυτονόμησης (κατηγορία σχημάτων ανεπαρκούς αυτονομίας), που περιγράφει άτομα τα οποία συνήθως προέρχονται από οικογενειακό περιβάλλον που υπονομεύει την αυτοεκτίμηση του αφού δεν το ενισχύει για επιτυχίες και δεν το οριοθετεί, και (γ) από ανεπαρκή όρια και ευθύνη απέναντι σε άλλους και δυσκολία για μακροπρόθεσμη στοχοθέτηση (κατηγορία σχημάτων ανεπαρκών ορίων). Συνήθως τα άτομα αυτά έχουν δυσκολία στον σεβασμό των δικαιωμάτων των άλλων, στη συνεργασία, στη δέσμευση ή στον καθορισμό και στην επίτευξη προσωπικών ρεαλιστικών στόχων. Το τυπικό οικογενειακό περιβάλλον προέλευσης συνήθως χαρακτηρίζεται από έλλειψη ορίων και πειθαρχίας που δεν διευκολύνουν την ανάληψη ευθυνών και τον καθορισμό στόχων.

Σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας μελέτης που αφορούσε στις παραμέτρους τις επιθετικότητας ως προβλεπτικούς παράγοντες της εμφάνισης της παραβατικής συμπεριφοράς, τα αποτελέσματα της διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης έδειξαν ότι το 69% της μεταβλητότητας της παραβατικής συμπεριφοράς ερμηνεύεται από τις παραμέτρους της επιθετικότητας. Επομένως οι διαστάσεις της επιθετικότητας (σωματική επιθετικότητα, λεκτική επιθετικότητα και εχθρότητα) αποτελούν σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες της παραβατικής συμπεριφοράς. Το παραπάνω εύρημα επιβεβαιώνεται και από άλλες μελέτες (Lahey, Waldman, & McBurnett, 1999; Nagin & Trembly, 1999; Rutter, Giller, & Hage, 1998) που διερευνούν τα ατομικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά ως παράγοντες κινδύνου τα οποία αυξάνουν την πιθανότητα εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, ο Lahey και οι συνεργάτες (1999) βρίσκουν ότι η σωματική επιθετικότητα και η προκλητική συμπεριφορά δείχνουν να αποτελούν τους ισχυρότερους προβλεπτικούς παράγοντες για μελλοντική εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

Πιθανολογείται ότι τα άτομα που εκδηλώνουν σωματική επιθετικότητα, λεκτική επιθετικότητα και εχθρότητα ενδεχομένως να έχουν διαμορφώσει λανθάνουσες γνωσιακές δομές

που αποκλίνουν από τα κοινωνικά στάνταρ και έτσι ίσως τα καθιστούν περισσότερο επιρρεπή και σε παραβατικές συμπεριφορές.

Αντιθέτως, για τα άτομα που βιώνουν θυμό τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι οι πιθανότητες εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς μειώνονται. Αυτό το εύρημα θα μπορούσε να δικαιολογηθεί σύμφωνα με το ότι ο θυμός αποτελεί μία συναισθηματική κατάσταση που είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης, μεταξύ γεγονότων, ψυχοφυσιολογικής διέγερσης και συμπεριφορικών παραγόντων. Ως εκ τούτου, δεν οδηγεί απαραίτητα σε εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, εφόσον μπορεί απλά να βιωθεί σαν συναίσθημα, δίχως να εκφραστεί και με συμπεριφορά.

Τέλος, το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε στο εάν οι παράμετροι της ΣΡ και της ενσυνειδητότητας αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα της διωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης ανέδειξαν μόνο την εκφραστική καταστολή ως σημαντικό προγνωστικό παράγοντα.

Αναφορικά με τον προγνωστικό ρόλο της ΕΚ, το παραπάνω εύρημα δεν επιβεβαιώνεται από άλλες μελέτες. Από την άλλη, οι δυσλειτουργικές στρατηγικές ΣΡ έχουν βρεθεί να συνδέονται με την επιθετική συμπεριφορά (Roberton, Daffern, & Bucks, 2012). Μελέτες (Eckhardt, Jamison, & Watts, 2002; Norstrom & Pape, 2010), έχουν αναδείξει σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ θυμού και δυσλειτουργικής ΣΡ. Ωστόσο, η μελέτη των Sullivan και συνεργατών του (2010) ανέδειξε ότι η δυσκολία σε εφήβους να ρυθμίσουν τα συναισθήματα θυμού και λύπης συνδεόταν με την χρήση σωματικής βίας.

Στην παρούσα μελέτη ο προγνωστικός ρόλος της ΕΚ για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς, θα μπορούσε να οφείλεται ενδεχομένως στο ότι η εκφραστική καταστολή των συναισθημάτων δεν επιτρέπει την φυσιολογική έκφραση τους. Πιο συγκεκριμένα, εφόσον τα αρνητικά συναισθήματα και εμπειρίες παραμένουν δίχως να έχουν επεξεργαστεί, ενδεχομένως αυτό να μη βοηθάει το άτομο να ρυθμίσει τη διάθεση του, καθιστώντας το περισσότερο επιρρεπή σε εκρήξεις θυμού, επιθετικές και παραβατικές συμπεριφορές.

Αναφορικά με την γνωστική επανεκτίμηση, η παρούσα μελέτη δεν ανέδειξε ότι λειτουργεί ως προγνωστικός παράγοντας. Αυτό το εύρημα ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός ότι όταν το άτομο καταφέρνει να σκεφτεί την κατάσταση που του έχει προκαλέσει θυμό, υπάρχει πιθανότητα να στρέφει την προσοχή του σε εναλλακτικές πληροφορίες και αυτό να το αποτρέπει από παραβατικές ενέργειες.

5.2. Περιορισμοί της παρούσας έρευνας

Με την παρούσα μελέτη απαντήθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό οι ερευνητικές υποθέσεις και τα ερευνητικά ερωτήματα. Ωστόσο επισημαίνονται ορισμένοι περιορισμοί, τους οποίους οφείλουμε να λάβουμε υπ' όψιν. Ένας σημαντικός περιορισμός στην παρούσα μελέτη είναι ότι έχουν χορηγηθεί μόνο ψυχομετρικά εργαλεία αυτό-αναφοράς. Τα αυτό-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια ενώ τείνουν να αποτυπώνουν την πραγματικότητα με σχετικά ικανοποιητική εγκυρότητα, είναι πιθανό οι απαντήσεις που δίνονται να έχουν την τάση να είναι κοινωνικά αρεστές.

Δύο ακόμα σημαντικοί περιορισμοί της παρούσας μελέτης αποτελούν το μέγεθος και η ιδιομορφία του δείγματος. Ο αριθμός των ατόμων που αποτελεί το κλινικό δείγμα και το δείγμα ελέγχου δεν επέτρεψε να υποστηριχθούν αιτιολογικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών. Όσον αφορά στην ιδιομορφία του δείγματος, αυτό περιλαμβάνει μόνο νεαρούς άνδρες. Επίσης, η ταυτότητα της παρούσας έρευνας αποτελεί ακόμα ένα περιορισμό της, διότι πρόκειται για μία συγχρονική και όχι διαχρονική μελέτη που ενδεχομένως να μην επιτρέπει την γενίκευση των συμπερασμάτων (Γαλάνης, 2017).

Όσον αφορά στη συναισθηματική ρύθμιση, η παρούσα μελέτη διερεύνησε δύο συγκεκριμένες στρατηγικές, γεγονός που ενδέχεται να περιορίζει την ερμηνεία εάν αυτές είναι λειτουργικές ή μη σε διαφορετικά πλαίσια και λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένες καταστάσεις (Gratz & Roemer, 2004). Δεδομένου ότι ακόμα και η χρήση μίας στρατηγικής που θεωρείται σε μεγάλο βαθμό ως προσαρμοστική (όπως αυτή της γνωστικής επανεκτίμησης), μπορεί να είναι μη

λειτουργική σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα, σε καταστάσεις που το άτομο βιώνει έντονο αίσθημα απειλής (Gross, 2002).

Σχετικά με τα ΠΔΣ, παρόλο που αποτελούν ένα πολύτιμο μοντέλο ερμηνείας της επιθετικότητας, η ταυτόχρονη ενεργοποίηση περισσότερων του ενός ΠΔΣ (Lobbestael, van Vreeswijk, & Arntz, 2007) δυσχεραίνει την εντόπιση μεμονωμένων ΠΔΣ που αυξάνουν την πιθανότητα ανάπτυξης επιθετικής συμπεριφοράς (Bernstein, Arntz, & de Vos, 2007).

5.3. Σημαντικά σημεία της μελέτης - προτάσεις για εφαρμογές στη συμβουλευτική

Παρόλο που στην παρούσα μελέτη υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί, τα ευρήματα επιβεβαιώνουν ότι η συναισθηματική ρύθμιση, η ενσυνειδητότητα καθώς και τα ΠΔΣ συσχετίζονται με την επιθετικότητα. Οι νέοι με παραβατική συμπεριφορά βρέθηκε να έχουν υψηλότερα ποσοστά εκφραστικής καταστολής και γνωστικής επανεκτίμησης και χαμηλότερα ποσοστά αναστοχαστικής λειτουργίας και να χαρακτηρίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από ΠΔΣ συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου. Το εύρημα αυτό είναι σημαντικό για το ερευνητικό πεδίο της επιθετικότητας, πρώτον, γιατί υπάρχουν λίγες έρευνες που εξετάζουν την σχέση της συναισθηματικής ρύθμισης, της ενσυνειδητότητας και των ΠΔΣ σε νέους με επιθετική συμπεριφορά, και δεύτερον, διότι αναδεικνύει συγκεκριμένους παράγοντες που φαίνεται να σχετίζονται σημαντικά την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς στους νέους.

Με βάση τα παραπάνω ευρήματα οι παρεμβάσεις που απευθύνονται σε προγράμματα πρόληψης της επιθετικότητας ή αφορούν σε πλαίσια συμβουλευτικής/ψυχοθεραπείας σε παραβάτες, σε ένα πρώτο επίπεδο θα μπορούσαν να στοχεύουν στην αναγνώριση των συναισθημάτων καθώς και στα γεγονότα που τα προκαλούν. Ο αναστοχασμός πάνω στα βιώματα και στον τρόπο που αυτά επηρεάζουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές, ενδέχεται να βοηθήσει το άτομο να κατανοήσει τη σύνδεση μεταξύ τους, με σκοπό να τροποποιήσει τις δυσλειτουργικές γνωσίες. Στη συνέχεια, ίσως φανεί ωφέλιμο για τους επαγγελματίες του χώρου της ψυχικής υγείας, να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στην ανάπτυξη της ενσυνειδήτοτητας και να βοηθήσουν το άτομο να αναπτύξει επίγνωση και αποδοχή των δικών του συναισθημάτων, με σκοπό τη διευκόλυνση έκφρασης, επεξεργασίας και διαχείρισης

των αρνητικών συναισθημάτων και βιωμάτων. Επιπλέον, είναι σημαντικό να γνωστοποιηθεί ότι η εκφραστική καταστολή αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα της επιθετικής συμπεριφοράς, εύρημα που θα ήταν χρήσιμο να αξιοποιηθεί για τον σχεδιασμό παρεμβάσεων και προγραμμάτων τόσο σε ατομικό όσο και ομαδικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα μελέτη είναι η πρώτη που εξετάζει τις συσχετίσεις μεταξύ επιθετικότητας, συναισθηματικής ρύθμισης, ενσυνειδητότητας και πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων σε ελληνικό πληθυσμό, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην έρευνα της νεανικής επιθετικότητας και στην παραβατική συμπεριφορά των νέων. Επίσης, διευρύνει την έρευνα στο πεδίο της συναισθηματικής ρύθμισης και της παραβατικής συμπεριφοράς, αναδεικνύοντας (α) σημαντική συσχέτιση της επιθετικότητας με τις δύο παραμέτρους της συναισθηματικής ρύθμισης (εκφραστική καταστολή και γνωστική επανεκτίμηση), (β) μεγαλύτερα ποσοστά συναισθηματικής ρύθμισης στους παραβάτες και (γ) την εκφραστική καταστολή ως σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα στην επιθετική συμπεριφορά.

Η μελέτη των ΠΔΣ/συναισθηματικής ρύθμισης/ενσυνειδητότητας σε ελληνικό πληθυσμό σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά και την επιθετικότητα θα μπορούσε ενδεχομένως να φωτίσει πτυχές του φαινομένου της επιθετικότητας στον ελλαδικό χώρο. Τα ΠΔΣ αν και έχουν ερευνηθεί σε πληθυσμό παραβατών, στην Ελλάδα δεν υπάρχουν αντίστοιχες μελέτες. Στην παρούσα μελέτη, τα αποτελέσματα δείχνουν σημαντική συσχέτιση επιθετικότητας και ΠΔΣ, ενώ το κλινικό δείγμα χαρακτηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από ΠΔΣ. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν την σχέση ΠΔΣ και επιθετικής συμπεριφοράς και θα είχε ενδιαφέρον να μελετηθούν όχι μόνο σε δείγμα παραβατών, ώστε να εντοπιστούν τα σχήματα που ενεργοποιούν δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές. Επιπλέον θα είχε ενδιαφέρον οι μελέτες που θα εστιάσουν στα ΠΔΣ να εμπεριέχουν στην έρευνα τους και τους τρόπους λειτουργίας των σχημάτων (Schema modes) ώστε να μελετήσουν και τους τρόπους διαχείρισης που χρησιμοποιεί το άτομο σε σχέση με το αναδυόμενο σχήμα.

Αναφορικά με την συναισθηματική ρύθμιση, φαίνεται πως αποτελεί ένα σημαντικό θεωρητικό μοντέλο για τη μελέτη του συναισθηματικού κόσμου των παραβατών και η σύγχρονη έρευνα το έχει εντάξει στις μελέτες της επιθετικής συμπεριφοράς. Στην Ελλάδα έχει διερευνηθεί η συσχέτιση συναισθηματικής ρύθμισης και επιθετικής συμπεριφοράς αλλά σε φοιτητές και μαθητές. Η παρούσα μελέτη είναι η πρώτη που εξετάζει την συσχέτιση ΣΡ και επιθετικότητας σε δείγμα παραβατικών νέων. Περεταίρω διερεύνηση θα μπορούσε να γίνει για την αναζήτηση των

προθέσεων σύμφωνα με τις οποίες επιλέγεται μία στρατηγική ΣΡ, με σκοπό την ευρύτερη κατανόηση του τρόπου που το άτομο ρυθμίζει την συναισθηματική του κατάσταση. Επιπλέον, είναι σημαντικό να εξεταστούν και άλλες στρατηγικές ρύθμισης του συναισθήματος.

Όσον αφορά στη σχέση ενσυνειδητότητας και επιθετικής συμπεριφοράς, αποτελεί μία σχέση επίδρασης που δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς σε διεθνές επίπεδο και καθόλου στην Ελλάδα. Η παρούσα μελέτη κατέδειξε ότι μία δυσλειτουργική αναστοχαστική διεργασία συσχετίζεται σημαντικά με την επιθετική συμπεριφορά. Μελλοντικές μελέτες θα μπορούσαν να εστιάσουν στην εξέταση διαμεσολαβητικών παραγόντων μεταξύ επιθετικότητας και ενσυνειδητότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Adam, R., Schonfelder, S., Forneck, J., & Wessa, M. (2014). Regulating the blink: Cognitive reappraisal modulates attention. Frontiers in Psychology, 5, 143.

Allen, J. G. (2006). IMentalizing in practice. n, J. G., Allen, & P. Fonagy, (Eds.) *Handbook of mentalization-based treatment*, John Wiley & Sons, 3-30.

Anderson, D. M. (2014). In school and out of trouble? The minimum dropout age and juvenile crime. *Review of Economics and Statistics*, *96*(2), 318-331

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, *53*, 27–51.

Adrian, M., Zeman, J., & Veits, G. (2011). Methodological implications of the affect revolution: A 35-year review of emotion regulation assessment in children. Journal of Experimental Child Psychology, 110, 171–197.

Bamelis, L., Bloo, J., Bernstein, D., & Arntz, A. (2012). Effectiveness studies. *The Wiley-Blackwell handbook of schema therapy: Theory, research, and practice*, 495-510.

Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational behavior and human decision processes*, *50*(2), 248-287.

Barlett, C. P., & Anderson, C. A. (2011). Reappraising the situation and its impact on aggressive behavior. Personality and Social Psychology Bulletin, 37, 1564–1573.

Baron-Cohen, S. (2003). *The Essential Difference: The Truth about the Male and Female Brain*. New York: Basic Books.

Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Hill, J., Raste, Y., & Plumb, I. (2001). The “reading the mind in the eyes” test revised version: A study with normal adults, and adults with Asperger syndrome or high-functioning autism. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 42(2), 241–251.

Bateman, A., & Fonagy, P. (2009). Randomized controlled trial of outpatient mentalization-based treatment versus structured clinical management for borderline personality disorder. *American journal of Psychiatry*, *166*(12), 1355-1364.

Beck , A.T. , Freeman , A. and Davis , D.D. (2004) *Cognitive Therapy of Personality Disorders* 2nd edition . New York : Guilford Press.

Berkowitz, L. (1974). Some determinants of impulsive aggression: Role of mediated associations with reinforcements for aggression. *Psychological review*, *81*(2), 165.

Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological bulletin*, *106*(1), 59.

Bernstein , D., Arntz , A. and de Vos , M. (2007) Schema focused therapy in forensic settings: theoretical model and recommendations for best clinical practice . *International Journal of Forensic Mental Health* , *6* (2), 169 – 183 .

Biaggio, M. K., Supplee, K., & Curtis, N. (1981). Reliability and validity of four anger scales. *Journal of Personality Assessment*, *45*, 639–648.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard university press.

Buss, A. H., & Durkee, A. (1957). An inventory for assessing different kinds of hostility. *Journal of Consulting Psychology*, *21*, 343–349.

Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*, *63*(3), 452.

Calvete, E., & Orue, I. (2012). Social information processing as a mediator between cognitive schemas and aggressive behavior in adolescents. Journal of Abnormal Child Psychology, 40, 105-117.

Chakhssi, F., Bernstein, D., & De Ruiter, C. (2014). Early maladaptive schemas in relation to facets of psychopathy and institutional violence in offenders with personality disorders. *Legal and Criminological Psychology*, *19*(2), 356-372.

Cicchetti, D., Rogosch, F. A., Maughan ,A., Toth, S. L., & Bruce, J. (2003). False belief understanding in maltreated children. Developmental Psychopathology 15, 1067–1091.

Cohen, P., Crawford, Th. N., Johnson, J.G. and Kasen, S. (2005). The children in the community study of developmental course of personality disorder. *Journal of Personality Disorders*, *19*, 466 – 486.

Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1998). Aggression and antisocial behavior. In W. Damon & N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 779-862). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.

Connor, D. F. (2002). Aggressive and antisocial behavior in children and adolescents. Research and Treatment. New York: Guilford Press.

Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, *115*, 74–101.

Cunningham, M. R. (1988). What do you do when you're happy or blue? Mood, expectancies, and behavioral interest. *Motivation and Emotion, 12,* 309–331.

Dahlberg, L. L., & Potter, L. B. (2001). Youth violence: Developmental pathways and prevention challenges. *American Journal of Preventive Medicine, 20*(1), 3-14.

David-Ferdon, C., Vivolo-Kantor, A. M., Dahlberg, L. L., Marshall, K. J., Rainford, N. & Hall, J. E. (2016). *A Comprehensive Technical Package for the Prevention of Youth Violence and Associated Risk Behaviors*. Atlanta: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.

Davoodi R & Ghahari S, (2018). Effectiveness of emotion regulation and distress tolerance skills training on coping strategies, emotion regulation, and perceived stress in prisoners. Social Determinants of Health, 4(3), 145-153.

Dennis, T. A., (2007). Interactions between emotion regulation strategies and affective style**:** Implications for trait anxiety versus depressed mood. *Motivation & Emotion, 31,* 200-207.

DeWall, C. N., & Anderson, C. A. (2011). The general aggression model. In P. R. Shaver & M. Mikulincer (Eds.), *Herzilya series on personality and social psychology. Human aggression and violence: Causes, manifestations, and consequences* (pp. 15-33). Washington, DC, US: American Psychological Association.

Dishion, T. J. (2014). A developmental model of aggression and violence: Microsocial and macrosocial dynamics within an ecological framework. In *Handbook of developmental psychopathology* (pp. 449-465). Springer, Boston, MA.

Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In D. J. Pepler&K.H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 201–218). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Dodge, K. A. (2006). Translational science in action: Hostile attributional style and the development of aggressive behavior problems. *Development and psychopathology, 18*(3), 791-814.

Dodge, K. A., Coie, J. D., & Lynam, D. (2006). Aggression and antisocial behavior in youth. In N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology, volume 6: Social, emotional, and personality development* (pp. 719- 788). New York: Wiley.

Dodge, K. A., & Crick, N. R. (1990). Social information-processing bases of aggressive behavior in children. *Personality and social psychology bulletin, 16*(1), 8-22.

Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939). Frustration and aggression.

Dunne, A. L., Gilbert, F., Lee, S., & Daffern, M. (2018). The role of aggression-related early maladaptive schemas and schema modes in aggression in a prisoner sample. *Aggressive behavior*, *44*(3), 246-256.

Dziobek, I., Fleck, S., Kalbe, E., Rogers, K., Hassenstab, J., Brand, M., ... & Convit, A. (2006). Introducing MASC: a Movie for the Assessment of Social Cognition. Journal of Autism and Developmental Disorders, 36, 623–636.

Eckhardt, C. I., Jamison, T. R., & Watts, K. (2002). Anger experience and expression among male dating violence perpetrators during anger arousal. Journal of Interpersonal Violence, 17(10), 1102–1114.

Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Eggum, N. D. (2010). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology, 6* , 495–525.

Enzmann, D., & Podana, Z. (2010). Official crime statistics and survey data: Comparing trends of youth violence between 2000 and 2006 in cities of the Czech Republic, Germany, Poland, Russia, and Slovenia. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *16*(3), 191-205.

Fisher, D., & Beech, A. R. (2007). The implicit theories of rapists and sexual murderers. In T. A. Gannon, T. Ward, A. R. Beech, & D. Fisher (Eds.), *Aggressive offenders' cognition: Theory, research and practice*. Chichester, UK: John Wiley & Sons.

Fisher, L., & Blair, R. J. R. (1998). Cognitive impairment and its relationship to psychopathic tendencies in children with emotional and behavioral difficulties. *Journal of abnormal child psychology*, *26*(6), 511-519.

Fonagy, P. (2004). Psychodynamic therapy with children. In H. Steiner (Ed.), Handbook of mental health interventions in children and adolescents: An integrated developmental approach (pp.621-658). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Fonagy, P., (2011). The Mentalization-Focused Approach to Social Development. In *Mentalization* (pp. 21-74). Routledge.

Fonagy, P., & Allison, E. (2014). The role of mentalizing and epistemic trust in the therapeutic relationship. *Psychotherapy*, *51*(3), 372.

Fonagy, P., & Bateman, A. (2008). The development of borderline personality disorder – a mentalizing model. Journal of Personality Disorders, 22, 4–21.

Fonagy P, Bateman AW, Luyten P (2012). Introduction and overview. In Bateman AW, Fonagy P (Eds), Handbook of Mentalizing in Mental Health Practice. Washington, American Psychiatric Publishing.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E., & Target, M. (2004). Affect regulation, mentalization, and the development of the self. London: H.

Fonagy, P., & Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. Development and Psychopathology, 21, 1355–1381.

Fonagy, P., Luyten, P., Moulton-Perkins, A., Lee, Y. W., Warren, F., Howard, S.,... Lowyck, B. (2016). Development and validation of a self-report measure of mentalizing: The Reflective Functioning Questionnaire. PLoS ONE, 11, e0158678.

Fonagy, P., Steele, H., Moran, G., Steele, M., & Higgitt, A. (1991). The capacity for understanding mental states: the reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. Infant Mental Health Journal, 13, 200–217.

Forgas, J. P., Kruglanski A. W., Williams K. D. (2011). The Psychology of Social Conflict and Aggression *Homo Aggressivus Revisited. In* K. D.Williams, A. W. Kruglanski, & J. P. Forgas (Ed.), *The psychology of social conflict and aggression*. Psychology Press.

Fraser, M. W., Kirby, L. D., & Smokowski, P. R. (2004). Risk and resilience in childhood. *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective*, *2*, 13-66.

Frick, P. J. (2006). Developmental pathways to conduct disorder. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, *15*(2), 311-331.

Freud, S. (1916). Some character-types met with in psycho-analytic work: III Criminals from a sense of guilt. Standard Edition, 14, 332–333

Garofalo, C., Holden, C. J., Zeigler-Hill, V., & Velotti, P. (2016). Understanding the connection between self-esteem and aggression: The mediating role of emotion dysregulation. *Aggressive behavior*, *42*(1), 3-15.

Genderen, H. V., Rijkeboer, M., & Arntz., A. (2015). Theoretical Model. Schemas, Coping Styles and Modes. In V. M.Vreeswijk, J., Broersen, & M. Nadort, (2015). *The Wiley-*

Blackwell handbook of schema therapy: Theory, research, and practice. John Wiley & Sons.

Gendreau, P. L., & Archer, J. (2005). Subtypes of aggression and humans and animals. In R.E. Tremblay, W.W., Hartup & J. Archer (Eds.) Developmental origins of aggression (pp. 178-201). New York: Guilford Press.

Gilam, G., & Hendler, T. (2016). Deconstructing anger in the human brain. Current Topics in Behavioral Neurosciences, 30, 257–273.

Goffman E (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Double Day.

Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, *26*(1), 41-54.

Gresham, D., Gullone, E., (2012), Emotion regulation strategy use in children and adolescents: The explanatory roles of personality and attachment. *Personality and Individual Differences* 52, 616-621.

Gross, J.J., (2010). Emotion Regulation: Past, Present, Future. *Cognition & Emotion,* 13(5), 551-573.

Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, *39*(3), 281-291.

Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, *2*, 271-299.

Gross, J. J. (2015). Emotion regulation: Current status and future prospects. Psychological Inquiry, 26, 1–26.

Gross, J. J. & John, O. P., (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: Personality processes, individual differences, and life span development. *Journal of personality*, *72*(6), 1301-1334.

Gross, J. J., & Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation.* New York, NY: Guilford Press.

Gullone, E., Hughes, E. K., King, N. J., & Tonge, B. (2010). The normative development of emotion regulation strategy use in children and adolescents: a 2-year follow-up study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51,* 567–574.

Ha, C., Sharp, C., & Goodyer, I. (2011). The role of child and parental mentalizing for the development of conduct problems over time. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *20*(6), 291.

Herrenkohl, T. I., Maguin, E., Hill, K. G., Hawkins, J. D., Abbott, R. D., & Catalano, R. F. (2000). Developmental risk factors for youth violence. *Journal of adolescent health*, *26*(3), 176-186.

Huesmann, L. R. (1998). The role of social information processing and cognitive schema in the acquisition and maintenance of habitual aggressive behavior. In R. G. Geen & E. Donnerstein (eds), *Human Aggression: Theories, Research, and Implications for Social Policy* (pp. 73–109). San Diego, CA: Academic Press.

Hinshaw, S. P., & Beauchaine, T. P. (2016). The developmental psychopathology perspective on externalizing behavior dimensions and externalizing disorders. *The Oxford handbook of externalizing spectrum disorders*, 90-104.

Huesmann, L. R. (1998). The role of information processing and cognitive schema in the acquisition and maintenance of habitual aggressive behavior. In R. G. Geen & E. Donnerstein (Eds), *Human aggression: Theories, research and implications for social policy* (pp. 73–109). San Diego, CA: Academic Press.

Kashdan, T. B., & Breen, W. E. (2008). Social anxiety and positive emotions: A prospective examination of a self-regulatory model with tendencies to suppress or express emotions as a moderating variable. *Behavior Therapy*, *39*(1), 1-12.

Katznelson, H. (2014). Reflective functioning: A review. *Clinical psychology review*, *34*(2), 107-117.

Kokkinos, C. M., Algiovanoglou, I., & Voulgaridou, I. (2019). Emotion Regulation and Relational Aggression in Adolescents: Parental Attachment as Moderator. *Journal of Child and Family Studies*, 1-15.

Krahé, B. (2013). *The social psychology of aggression*. Psychology Press.

Lahey BB, Waldman ID, McBurnett K., (1999). The development of antisocial behavior, an integrative causal model. *J Child Psychol Psychiatry*, 40(5), 699-682.

Langston, C. A., & Cantor, N. (1989). Social anxiety and social constraint: When making friends is hard. *Journal of Personality and Social Psychology*, *56*(4), 649.

Laws, B., & Crewe, B. (2016). Emotion regulation among male prisoners. *Theoretical Criminology*, *20*(4), 529-547.

Levinson, A., & Fonagy, P. (2004). Offending and attachment: The relationship between interpersonal awareness and offending in a prison population with psychiatric disorder. *Canadian Journal of Psychoanalysis, 12,* 225–251.

Lobbestael, J., van Vreeswijk, M., & Arntz, A. (2007). Shedding light on schema modes: A clarification of the mode concept and its current research status. *Netherlands Journal of Psychology*, *63*, 69–78.

Loeber, R., Green, S. M., Lahey, B. B., Christ, M. A. G., & Frick, P. J. (1992). Developmental sequences in the age of onset of disruptive child behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, *1*(1), 21-41.

Loper, A. B. (2003). The relationship of maladaptive beliefs to personality and behavioral adjustment among incarcerated women. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, *17*, 253–266.

Lorenz, K. (1966). *Evolution and modification of behavior*. London: Methuen.

Marcus, R. F. (2017). *The development of aggression and violence in adolescence*. Springer.

Mauss, I. B., Cook, C. L., Cheng, J. Y. J., & Gross, J. J. (2007). Individual differences in cognitive reappraisal: Experiential and physiological responses to an anger provocation. *International Journal of Psychophysiology*, *66*, 116-124.

Mauss, I. B., Cook, C. L., & Gross, J. J. (2007). Automatic emotion regulation during anger provocation. *Journal of Experimental Social Psychology*, *43*, 698-711.

Mauss, I. B., Evers, C., Wilhelm, F. H., & Gross, J. J. (2006). How to bite your tongue without blowing your top: Implicit evaluation of emotion regulation predicts affective responding to anger provocation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *32*, 589-602.

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2015). Attachment-Related Contributions to the Study of Psychopathology. *Handbook of psychodynamic approaches to psychopathology*, 27-46.

Miller, N. E., & Dollard, J. (1941). Social learning and imitation. New Haven, CT, US: Yale University Press.

Mitrofan, N., & Ciuluvică, C. (2012). Anger and hostility as indicators of emotion regulation and of the life satisfaction at the beginning and the ending period of the adolescence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *33*, 65-69.

Möller, C., Falkenström, F., Holmqvist Larsson, M., & Holmqvist, R. (2014). Mentalizing in young offenders. *Psychoanalytic psychology*, *31*(1), 84.

Nagin D, Trembly RE, (1999). Trajactories of boys' physical aggression, opposition hyperactivity on the path to physically violent and non-violent juvenile delinquency. *Child Development*, 70(5):1181-1196.

Norstrom, T., & Pape, H. (2010). Alcohol, suppressed anger and violence. Addiction, 105(9), 1580–1586.

O'Connor, T. G. & Hirsch, N. (1999). Intra-individual differences and relationshipspecificity of mentalizing in early adolescence. *Social Development*, *8*, 256–274.

Orue, I., Calvete, E., & Fernández-González, L. (2019). *Early Maladaptive Schemas and Social Information Processing in Child-to-Parent Aggression. Journal of Interpersonal Violence*

Packer, G., Best, D., Day, E., & Wood, K. (2009). Criminal thinking and self-control among drug users in court mandated treatment. *Criminology & Criminal Justice*, *9*(1), 93-110.

Riediger, M., & Klipker, K. (2014). Emotion regulation in adolescence. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 187-202). New York, NY, US: Guilford Press.

Richards, J. M., & Gross, J. J. (2000). Emotion regulation and memory: the cognitive costs of keeping one's cool. *Journal of personality and social psychology*, *79*(3), 410.

Richardson , G. (2005) Early maladaptive schemas in a sample of British adolescent sexual abusers: implications for therapy . *Journal of Sexual Aggression* , *11* (3), 259 – 276.

Roberton, T., Daffern, M., & Bucks, R. S. (2012). Emotion regulation and aggression. *Aggression and violent behavior*, *17*(1), 72-82.

Rutter M, Giller H, Hagel A. (1998). Antisocial Behavior by Young People. New York: Cambridge University Press, 1998;27-43.

Saxena, P., Dubey, A., & Pandey, R. (2011). Role of emotion regulation difficulties in predicting mental health and well-being. *SIS Journal of Projective Psychology & Mental Health*, *18*(2), 147.

Schutte, N. S., Malouff, J. M., & Bhullar, N. (2009). The assessing emotions scale. In *Assessing emotional intelligence* (pp. 119-134). Springer, Boston, MA.

Scott, J. P., DiLillo, D., Maldonado, R. C., & Watkins, L. E. (2015). Negative urgency and emotion regulation strategy use. Associations with displaced aggression. Aggressive Behavior, 41, 502–512.

Sharp, C. (2006). Mentalizing problems in childhood disorders. *Handbook of mentalization-based treatments*, 201-212.

Sharp, C., & Fonagy, P. (2008). The parent's capacity to treat the child as a psychological agent: Constructs, measures and implications for developmental psychopathology. *Social development*, *17*(3), 737-754.

Siegel, L. J., & Welsh, B. C. (2014). *Juvenile delinquency: Theory, practice, and law*. Cengage Learning.

Silk, J. S., Steinberg, L., & Morris, A. S. (2003). Adolescents' emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child development*, *74*(6), 1869-1880.

Slade, A., Grienenberger, J., Bernbach, E., Levy, D., & Locker, A. (2005). Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: A preliminary study. *Attachment & Human Development*, *7*, 283–298.

Spinellis, C. D., Apospori, E., Kranidioti, M., Symiyianni, Y., & Angelopoulou, N. (1994). Key-Findings of a Preliminary Self-Report Delinquency Study in Athens, Greece'. *Delinquent behavior among young people in the Western world*, 288-318.

Spielberger, C. D. (1980). Preliminary manual for the state-trait anger scale (STAS). *Tampa: University of South Florida Human Resources Institute*.

Spielberger, C. D., & Reheiser, E. C. (2010). The nature and measurement of anger. In *International handbook of anger* (pp. 403-412). Springer, New York, NY.

Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & human development*, *7*(4), 349-367.

Stillwell, A. M., Baumeister, R. F., & Del Priore, R. E. (2008). We're all victims here: Towards a psychology of revenge. *Basic and Applied Social Psychology*, *30*, 253-263.

Sullivan, T. N., Helms, S. W., Kliewer, W., & Goodman, K. L. (2010). Associations between sadness and anger regulation coping, emotional expression, and physical and relational aggression among urban adolescents. Social Development, 19(1),30–51.

Suitts, S., Dunn, K., & Sabree, N. (2014). Just Learning: The Imperative to Transform Juvenile Justice Systems into Effective Educational Systems. A Study of Juvenile Justice Schools in the South and the Nation. *Southern Education Foundation*.

Taubner, S., White, L. O., Zimmermann, J., Fonagy, P., & Nolte, T. (2012). Mentalization moderates and mediates the link between psychopathy and aggressive behavior in male adolescents.*Journal of the American Psychoanalytic Association, 60,* 605–612.

Taubner, S., White, L. O., Zimmermann, J., Fonagy, P., & Nolte, T. (2013). Attachment-related mentalization moderates the relationship between psychopathic traits and proactive aggression in adolescence. *Journal of abnormal child psychology*, *41*(6), 929-938.

Taubner, S., Zimmermann, L., Ramberg, A., & Schröder, P. (2016). Mentalization mediates the relationship between early maltreatment and potential for violence in adolescence. *Psychopathology*, *49*(4), 236-246.

Tremblay, P. F., & Dozois, D. J. (2009). Another perspective on trait aggressiveness: Overlap with early maladaptive schemas. *Personality and Individual Differences*, *46*(5-6), 569-574.

Tull, M. T., Jakupcak, M., Paulson, A., & Gratz, K. L. (2007). The role of emotional inexpressivity and experiential avoidance in the relationship between posttraumatic stress disorder symptom severity and aggressive behavior among men exposed to interpersonal violence. Anxiety, Stress, and Coping, 20(4), 337–351.

Vaillancourt, T., (2005). Indirect Aggression among Humans. Social Construct or Evolutionary Adaptation? In Tremblay, R. E., Hartup, W. W., & Archer, J. (Eds.). *Developmental origins of aggression*. Guilford Press.

VandenBos, G. R. (2007). *APA dictionary of psychology*. Washington, DC: American Psychological Association

Van Wijk-Herbrink, M. F., Bernstein, D. P., Broers, N. J., Roelofs, J., Rijkeboer, M. M., & Arntz, A. (2018). Internalizing and externalizing behaviors share a common predictor: The effects of early maladaptive schemas are mediated by coping responses and schema modes. *Journal of abnormal child psychology*, *46*(5), 907-920.

Vitaro, F., & Brendgen, M. (2005). Proactive and Reactive Aggression: A Developmental Perspective.

World Health Organization, (2016). Youth violence, Fact sheet. Retrieved from http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs356/en/

Yoon, J., Hughes, J., Gaur, A., & Thompson, B. (1999). Social cognition in aggressive children: A meta-analytic review. Cognitive and Behavioral Practice, 6, 320–331.

Young, J. E. (1990). *Cognitive therapy for personality disorders*. Sarasota, FL: Professional Resources Press.

Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach* (rev. Ed.). Sarasota, FL: Professional Resources Press.

Young, J. E., & Brown, G. (2003). Young schema questionnaire short form. *New York: Cognitive Therapy Centre*.

Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2005). Schema therapy: A practitioner's guide. Guilford Press.

Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C., & Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. Journal of Developmental Behavioral Pediatrics, 27, 155-168.

Zhan, J., Wu, X., Fan, J., Guo, J., Zhou, J., Ren, J., . . . Luo, J. (2017). Regulating anger under stress via cognitive reappraisal and sadness. Frontiers in Psychology, 8, 1–13.

Zillmann, D. (1988). Cognition-excitation interdependences in aggressive behavior. *Aggressive Behavior*, *14*(1), 51-64.

Zimmermann, P., & Thompson, R. A. (2014). New directions in developmental emotion regulation research across the life span: Introduction to the special section. *International Journal of Behavioral Development 38*(2) 139–141.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Γαλάνης Π. Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2017.

Κουράκης Ν., (1999). Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία. Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα, Εκδόσεις Σακούλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

Centers for Disease Control and Prevention. (2015). *Understanding youth violence, factsheet.* Retrieved from https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/youthviolence-factsheet.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι:

1η Ενότητα: Ερωτηματολόγιο Συναισθηματικής Εξισορρόπησης (ΕΣΕ)

Θα ήθελα να σας κάνω μερικές ερωτήσεις σχετικά με τη συναισθηματική σας ζωή, ιδίως, πώς έχετε τον έλεγχο (δηλαδή, τη ρύθμιση και τη διαχείριση) των συναισθημάτων σας. Οι παρακάτω ερωτήσεις αφορούν δύο διαφορετικές πτυχές της συναισθηματικής σας ζωής. Η μία αφορά τη συναισθηματική εμπειρία σας (πώς αισθάνεσαι μέσα σου) και η άλλη τη συναισθηματική σας έκφραση (πώς εκφράζεις τα συναισθήματα σου, με τον τρόπο που μιλάς, εκφράζεις το σώμα σου ή συμπεριφέρεσαι.
Σας παρακαλώ να απαντήσετε με βάση την ακόλουθη κλίμακα, σημειώνοντας με ένα *«√»* μία επιλογή σε κάθε ερώτηση:

1	2	3	4	5	6	7
Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ κάπως	Ουδέτερα	Συμφωνώ κάπως	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ απόλυτα

		1	2	3	4	5	6	7
1	Όταν θέλω να νιώσω περισσότερο *θετικό* συναίσθημα (όπως χαρά ή ενθουσιασμό), *αλλάζω τον τρόπο που σκέφτομαι.*							
2	Κρατάω τα συναισθήματα μου για τον εαυτό μου.							
3	Όταν θέλω να νιώσω *λιγότερο αρνητικό* συναίσθημα (όπως λύπη ή θυμό), *αλλάζω τον τρόπο που σκέφτομαι.*							
4	Όταν νιώθω *θετικά συναισθήματα*, προσέχω να μην τα εκφράζω.							
5	Όταν είμαι αντιμέτωπος/η με μία αγχωτική κατάσταση, κάνω τον εαυτό μου *να σκεφτεί* με τρόπο που θα με βοηθήσει να παραμείνω ήρεμος.							
6	Ελέγχω τα συναισθήματα μου με το *να μην τα εκφράζω.*							
7	Όταν θέλω να νιώσω πιο θετικό συναίσθημα *αλλάζω τον τρόπο με τον οποίο σκέφτομαι* την κατάσταση.							
8	Ελέγχω τα συναισθήματα μου *αλλάζοντας τον τρόπο που σκέφτομαι για* την κατάσταση στην οποία βρίσκομαι							
9	Όταν νιώθω αρνητικά συναισθήματα, φροντίζω να μην τα εκφράζω.							
10	Όταν θέλω να νιώσω *λιγότερο αρνητικό* συναίσθημα, *αλλάζω τον τρόπο που σκέφτομαι για την κατάσταση.*							

2η Ενότητα: Ερωτηματολόγιο Αναστοχαστικής Λειτουργίας

Παρακαλώ σκεφτείτε τις παρακάτω 8 δηλώσεις. Για την κάθε δήλωση, επιλέξτε έναν αριθμό ανάμεσα στο 1 και το 7 για να αντιπροσωπεύσει κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε και γράψτε τον επιλεγμένο αριθμό δίπλα στην κάθε δήλωση. Παρακαλούμε να μην σκεφτείτε πολύ την κάθε απάντηση, η πρώτη αυθόρμητη απάντηση είναι συνήθως και η καλύτερη.

1	2	3	4	5	6	7
Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ αρκετά	Διαφωνώ κάπως	Ουδέτερα	Συμφωνώ κάπως	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ πολύ

		1	2	3	4	5	6	7
1	Οι σκέψεις των ανθρώπων είναι ένα μυστήριο για εμένα							
2	Ξέρω πάντα πώς αισθάνομαι							
3	Δεν γνωρίζω πάντα γιατί κάνω αυτό που κάνω							
4	Όταν είμαι εκνευρισμένος λέω πράγματα χωρίς στην πραγματικότητα να ξέρω γιατί τα λέω							
5	Όταν είμαι θυμωμένος λέω πράγματα για τα οποία μετανιώνω αργότερα							
6	Αν νιώθω ανασφαλής μπορεί να συμπεριφέρομαι με τρόπους που ενοχλούν τους άλλους							
7	Μερικές φορές κάνω πράγματα χωρίς πραγματικά να ξέρω ακριβώς γιατί							
8	Τα έντονα συναισθήματα συχνά θολώνουν τη σκέψη μου							

3η Ενότητα

Πιο κάτω περιγράφονται μερικές καταστάσεις που συμβαίνουν στην καθημερινή ζωή. Βάλε σε κύκλο τον αριθμό που δείχνει πόσο πολύ συμφωνείς ή διαφωνείς με την κάθε κατάσταση.

		Διαφωνώ απόλυτα	**Διαφωνώ**	**Ουδέτερο**	**Συμφωνώ**	**Συμφωνώ απόλυτα**
1	Μερικοί από τους φίλους μου νομίζουν ότι είμαι ευέξαπτος, πως εκνευρίζομαι εύκολα.	1	2	3	4	5
2	Αν χρειαστεί να καταφύγω στη βία για να υπερασπιστώ τα δικαιώματα μου, θα το κάνω.	1	2	3	4	5
3	Όταν οι άλλοι είναι ιδιαίτερα καλοί μαζί μου, αναρωτιέμαι τι να θέλουν.	1	2	3	4	5
4	Όταν διαφωνώ με τους φίλους μου, τους το λέω ανοιχτά.	1	2	3	4	5
5	Έχει τύχει να θυμώσω τόσο ώστε να σπάσω πράγματα.	1	2	3	4	5
6	Δε μπορώ να αποφύγω τον καυγά όταν οι άλλοι διαφωνούν μαζί μου.	1	2	3	4	5
7	Αναρωτιέμαι μερικές φορές γιατί νιώθω τόση πικρία με μερικά πράγματα.	1	2	3	4	5
8	Καμιά φορά μου τυχαίνει να μην μπορώ να συγκρατήσω τα νεύρα μου και χτυπάω κάποιον άλλον.	1	2	3	4	5
9	Είμαι ένα ήρεμο άτομο.	1	2	3	4	5
10	Είμαι καχύποπτος με ξένους που δείχνουν υπερβολικά φιλικοί.	1	2	3	4	5
11	Έχω απειλήσει άτομα που ξέρω.	1	2	3	4	5
12	«Φουντώνω» εύκολα, μα μου περνάει και γρήγορα.	1	2	3	4	5
13	Αν με προκαλέσουν αρκετά, μπορεί και να χτυπήσω κάποιον.	1	2	3	4	5
14	Όταν κάποιος με ενοχλεί θα προτιμήσω να του πω πω τι σκέφτομαι για εκείνον.	1	2	3	4	5

		Διαφωνώ απόλυτα	**Διαφωνώ**	**Ουδέτερο**	**Συμφωνώ**	**Συμφωνώ απόλυτα**
15	Μερικές φορές με τρώει η ζήλια.	1	2	3	4	5
16	Δεν μπορώ να σκεφτώ κανένα σοβαρό λόγο για να φτάσω σε σημείο να χτυπήσω κάποιον.	1	2	3	4	5
17	Καμιά φορά νιώθω αδικημένος από τη ζωή.	1	2	3	4	5
18	Δυσκολεύομαι να συγκρατήσω τα νεύρα μου.	1	2	3	4	5
19	Όταν απογοητεύομαι, αφήνω να φανεί ο εκνευρισμός μου και το καταλαβαίνουν οι άλλοι.	1	2	3	4	5
20	Καμιά φορά αισθάνομαι ότι οι άλλοι γελάνε εις βάρος μου, πίσω από την πλάτη μου.	1	2	3	4	5
21	Διαφωνώ συχνά με τους άλλους.	1	2	3	4	5
22	Αν κάποιος με χτυπήσει, θα τον χτυπήσω και εγώ.	1	2	3	4	5
23	Καμιά φορά αισθάνομαι να έχω τόσο τεντωμένα νεύρα που μου φαίνεται πως θα εκραγώ.	1	2	3	4	5
24	Φαίνεται πως οι ευκαιρίες στη ζωή παρουσιάζονται μόνο στους άλλους.	1	2	3	4	5
25	Υπήρξαν άνθρωποι που επειδή το παρατράβηξαν φτάσαμε στα χέρια.	1	2	3	4	5
26	Ξέρω ότι κάποιοι «φίλοι» μου μιλούν για μένα πίσω από την πλάτη μου.	1	2	3	4	5
27	Οι φίλοι μου λένε πως μου αρέσει να πηγαίνω κόντρα στους άλλους.	1	2	3	4	5
28	Μερικές φορές αρπάζομαι και εκνευρίζομαι χωρίς σοβαρό λόγο.	1	2	3	4	5
29	Μπλέκω σε καυγάδες λίγο πιο συχνά απ' ότι άλλα άτομα.	1	2	3	4	5

4η Ενότητα

Ακολουθούν κάποιες προτάσεις με τις οποίες κανείς θα μπορούσε να περιγράψει τον εαυτό του. Παρακαλώ διαβάστε την κάθε πρόταση και αποφασίστε πόσο καλά περιγράφει εσάς. Στην περίπτωση που δεν είστε σίγουρος/η, απαντήστε σύμφωνα με το πώς **νιώθετε** και όχι με το τι **νομίζετε** ότι ισχύει.

Κάποιες από τις προτάσεις αναφέρονται στη σχέση με τους γονείς ή τους συντρόφους σας. Αν κάποιος από αυτούς έχει πεθάνει, παρακαλώ απαντήστε στην ερώτηση βασιζόμενος στη σχέση που είχατε όταν ήταν εν ζωή. Αν στην παρούσα φάση δεν έχετε σύντροφο, αλλά είχατε συντρόφους στο παρελθόν, παρακαλώ απαντήστε βασιζόμενος/η στην τελευταία σημαντική συντροφική σχέση που είχατε.

Στη συνέχεια επιλέξτε την βαθμολογική κατάταξη από το 1 ως το 6 που σας περιγράφει
και σημειώστε το νούμερο στην αρχή κάθε πρότασης.

		Δεν ισχύει καθόλου για μένα	**Μάλλον δεν ισχύει για μένα**	**Μάλλον ισχύει**	**Ισχύει αρκετά για μένα**	**Ισχύει πάρα πολύ για μένα**	**Με περιγράφει τέλεια**
1	Δεν είχα κάποιο άτομο να με φροντίζει, να μοιράζεται τον εαυτό του μαζί μου, ή να νοιάζεται σε βάθος για οτιδήποτε μου συμβαίνει.	1	2	3	4	5	6
2	Θεωρώ ότι προσκολλώμαι σε ανθρώπους που νιώθω κοντά μου γιατί φοβάμαι ότι θα με εγκαταλείψουν.	1	2	3	4	5	6
3	Νιώθω ότι οι άλλοι θα με εκμεταλλευτούν.	1	2	3	4	5	6
4	Δεν ανήκω κάπου. Δεν μπορώ να ενταχθώ.	1	2	3	4	5	6
5	Κανένας άνδρας/καμία γυναίκα που να επιθυμώ δεν θα μπορούσε να με αγαπήσει εάν έβλεπε τα ελαττώματά μου.	1	2	3	4	5	6
6	Σχεδόν τίποτα από αυτά που κάνω στη δουλειά δεν είναι τόσο καλό όσο εκείνα που μπορούν να κάνουν οι άλλοι.	1	2	3	4	5	6
7	Νιώθω ότι δεν είμαι ικανός/ή να αντεπεξέλθω μόνος μου στην καθημερινή ζωή.	1	2	3	4	5	6
8	Δεν μπορώ να ξεφύγω από την αίσθηση ότι κάτι κακό πρόκειται να συμβεί.	1	2	3	4	5	6
9	Δεν έχω καταφέρει να διαχωρίσω τον εαυτό μου από τους γονείς μου, όπως συμβαίνει με άλλους ανθρώπους της ηλικίας μου.	1	2	3	4	5	6
10	Πιστεύω πως εάν κάνω αυτό που θέλω, είναι σαν να πηγαίνω γυρεύοντας για προβλήματα.	1	2	3	4	5	6
11	Συνήθως εγώ είμαι αυτός/ή που καταλήγει να φροντίζει τους κοντινούς μου ανθρώπους.	1	2	3	4	5	6
12	Είμαι υπερβολικά συγκρατημένος/η, για να εκφράσω θετικά συναισθήματα στους άλλους (π.χ. να εκδηλώσω στοργή, να δείξω ότι νοιάζομαι).	1	2	3	4	5	6
13	Πρέπει να είμαι ο/η καλύτερος/η στα περισσότερα από αυτά που κάνω. Δεν μπορώ να δεχτώ να έρχομαι δεύτερος/η	1	2	3	4	5	6
14	Δυσκολεύομαι ιδιαίτερα να δεχτώ το «όχι» ως απάντηση, όταν θέλω κάτι από τους άλλους.	1	2	3	4	5	6
15	Δεν καταφέρνω να πειθαρχήσω τον εαυτό μου, ώστε να ολοκληρώνω καθημερινές δραστηριότητες ή βαρετά καθήκοντα.	1	2	3	4	5	6
16	Το να έχω χρήματα και να γνωρίζω επιφανείς ανθρώπους με κάνει να νιώθω ότι αξίζω.	1	2	3	4	5	6
17	Ακόμη κι αν όλα φαίνεται να πηγαίνουν καλά, νιώθω ότι αυτό είναι μόνο προσωρινό.	1	2	3	4	5	6
18	Εάν κάνω κάποιο λάθος, μου αξίζει να τιμωρηθώ.	1	2	3	4	5	6
19	Γενικά, οι άλλοι δεν ήταν εκεί για να μου δώσουν ζεστασιά, στήριγμα και στοργή.	1	2	3	4	5	6

		Δεν ισχύει καθόλου για μένα	**Μάλλον δεν ισχύει για μένα**	**Μάλλον ισχύει**	**Ισχύει αρκετά για μένα**	**Ισχύει πάρα πολύ για μένα**	**Με περιγράφει τέλεια**
20	Χρειάζομαι τόσο πολύ τους άλλους ανθρώπους που ανησυχώ ότι θα τους χάσω.	1	2	3	4	5	6
21	Νιώθω ότι δεν μπορώ να αφεθώ όταν είμαι με άλλους ανθρώπους, γιατί εσκεμμένα θα με πληγώσουν.	1	2	3	4	5	6
22	Είμαι ουσιαστικά διαφορετικός/ή από τους άλλους ανθρώπους.	1	2	3	4	5	6
23	Κανένα άτομο που να επιθυμώ δεν θα ήθελε να μείνει κοντά μου, εάν ήξερε τον πραγματικό μου εαυτό.	1	2	3	4	5	6
24	Είμαι ανίκανος/η να επιτύχω πράγματα.	1	2	3	4	5	6
25	Θεωρώ τον εαυτό μου εξαρτημένο άτομο όσο αφορά στην καθημερινή λειτουργία.	1	2	3	4	5	6
26	Νιώθω ότι ανά πάσα στιγμή κάποια καταστροφή (φυσική, εγκληματική, οικονομική, ιατρική) μπορεί να συμβεί.	1	2	3	4	5	6
27	Οι γονείς μου κι εγώ έχουμε την τάση να παρεμβαίνουμε υπερβολικά ο ένας στη ζωή και τα προβλήματα του άλλου.	1	2	3	4	5	6
28	Νομίζω ότι δεν έχω άλλη επιλογή από το να υποκύπτω στις επιθυμίες των άλλων γιατί διαφορετικά θα με εκδικηθούν ή θα με απορρίψουν με κάποιο τρόπο.	1	2	3	4	5	6
29	Είμαι καλός άνθρωπος γιατί σκέφτομαι τους άλλους περισσότερο απ' ότι σκέφτομαι τον εαυτό μου.	1	2	3	4	5	6
30	Νιώθω αμηχανία να εκφράσω τα συναισθήματά σε άλλους.	1	2	3	4	5	6
31	Προσπαθώ να κάνω ότι καλύτερο μπορώ. Δεν μπορώ να συμβιβαστώ με το «αρκετά καλό».	1	2	3	4	5	6
32	Είμαι ιδιαίτερο άτομο και δεν θα έπρεπε να δέχομαι τους περιορισμούς που υπάρχουν για τους άλλους ανθρώπους.	1	2	3	4	5	6
33	Εάν δεν καταφέρνω να επιτύχω ένα στόχο, απογοητεύομαι εύκολα και τα παρατάω.	1	2	3	4	5	6
34	Τα επιτεύγματα έχουν μεγαλύτερη αξία για μένα εάν οι άλλοι άνθρωποι τα αναγνωρίζουν.	1	2	3	4	5	6
35	Εάν συμβεί κάτι καλό, ανησυχώ ότι πιθανότατα κάτι κακό θα ακολουθήσει.	1	2	3	4	5	6
36	Εάν δεν προσπαθήσω όσο πιο σκληρά μπορώ, θα πρέπει να περιμένω ότι θα χάσω.	1	2	3	4	5	6
37	Για μεγάλο μέρος της ζωής μου δεν ένιωσα ότι ήμουν κάτι ιδιαίτερο για κάποιον.	1	2	3	4	5	6

		Δεν ισχύει καθόλου για μένα	**Μάλλον δεν ισχύει για μένα**	**Μάλλον ισχύει**	**Ισχύει αρκετά για μένα**	**Ισχύει πάρα πολύ για μένα**	**Με περιγράφει τέλεια**
38	Ανησυχώ ότι οι άνθρωποι που νιώθω κοντά μου θα φύγουν ή θα με εγκαταλείψουν	1	2	3	4	5	6
39	Είναι απλά θέμα χρόνου να με προδώσει κάποιος.	1	2	3	4	5	6
40	Δεν ανήκω πουθενά. Είμαι μοναχικός/ή.	1	2	3	4	5	6
41	Είμαι ανάξιος/α της αγάπης, της προσοχής και σεβασμού των άλλων.	1	2	3	4	5	6
42	Οι περισσότεροι από τους άλλους ανθρώπους είναι πιο ικανοί από μένα όσο αφορά στη δουλειά (ή στο σχολείο) και στην επίτευξη πραγμάτων.	1	2	3	4	5	6
43	Στερούμαι κοινής λογικής.	1	2	3	4	5	6
44	Ανησυχώ μήπως δεχτώ επίθεση.	1	2	3	4	5	6
45	Είναι ιδιαίτερα δύσκολο για μένα και τους γονείς μου να αποκρύπτουμε λεπτομέρειες της ιδιωτικής μας ζωής ο ένας από τον άλλο, χωρίς να νιώθουμε προδομένοι ή ένοχοι.	1	2	3	4	5	6
46	Στις σχέσεις αφήνω τον άλλο να έχει το πάνω χέρι.	1	2	3	4	5	6
47	Αφιερώνω τόσο πολύ χρόνο κάνοντας πράγματα για τους ανθρώπους για τους οποίους νοιάζομαι, που έχω ελάχιστο χρόνο για μένα.	1	2	3	4	5	6
48	Δυσκολεύομαι να είμαι ζεστός/ή και αυθόρμητος/η.	1	2	3	4	5	6
49	Πρέπει να αντεπεξέρχομαι σε όλες μου τις υποχρεώσεις.	1	2	3	4	5	6
50	Απεχθάνομαι να με περιορίζουν ή να με εμποδίζουν να κάνω αυτό που θέλω.	1	2	3	4	5	6
51	Δυσκολεύομαι ιδιαίτερα να θυσιάσω την άμεση ικανοποίηση, προκειμένου να επιτύχω ένα μακροπρόθεσμο στόχο.	1	2	3	4	5	6
52	Νιώθω λιγότερο σημαντικός/ή, όταν οι άλλοι δε μου δίνουν ιδιαίτερη σημασία.	1	2	3	4	5	6
53	Όσο και να προσέχεις, σχεδόν πάντα κάτι θα πάει στραβά.	1	2	3	4	5	6
54	Εάν δεν κάνω αυτό που πρέπει, οφείλω να υποστώ τις συνέπειες.	1	2	3	4	5	6
55	Τις περισσότερες φορές, δεν είχα κάποιον που να με ακούει πραγματικά, να με καταλαβαίνει, ή νιώθει τις πραγματικές μου ανάγκες και συναισθήματα.	1	2	3	4	5	6
56	Απελπίζομαι όταν κάποιο άτομο για το οποίο νοιάζομαι απομακρύνεται από μένα.	1	2	3	4	5	6
57	Είμαι αρκετά καχύποπτος/η για τα κίνητρα ανθρώπων.	1	2	3	4	5	6
58	Νιώθω αποξενωμένος/η από τους άλλους ανθρώπους.	1	2	3	4	5	6
59	Νιώθω ότι δεν είμαι άξιος/α να αγαπηθώ.	1	2	3	4	5	6
60	Δεν είμαι όσο ταλαντούχος/α είναι οι περισσότεροι άνθρωποι στη δουλειά τους (ή το σχολείο)	1	2	3	4	5	6
61	Εάν εμπιστευτώ την κρίση μου σε καθημερινές καταστάσεις, θα πάρω τη λάθος απόφαση.	1	2	3	4	5	6

		Δεν ισχύει καθόλου για μένα	**Μάλλον δεν ισχύει για μένα**	**Μάλλον ισχύει**	**Ισχύει αρκετά για μένα**	**Ισχύει πάρα πολύ για μένα**	**Με περιγράφει τέλεια**
62	Ανησυχώ μήπως βρεθώ στο δρόμο ή γίνω περιθωριακός/ή.	1	2	3	4	5	6
63	Συχνά νιώθω ότι οι γονείς μου ζουν μέσα από μένα – δεν έχω τη δική μου ζωή.	1	2	3	4	5	6
64	Αφήνω πάντα τους άλλους να επιλέγουν για μένα και έτσι δεν ξέρω τι πραγματικά θέλω για τον εαυτό μου.	1	2	3	4	5	6
65	Ανέκαθεν ήμουν αυτός/ή που άκουγε τα προβλήματα όλων των άλλων.	1	2	3	4	5	6
66	Συγκρατώ τον εαυτό μου τόσο πολύ που οι άλλοι νομίζουν ότι δεν έχω συναισθήματα.	1	2	3	4	5	6
67	Νιώθω ότι υπάρχει μια συνεχής πίεση να επιτύχω και να καταφέρω πράγματα.	1	2	3	4	5	6
68	Νιώθω ότι δεν θα έπρεπε να ακολουθώ τους συνήθεις κανόνες και συμβάσεις, όπως όλοι οι άλλοι άνθρωποι.	1	2	3	4	5	6
69	Δεν μπορώ να πιέσω τον εαυτό μου να κάνει πράγματα που δεν με ευχαριστούν, ακόμη κι όταν ξέρω ότι είναι για το καλό μου.	1	2	3	4	5	6
70	Εάν κάνω κάποιο σχόλιο σε μια συνάντηση ή με συστήσουν σε μια συγκέντρωση, αναζητώ την αναγνώριση και το θαυμασμό των άλλων.	1	2	3	4	5	6
71	Όσο σκληρά κι αν εργάζομαι, ανησυχώ ότι θα καταστραφώ οικονομικά.	1	2	3	4	5	6
72	Δεν έχει σημασία για ποιο λόγο κάνω ένα λάθος. Όταν κάνω κάτι στραβό, θα πρέπει να τιμωρηθώ.	1	2	3	4	5	6
73	Σπάνια είχα ένα δυνατό άτομο να μου δώσει μια σωστή συμβουλή ή κατεύθυνση όταν δεν είμαι σίγουρος/η για το τι πρέπει να κάνω.	1	2	3	4	5	6
74	Μερικές φορές ανησυχώ τόσο πολύ μήπως οι άλλοι με αφήσουν, που τους απομακρύνω από κοντά μου.	1	2	3	4	5	6
75	Συνήθως βρίσκομαι σε επαγρύπνηση για τα απώτερα κίνητρα των άλλων.	1	2	3	4	5	6
76	Πάντα νιώθω εκτός κάθε ομάδας.	1	2	3	4	5	6
77	Είμαι τόσο μη αποδεκτός/ή στην ουσία μου, ώστε να μην μπορώ να αποκαλύψω τον εαυτό μου στους άλλους ανθρώπους.	1	2	3	4	5	6
78	Δεν είμαι τόσο έξυπνος/η όσο είναι οι περισσότεροι άνθρωποι στη δουλειά (ή το σχολείο).	1	2	3	4	5	6
79	Δεν αισθάνομαι σίγουρος/η για την ικανότητά μου να αντιμετωπίζω καθημερινά προβλήματα που εμφανίζονται.	1	2	3	4	5	6

		Δεν ισχύει καθόλου για μένα	**Μάλλον δεν ισχύει για μένα**	**Μάλλον ισχύει**	**Ισχύει αρκετά για μένα**	**Ισχύει πάρα πολύ για μένα**	**Με περιγράφει τέλεια**
80	Ανησυχώ ότι πρόκειται να εκδηλώσω σοβαρή ασθένεια, παρά το γεγονός ότι ο γιατρός δεν έχει διαγνώσει κάτι σοβαρό.	1	2	3	4	5	6
81	Συχνά νιώθω ότι δεν έχω τη δική μου ξεχωριστή ταυτότητα ως προς τους γονείς μου ή το/τη σύντροφό μου.	1	2	3	4	5	6
82	Δυσκολεύομαι πολύ να απαιτήσω να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά μου και να λαμβάνονται υπόψη τα συναισθήματά μου.	1	2	3	4	5	6
83	Οι άνθρωποι γύρω μου θεωρούν ότι κάνω υπερβολικά πολλά για τους άλλους και όχι αρκετά για μένα.	1	2	3	4	5	6
84	Οι άλλοι με θεωρούν συναισθηματικά σφιγμένο/η.	1	2	3	4	5	6
85	Δε μου επιτρέπω να ξεφύγω εύκολα ή να βρω δικαιολογίες για τα λάθη μου.	1	2	3	4	5	6
86	Νιώθω ότι αυτό που εγώ έχω να προσφέρω είναι πολύ πιο σπουδαίο από οποιαδήποτε συνεισφορά των άλλων.	1	2	3	4	5	6
87	Σπανίως καταφέρνω να μείνω πιστός/ή στις αποφάσεις μου.	1	2	3	4	5	6
88	Οι έπαινοι και οι φιλοφρονήσεις με κάνουν να νιώθω σημαντικός/ή (ότι αξίζω).	1	2	3	4	5	6
89	Ανησυχώ ότι μια λάθος απόφαση θα μπορούσε να οδηγήσει στην καταστροφή.	1	2	3	4	5	6
90	Είμαι ένα κακό άτομο που αξίζει να τιμωρηθεί.	1	2	3	4	5	6

5η Ενότητα: Δημογραφικά στοιχεία

Ηλικία: _____

Φύλο: ΑΝΔΡΑΣ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 2

Υπηκοότητα: _____

Ηλικία τέλεσης πρώτης παραβατικής πράξης: _____

Αδίκημα για το οποίο έχεις εγκλειστεί: _____

Σημειώστε με ένα «√» μία επιλογή σε κάθε ερώτηση:

Στην παιδική σου ηλικία έζησες με:

Φυσικούς γονείς 1 ☐

Παππούδες 2 ☐

Θετούς γονείς 3 ☐

Άλλους συγγενείς 4 ☐

Μεγάλωσες σε ίδρυμα 5 ☐

Τωρινή οικογενειακή κατάσταση:

Έγγαμος 1 ☐ Εν διαστάσει/διαξευγμένος 2 ☐

Είχα δεσμό 3 ☐ Δεν είχα δεσμό 4 ☐

Πριν την φυλάκιση σου ποια ήταν η απασχόληση σου:

Άνεργος 1 ☐ Περιστασιακή απασχόληση 2 ☐ Δεν εργαζόμουν γιατί φρόντιζα την οικογένεια 3 ☐
Σπουδαστής 4 ☐ Επισκέπτης σε αυτή την χώρα 5 ☐ Ζούσα από το έγκλημα 6 ☐
Είχα έμμισθη εργασία 7 ☐

Επίπεδο εκπαίδευσης:

Δεν γνωρίζω γραφή και ανάγνωση 1 ☐ Γνωρίζω γραφή και ανάγνωση 2 ☐

Δημοτικό 3 ☐ Γυμνάσιο 4 ☐ Λύκειο 5 ☐ ΤΕΙ 6 ☐

Τεχνική Σχολή 7 ☐ ΑΕΙ 8 ☐ Άλλο 9 ☐

Ερωτηματολόγιο Δημογραφικών στοιχείων # ομάδα β'

Ημερομηνία γέννησης: …….

Φύλο: ΑΝΔΡΑΣ 1 ΓΥΝΑΙΚΑ 2

Υπηκοότητα: ……

Στην παιδική σου ηλικία έζησες με:

Φυσικούς γονείς 1

Παππούδες 2

Θετούς γονείς 3

Άλλους συγγενείς 4

Μεγάλωσες σε ίδρυμα 5

Τωρινή οικογενειακή κατάσταση:

Έγγαμος 1 Εν διαστάσει/διαξευγμένος 2

Έχω δεσμό 3 Δεν έχω δεσμό 4

Η τωρινή σου απασχόληση:

Άνεργος 1 Περιστασιακή απασχόληση 2 Δεν εργάζομαι γιατί φροντίζω την οικογένεια 3 Σπουδαστής 4 Επισκέπτης σε αυτή την χώρα 5 Έμμισθη εργασία 6
Σπουδάζω και εργάζομαι 7

Επίπεδο εκπαίδευσης:

Δεν γνωρίζω γραφή και ανάγνωση 1 Γνωρίζω γραφή και ανάγνωση 2 Δημοτικό 3 Γυμνάσιο 4 Λύκειο 5 ΤΕΙ 6 Τεχνική Σχολή 7 ΑΕΙ 8 Άλλο 9

Έχεις ποτέ συλληφθεί από την αστυνομία; Ναι 1 Όχι 2

Αν ναι, πόσες φορές; ……

Για ποιο λόγο έχεις συλληφθεί; ……

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ:

Έγγραφο ενυπόγραφης συγκατάθεσης για συμμετοχή σε έρευνα

Καλείστε να συμμετέχετε σε μία έρευνα η οποία: διενεργείται στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας της Σπυρίδωνος Ελπίδας, φοιτήτριας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών της Ψυχιατροδικαστικής, της Ιατρικής Σχολής του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Επόπτρια της ερευνητικής διαδικασίας είναι η Γιαννοπούλου Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδοψυχιατρικής στη Β΄ Ψυχιατρική Κλινική του Π.Γ.Ν. «Αττικόν».

Για να συμμετέχετε στην έρευνα: πρέπει να είσαστε 18-24 ετών και να έχετε γνώση της ελληνικής γλώσσας. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική. Μπορείτε να αφιερώσετε όσο χρόνο χρειάζεστε για να διαβάσετε το έγγραφο ενυπόγραφης συγκατάθεσης. Αντίγραφο αυτού του εντύπου θα σας δοθεί.

Η ερευνητική εργασία μελετά: (α) πρότυπα πεποιθήσεων και ιδεών που έχουν αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας, (β) τρόπους κατανόησης και ερμηνείας της συμπεριφοράς του εαυτού και των άλλων, καθώς και (γ) τρόπους ρύθμισης και διαχείρισης των συναισθημάτων.

Η διαδικασία συμμετοχής στην παρούσα έρευνα αφορά στη συλλογή δεδομένων μέσω ανώνυμων ερωτηματολογίων. Ο αναμενόμενος χρόνος συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων είναι 30-40 λεπτά. Οι αυθόρμητες και ειλικρινείς απαντήσεις συμβάλλουν στην εγκυρότητα της έρευνας. Παρακαλώ, προσπαθήστε να μην αφήσετε κενές απαντήσεις. Να θυμόσαστε ότι δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις – υπάρχουν απαντήσεις που σας εκφράζουν περισσότερο τη δεδομένη στιγμή.

Δεν υπάρχουν προβλέψιμοι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη συμμετοχή σας στην έρευνα. Ωστόσο, εάν αισθανθείτε δυσφορία κατά την απάντηση σας σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, παρακαλώ μη διστάσετε να το επικοινωνήσετε και να ζητήσετε να παραλειφθούν.

Η συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με την μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα μπορούσαν να σας ταυτοποιήσουν προσωπικά. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με αριθμό, ώστε να διασφαλιστεί κάθε προσωπικό δεδομένο. Κατά τη διάρκεια της έρευνας τα δεδομένα που θα ληφθούν θα φυλάσσονται με ευθύνη του ερευνητή. Πριν από τη δημοσίευση της έρευνας θα καταστραφούν τυχόν υπάρχοντα αρχεία που θα αφορούν σε προσωπικά δεδομένα.

Η συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα είναι εθελοντική. Δεν πρέπει να συμμετέχετε στην έρευνα, εάν δεν επιθυμείτε ή εάν έχετε οποιουσδήποτε ενδοιασμούς που αφορούν τη συμμετοχή σας. Έχετε το δικαίωμα να αποσύρετε την συγκατάθεση σας (σύμφωνα με το άρθρο 7 του ΓΚΠΔ) οποιαδήποτε στιγμή εσείς το επιθυμείτε και να διακόψετε τη συμμετοχή σας, χωρίς

καμία συνέπεια. Ο ερευνητής μπορεί να σας ζητήσει να αποσυρθείτε από την έρευνα, αν ανακύψουν περιστάσεις που το απαιτούν.

Εάν έχετε οποιεσδήποτε ερωτήσεις ή ανησυχίες σε σχέση με την έρευνα, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με τον ερευνητή.

Διάβασα τα παραπάνω και δηλώνω υπεύθυνα ότι αποδέχομαι τη συμμετοχή μου στην έρευνα.

_____ _____

Υπογραφή του Ημερομηνία

Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας στην έρευνα,
για το ενδιαφέρον και τον χρόνο σας.

Με εκτίμηση,

Σπυρίδωνος Ελπίδα

Εάν χρειάζεστε περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την παρούσα έρευνα, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης: